

СПРОТИВ

книга-каталог виставки

ГЕНОЦИДУ

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

Український інститут національної пам'яті
Галузевий державний архів Служби безпеки України
Центр досліджень визвольного руху

Громадський комітет із вшанування пам'яті жертв Голодомору – геноциду 1932–1933 років в Україні

СПРОТИВ ГЕНОЦИДУ

КНИГА-КАТАЛОГ ВИСТАВКИ

УДК [323.22:94](477)»192/193»(083.824)

ББК Т63.3(0)+63.3(4Укр)л6

С 744

С 744 Спротив геноциду. Книга-каталог виставки / Український інститут національної пам'яті. — Львів-Київ: Часопис, 2015. — 80 с., іл.

ISBN 978-966-2720-17-4

Авторський колектив: *Володимир Тилішак (керівник проекту), Володимир Бірчак, В'ячеслав Василенко, Володимир В'ятрович, Сергій Горобець, Володимир Іванченко, Ніна Лапчинська, Олександр Штоквиш*

Науковий консультант: *Богдан Патриляк*

Українські селянські повстання 1930-1932 років поставили під загрозу реалізацію планів Сталіна. Режим боявся, що український спротив призведе до його падіння: адже у першому півріччі 1932 року 56% протестних виступів у СРСР припадали на Україну. Тому диктатор завдав страшного удару у відповідь, яким став штучно організований голод. Історія цих повстань — у виставці «Спротив геноциду».

Ця книга є каталогом фотодокументальної виставки «Спротив геноциду», створеної до 81-х роковин Голодомору Українським інститутом національної пам'яті спільно із Галузевим державним архівом СБУ, Центром досліджень визвольного руху та Громадським комітетом із вшанування пам'яті жертв Голодомору-геноциду '32-33 років в Україні. Виставка розкриває масштаби і характерні форми спротиву українського селянства сталінській злочинній політиці напередодні і під час геноциду українського народу.

Видання буде цікавим дослідникам, краєзнавцям, учителям, студентам, учням та усім, хто небайдужий до минулого України.

УДК [323.22:94](477)»192/193»(083.824)

ББК Т63.3(0)+63.3(4Укр)л6

© Український інститут національної пам'яті, 2015

© Громадський комітет із вшанування пам'яті жертв Голодомору-геноциду '32-33 років в Україні, 2015

© Центр досліджень визвольного руху, 2015

© Сало О., дизайн, 2015

©ТзОВ «Часопис», 2015

ISBN 978-966-2720-17-4

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Побутує міф про відсутність спротиву українських селян більшовицьким грабіжникам напередодні та під час Голодомору 1932–1933 років. Насправді сотні тисяч українців боролися, відстоювали право на свободу та життя, зокрема, і зі зброєю в руках.

Саме страх перед українським визвольним рухом штовхнув Й. Сталіна і його оточення до вчинення злочину Голодомору – геноциду Українського народу у 1932–1933 роках. Шляхом винищення частини українського суспільства Сталін планував зупинити зростання національної свідомості українців, перетворити наших предків на «радянських людей».

Незважаючи на вчинене вбивство голодом мільйонів українців, спротив тоталітарному режиму продовжувався, набираючи різних форм. Саме завдяки цьому спротиву у 1991 році Україна змогла стати на шлях незалежності.

Проте досі багато сторінок того спротиву, який упродовж десятиліть чинили українці комуністичному тоталітарному режимові, залишаються малознаними широкому загалу.

Український інститут національної пам'яті одним із своїх завдань бачить донесення до широких кіл громадськості відомостей про боротьбу українського народу за свободу і незалежність та опір тоталітарним режимам в Україні у ХХ столітті. Одним із кроків у цьому напрямку стало створення до 81-х роковин Голодомору 1932–1933 років фотодокументальної виставки «Спротив геноциду», метою якої є продемонструвати масштаб і форми опору, який чинило українське суспільство сталінському тоталітарному режиму у 1920 – на початку 1930 років.

Виставка створена Українським інститутом національної пам'яті спільно із Галузевим державним ар-

хівом Служби безпеки України, Центром досліджень визвольного руху та Громадським комітетом із вшанування пам'яті жертв Голодомору – геноциду 1932–1933 років в Україні.

На стендах виставки і у цьому каталозі представлені унікальні документи та фото, які розкривають форми, методи спротиву, його розмах. Багато документів оприлюднені вперше.

У виставці використано матеріали Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, державних архівів Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської, Хмельницької, Чернігівської областей, Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара» та Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. Птухи НАН України.

Автори виставки висловлюють щире подяку всім, хто долучився до створення та експонування виставки.

Сподіваємося, що виставка і цей її каталог не лише допоможуть ознайомитися із трагічними і героїчними сторінками минулого України, але й стануть поштовхом для подальших наукових розвідок істориків, дослідників та краєзнавців.

Володимир Тилищак,

*заступник Голови Українського інституту
національної пам'яті,
керівник авторського колективу*

УКРАЇНА — ФРОНТИР СВОБОДИ

Здобути перемогу та утримати владу на теренах колишньої Російської імперії більшовики не могли без України, котра була однією з її головних ресурсних баз. Тож на фронт боротьби проти новоствореної 1918 року незалежної Української Народної Республіки були кинуті основні сили. Врешті, Україна програла цю битву, втім не зупинилася у своїй боротьбі за свободу. Навіть сам факт створення Української Радянської Соціалістичної Республіки, а не анексія українських територій як і раніше в статусі губерній Росії, свідчив: війна вичерпала сили обох сторін. Втім — не на довго.

Наприкінці 1920-х Йосип Сталін, який остаточно утвердився як єдиний керівник Кремля, втілює програму побудови тоталітарної держави. У відповідь на це Радянський Союз охоплюють численні повстання, протести, локальні виступи: люди обурені новою політикою. Обіцянки «землю — селянам, фабрики — робітникам!» перетворилися в насмішку. Влада забороняє навіть дрібне підприємництво і повертає на село знайоме з попереднього століття рабство: у селян відбирають землю, засоби виробництва, їх обмежують у пересуванні. Селянські повстання ставлять під загрозу реалізацію планів Сталіна. Більше половини цих протестів припадає на Україну. Тому диктатор завдав страшного удару у відповідь, яким став штучно організований голод.

У 1932-1933 роках, оточена військами, які силою відбирали у людей не лише хліб, а будь-що їстівне, Україна втратила мільйони жителів. У червні 1933-го щохвилини помирали 24 українці.

Сталіну йшлося не просто про придушення протестного руху, який загрожував внутрішній політиці Союзу. Україна, яка, після сотень років російського панування знову пізнала смак свободи, протестувала не лише проти економічної політики. Політичний рух попри радянську окупацію не був придушений повністю, навіть українські комуністи намагалися пропонувати власні, альтернативні Москві програми розвитку комуністичного ладу, розвивали бачення суверенної держави. Український культурний вибух 1920-тих років, навіть в рамках СРСР, заражав людей ідеями свободи. Такий осередок хоч і часткового вільнодумства на західному кордоні СРСР стояв на заваді формуванню тоталітарного моноліту. А без цього більшовицькі плани світового панування не могли бути втіленими. Більшовики, які воліли накинути власне бачення світового порядку, не могли миритися з іншою думкою не просто цілої республіки, а навіть просто людини.

Так Україна стала для радянської імперії полігоном, на якому випробувано механізми окупації та побудови тоталітарної системи. Опісля набутий досвід комуністи «успішно» втілили в інших країнах Центральної та Східної Європи, захопивши під час та після Другої світової війни.

Геноцид штучним голодом призвів до неправних демографічних, культурних та ментальних втрат. Втім сам факт, що Сталін так і не зміг повністю зламати українців, не дав можливості диктатору змінити за власним бажанням конфігурацію всього вільного світу. Виснажені Другою світовою війною та масовим військовим спротивом на західноукраїнських землях, повстаннями у ГУЛАГу, комуністи змогли встановити червоні

уряди майже половині Європи. Але вони вже не мали сили на реалізацію геноцидів, подібних Голодомору, та масових репресій, подібних Великому Терору 1937-38 років.

Дисиденти Радянського Союзу, серед яких українці такі як Василь Стус та Євген Сверстюк, несли правду про те, що відбувалося за залізною завісою. Саме такі люди, покликані правдою, врешті стали тими, хто не допустив остаточної втрати свободи.

Вони не були першими і не стали останніми. Ще під час Голодомору журналісти Малколм Маггерідж та Гарет Джонс публікували страшні факти про штучний голод в Україні. Пізніше, тисячі українців, які після Другої світової війни вирвалися з імперії зла, невтомно, кожен у свій спосіб та сили, розповідали Європі, Америці, Австралії, Африці та Азії про невідомий геноцид — Голодомор. Їм на допомогу прийшли сміливі історики та чесні журналісти, відповідальні політики. Врешті, цими зусиллями СРСР змушений був визнати факт голоду ще за свого існування.

Так правда, яку не змогли приховати незважаючи на інформаційну блокаду, не змогли вбити, незважаючи на мільйони знищених життів, стала тим кроком назустріч свободі, без якого в Центрі та Сході Європи і сьогодні б зникали люди, чинилися б репресії та тортури, не було б ані свободи слова, ані слова “свобода” взагалі.

І хоч Україна, яка відновила незалежність 1991 року, досі торує свій шлях до демократії, знову і знову проходить через утиски прав і свобод, корупцію та владне свавілля, українці залишаються міцним і надійним форпостом в обороні європейської свободи. Далі на Схід — відновлюється тоталітаризм. Війна із ним виснажлива, вона забрала вже сотню життів на ЄвроМайдані у Києві, вона забрала вже тисячі життів у новітній оборонній війні з Росією.

Тому Україна вірить у те, що світ не залишить на самоті хоробрих і відданих людей, не мовчатиме про російські злочини проти вільної країни. Бо наше послання світові — свобода. І ми її обстоїмо.

Володимир В'ятрович,

*історик, Голова Українського
інституту національної пам'яті*

Український світанок

Пробудження України
1917–1921

Михайло Грушевський, Голова Української Центральної Ради у 1917–1918 рр.

Симон Петлюра, Головний Отаман Української Народної Республіки.

У 1917 р. з початком Лютневої революції в Україні піднялася потужна хвиля визвольного руху. Із проголошенням Української Народної Республіки нація стала на шлях створення незалежної демократичної держави.

У той же час у листопаді 1917 р. владу в Росії захопили більшовики на чолі з В. Леніним під гаслами «диктатури пролетаріату» і «червоного терору». А за місяць В. Ленін та Л. Троцький оголосили Україні війну.

Упродовж 1917–1921 рр. українці довели реальність і спроможність національного державотворення. Постає Українська Народна Республіка, згодом — Українська держава гетьмана П. Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка.

У 1917–1920 рр. більшовицька Росія тричі окупувала Україну. За наказом В. Леніна було кинуте

Делегати III Всеукраїнського військового з'їзду на Софійській площі у Києві, листопад 1917 р.

Четвертий універсал Центральної Ради від 22 січня 1918 р., яким була проголошена незалежність Української Народної Республіки.

Володимир Винниченко зачитує Перший Універсал Української Центральної Ради, 1917 р.

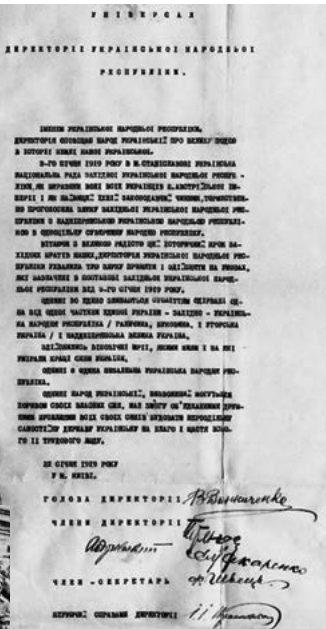
Павло Скоропадський, Гетьман Української Держави, 1918 р.

Карта етнографічних українських земель із позначенням кордонів Української Держави Павла Скоропадського, 1918 р.

Кияни зустрічають С. Петлюру, 1920 р.

Сотня Січових Стрільців.
Київ, 1918 р.

більше мільйона вояків Червоної армії та загони ЧК із Росії, які терором придушували боротьбу військ Української Народної Республіки, українських селянсько-повстанських та партизанських загонів.

До середини 1920-х рр. спротив комуністичному режиму чинили десятки і сотні українських селянсько-повстанських та партизанських загонів, що станом на 1921 р. налічували понад 100 тисяч бійців. Їхній опір був зламаний голодом 1921–1923 рр.

У 1919 р. в захопленій Україні більшовики розпочали втілення комуністичної ідеології. Цю політику пізніше назвали «воєнний комунізм». Вона передбачала націоналізацію промислового виробництва, згортання товарно-грошових відносин, заміну їх державним регулюванням, продовольчу диктатуру, трудову мобілізацію. Своїх цілей більшовики переважно досягали методами терору.

Саме політика «воєнного комунізму» – повного диктату комуністичного режиму над особою – стала разом із посухою головною причиною голоду 1921–1923 рр., який уразив Україну та південну Росію. Під

Отаман Семен Заболотний, який очолював повстанські загони, що діяли на Вінничині та Одещині до 1922 р. Оточений чекістами, змушений був здатись через погрози розстріляти заручників. Страчений у 1922 р.

Полковник армії УНР Федір Артеменко, повстанський отаман «Орлик», очолював повстанців на Київщині,

22 січня 1922 р. поранений захоплений чекістами і через місяць, 26 лютого, страчений.

Учасники з'їзду Вільного козацтва у м. Чигирин, 16–17 жовтня 1917 р.

час Голодомору 1921–1923 рр. більшовики для придушення опору вперше випробували в Україні терор голодом, позбавивши населення засобів до виживання. Наприкінці 1920-го – на початку 1921-го рр. територія УНР була окупована військами Червоної армії. 5 більшовицьких армій налічували 1 млн. 200 тис. осіб. На початку 1920-х рр. більшовицька влада опинилася перед загрозою цілковитого паралічу заснованої на насильницьких методах управ-

ління і відвертому грабунку економіки та широкомасштабної війни з селянством. За цих умов Ленін і більшовики змушені були відмовитися від курсу на негайну побудову комунізму і перейти до « нової економічної політики» (НЕПу). Про це навесні 1922 р. В. Ленін у листах однопартійцям писав так:

«Величезна помилка думати, що НЕП покладе кінець терору. Ми ще повернемося до терору. До терору економічного».

Л. Троцький про завдання більшовиків в Україні, березень 1920 р.

«Що ж стосується сільського кулака в Україні, то він для нас набагато небезпечніший, ніж російська кулак...

Нам необхідно в Україні провести колосальну роботу класового політичного розшарування, класової організації бідноти і придушення її ворога - куркульства. Тільки таким шляхом буде досягнуте повне зближення Росії та України.

Тепер радянський режим буде в Україні встановлюватися шляхом просування туди регулярних потужних військ...

Комуністична партія наказує своїм членам працювати саме в цьому напрямку, щоб Україна, продовжуючи зберігати свою самостійність, забезпечила водночас необхідну підготовчу роботу до подальшого, більш тісного злиття з Великоросією в цілому».

(Із доповіді на московській губернській конференції РКП(б), 25 березня 1920 р.)
Цит. за: Л. Троцький. Сочинения. – Том 17, часть 2. – Москва-Ленинград, 1926.

Голова Револуційної військової ради РСФСР Лев Троцький приймає

Бійці китайського інтернаціонального батальйону Червоної армії, 1918 р.

Наказ № 14 командуючого більшовицькими загонами Михайла Муравйова, 28 січня 1918 р.

У наказі про захоплення влади у Києві наголошується: «Цю владу ми несемо з далекої півночі на вістрях своїх багнетів і там, де її встановлюємо, всіяємо підтримку силою цих багнетів і моральним авторитетом революційної соціалістичної армії».

Військова частина 1-ї Кінної армії по боротьбі з «бандитизмом» в Катеринославській губернії, 1920 р.

Жертви Київської ЧК.

Від України незалежної до України радянської

Досвід важкої боротьби із Українською Народною Республікою та повстанським рухом змусив режим для зміцнення свого становища в Україні піти на створення квазидержави УСРР із столицею у Харкові та розпочати політику українізації.

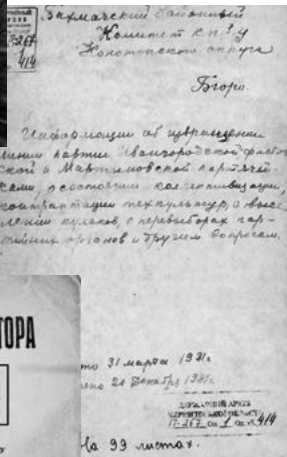
Українізація, попри компартійні обмеження, вийшла за рамки застосування української мови й охоплювала інші ключові сфери суспільного життя. В Україні в 1920-х рр. відбувався культурний ренесанс європейського зразка і формувалися відмінні від російських культурні традиції, які орієнтувалися на Європу під гаслом «Геть від Москви» (письменник М. Хвильовий), створювалася національна система освіти, обґрунтовувалася економічна концепція України як автономного економічного організму (економіст М. Волобуєв).

Українським культурним феноменом 1920-х рр. став розквіт національної літератури і мистецтва, орієнтованих на Європу, а не на Росію. Головними складниками світогляду нової української культурної еліти був бунт, самостійність мислення та щира віра у власні ідеали. У 1930-х рр. більшість представників цього покоління митців була знищена режимом, залишившись в історії під назвою «розстріляне відродження».

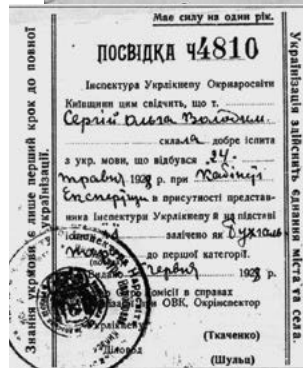
У той же час українська інтелігенція апіорі розглядалася владою як вороже налаштована. Її найвидатніші представники перебували під постійним не-

Олександр Шумський, з вересня 1924 р. по лютий 1927 р. – нарком освіти УСРР, активно проводив політику українізації.

Збірник інструктивних матеріалів з проведення українізації. Харків, 1925 р.

Посвідка про складання екзамену з української мови, 1928 р.

Михайло Бойчук, художник, засновник українського монументального мистецтва, арештований у 1936 р., розстріляний у 1937 р.

Лесь Курбас, визначний режисер, засновник театру «Березіль», арештований у грудні 1933 р., розстріляний у 1937 р.

Микола Куліш, український драматург, арештований у 1934 р., розстріляний у 1937 р.

У 1928 р. економіст Михайло Волобуєв опублікував в журналі «Більшовик України» статтю «До проблеми української економіки», в якій довів, що царська Росія була колоніальною імперією, в якій Україна перебувала на правах колонії «Європейського типу». Волобуєв вимагав розглядати Україну як «історично оформлений народногосподарський організм», що має власний шлях економічного розвитку.

Григорій Стрілець (Косинка), письменник-новеліст, арештований у листопаді 1934 р., у грудні того ж року – розстріляний.

гласним наглядом спецслужб. У березні 1926 р. з'являється циркулярний лист ГПУ «Про українську громадськість», який передбачав «не лише спостереження за всіма колами української громадськості, а й активну розвідку серед визначних діячів». У вересні того ж року з'являється таємний циркуляр ГПУ УСРР «Про український сепаратизм», де звертається увага на культурну роботу української інтелігенції, у чому спецоргани вбачали антирадянську діяльність. Політику національного будівництва спецоргани трактували насамперед як «діяльність українських шовіністів щодо виховання села в дусі ненависті до Москви», тому рекомендовано було «пов'язувати роботу по українській інтелігенції із роботою по селу».

У численних документах спецорганів містяться висновки про масові антирадянські настрої в Україні і готовність до повстання. Донесення ГПУ засвідчують наявність потужних самостійницьких настроїв серед української інтелігенції та селянства. Подібні настрої проникають і в армію.

Із таємної доповідної записки Оперативного відділу ОГПУ «Про посилення селянських настроїв в армії» від 24.01.1928 р.

В Україні разом зі зростанням селянських настроїв [в армії] варто відзначити яскраво націоналістичний ухил цих настроїв, що зачіпає досить різко питання про те, що тягар, який несе Україна, залежить від «гніту Москви». Трагедія советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927–1939. Документы и материалы. В 5-ти т. / Т. 1. Май 1927 – ноябрь 1929 / Под ред. В.Данилова, Р.Маннинг, Л.Виолы. – М., 1999. – с. 176.

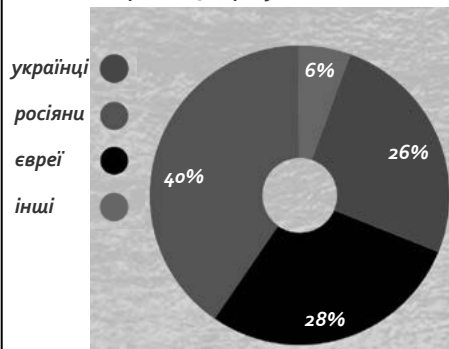

Таємний циркуляр ГПУ «Про український сепаратизм», вересень 1926 р. Циркуляр розпочинається словами: «Тактика «культурної боротьби» українських антирадянських елементів з радянською владою, за останній період часу, все яскравіше і яскравіше вимальовується у вигляді розвитку серед української громадськості націоналістичних ідей сепаратистського характеру».

Михайло Драй-Хмара, поет і перекладач, знав 19 мов. Вперше арештований у 1933 р., вдруге у 1935 р., у 1939 р. помер у концтаборі ГУЛАГу.

Національний склад відповідальних співробітників народних комісаріатів УРСР на 1 березня 1926 року

За: Марчуков А. В. Украинское национальное движение: УССР. 1920–1930-е годы : цели, методы, результаты. – М.: Наука, 2006. – с. 191.

«Великий перелом» Сталіна. 1928—1933 роки

«Великий перелом» Ста
1928—1933 роки

Радянський агітаційний плакат, 1920-ті рр.

Наприкінці 1920-х рр. комуністичний режим, закріпивши свою владу, відмовляється від ліберальних поступок НЕПу й ліквідує ринкові елементи. Розпочинає прискорену індустріалізацію заради створення потужної військової сили для примусового поширення комунізму в світі.

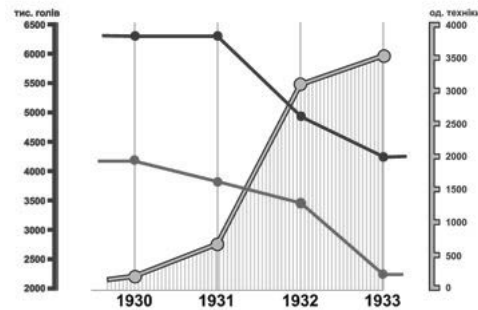
Трактор на полі колгоспу «12 років Жовтня». Донецька обл. 30-ті рр. XX ст.

Радянські танки Т-26 на параді. Ленінград, листопад 1933 р. Лише у 1932 р. Червона Армія отримала 911 таких танків.

Влада вдалася до нещадної експлуатації підконтрольного населення, у першу чергу селянства, щоб забезпечити ресурс для індустріалізації й модернізації армії. Посилюється диспропорція цін на сільськогосподарську і промислову продукцію (так звані «ножиці цін»), збільшується податковий тиск.

Наприкінці 1927 р. XV з'їзд ВКП(б) прийняв рішення про курс на колективізацію сільського господарства. У січні 1928 р. режим запроваджує насильницькі хлібозаготівлі.

Розпродаж майна розкуркуленого селянина Мартиненка на «червоному базарі», с. Удачне Донецької обл., початок 1930-х рр.

● велика рогата худоба ● кількість вироблених в СРСР танків та танкеток
● коні

Порівняння падіння поголів'я худоби в УСРР на фоні зростання виробництва танків і танкеток в СРСР у 1929—1933 рр. За: Марочко В. Державний хлібозаготівельний план: смертний вирок селянам // Голод 1932—1933 років в Україні: причини та наслідки. — К.: Наукова думка, 2003. — С. 454-455; Історія Другої світової війни. Т. 1. — М., 1973. — С. 214.

Доставка майна розкуркулених селян на бригадний двір, с. Удачне Донецької обл., 1932 р.

Одночасно розпочинається знищення, «ліквідація» найзаможніших господарств, які режим обізвав куркульськими.

До 1931 р. в Україні ліквідовано понад 352 тис. «розкуркулених» господарств, тобто близько 1,5 млн осіб були пограбовані комуністами.

Із 1929 р. посилюється наступ радянської держави на духовенство та релігію.

Дії режиму викликали бурхливе невдоволення населення в різних регіонах СРСР. Найгостріший спротив здійнявся в Україні, яка мала досвід власної державності у 1917–1920 рр. У комуністичного керівництва до кінця 1920-х рр. сформувалося чітке усвідомлення хисткості свого становища в Україні і загрози національного виступу.

Потужна національна еліта, економічно незалежна і національно свідоме селянство сприймалися владою як реальна загроза існуванню СРСР. Тому перехід в 1928 р. до неринкових

Хлібна валка колгоспу «Каховка» Херсонської обл., 1930 р.

Допит «куркуля» інспектором праці, Одещина, 1929 р.

Червона хлібна валка, м. Одеса, 1930 р.

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
гос. ПЕТРОВСЬКИЙ

Гос-ке хутора Ілляші, Обласної с.р.,
Обласного р-ну, Дубової округи.
ПОЛТАВЕЦЬ Тетяня Васильовна.

СКАРГА.

В провізійні числах гравані місяці 1929 року Обласніська сільська навігація не може проплатити 30 від. хліба, а саме: які і не мали змоги дозв. а саме: яка кількість хліба не було. С червня с.р. Голова Обласної сільської гос. дупаревської прохав від мене господарство, рухоме і не рухоме, також прохав від мене хату в місті і містечку, із сів'я, проплативши мені і моїм сім'ї прожитком 24 роки, а саме: хату. Продав золотого майна передіждою ніби-то с призначення торгів, але на призначеному до цього об'язку в омані було відно як все продано. Все господарство згідно запису в окладному листу має:

1/3 діляч 7,45 дес.
2/3 діляч 1,4 дес.
3/4 діляч 1,2 дес.
4/5 діляч 30, колот. і діляч 8

платив державі податку в 1928-29 році 246 крб. 16 коп. відно даних хліба в колотівці 50 худ. з цього боку в чинні Голови Обласної сільської гос. дупаревської гіну виконавчим і прохав від мене зробити навігацію, виконавчим, аби все те, що незаконно взято і прохав було мені взвешувати повали, а внаслідок у такому вітньому стані, що із сім'єю ніде небувати бо в нас прохав все віддати до хати на до не було постанови Сталінської властат. Знову уягу на те, що в мене знову весь башкет і робочу хату, то ніхто і немо змоги існувати, обробляти землі на підставі чого я і прохав од вас лише заможу обшого заможу.

7/25-29. Прохачі Полтавець Тетяня Васильовна невиконана, а за неї розписався Полтавець Олександр.

СПИСОК
речей взяток Головою Ізраїлю гос. дупаревським і прохачам.

Назва забраних і поспаних Чизькієв Ціна Сума Прямітжа
речей

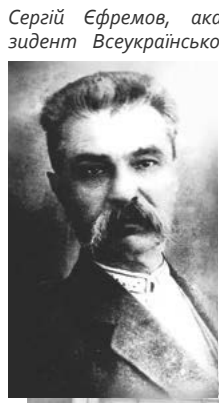
1. Хата нова, повніша, погрібник, сараєв С. дес.	1	15-10	15-10
2. Сараєв рублений	1	9-00	9-00
3. Комора рублена	1	16-00	16-00
4. Діляч для овсяної рудної	1	-70	-70
5. Сив для овсяної рудної	1	1-50	1-50
6. Ковод для моча	1	-75	-75
7. Сив	1	-75	-75
8. Сив	1	-75	-75
9. Сив	2	1-40	1-40
10. Вочники	5	-50	-250
11. Сив	5	-50	-250
12. Сушаків міді	1	-20	-10
13. Ковод	1	-50	-50
14. Сив	1	-50	-50
15. Зеркало	1	-70	-70
16. Зеркало	1	-50	19-00
17. Шовки шук	38	-50	-50
18. Шовки шук	1	-50	-50
19. Шовки шук	1	-50	-50
20. Шовки шук	1	-50	-50
21. Шовки шук	1	-50	-50
22. Шовки шук	1	-50	-50
23. Шовки шук	1	-50	-50
24. Шовки шук	1	-50	-50
25. Шовки шук	1	-50	-50
26. Шовки шук	1	-50	-50
27. Шовки шук	1	-50	-50
28. Шовки шук	1	-50	-50
29. Шовки шук	1	-50	-50
30. Шовки шук	1	-50	-50
31. Шовки шук	1	-50	-50
32. Шовки шук	1	-50	-50
33. Шовки шук	1	-50	-50
34. Шовки шук	1	-50	-50
35. Шовки шук	1	-50	-50
36. Шовки шук	1	-50	-50
37. Шовки шук	1	-50	-50
38. Шовки шук	1	-50	-50
39. Шовки шук	1	-50	-50
40. Шовки шук	1	-50	-50
41. Шовки шук	1	-50	-50
42. Шовки шук	1	-50	-50
43. Шовки шук	1	-50	-50
44. Шовки шук	1	-50	-50
45. Шовки шук	1	-50	-50
46. Шовки шук	1	-50	-50
47. Шовки шук	1	-50	-50
48. Шовки шук	1	-50	-50
49. Шовки шук	1	-50	-50
50. Шовки шук	1	-50	-50
51. Шовки шук	1	-50	-50
52. Шовки шук	1	-50	-50
53. Шовки шук	1	-50	-50
54. Шовки шук	1	-50	-50
55. Шовки шук	1	-50	-50
56. Шовки шук	1	-50	-50
57. Шовки шук	1	-50	-50
58. Шовки шук	1	-50	-50
59. Шовки шук	1	-50	-50
60. Шовки шук	1	-50	-50
61. Шовки шук	1	-50	-50
62. Шовки шук	1	-50	-50
63. Шовки шук	1	-50	-50
64. Шовки шук	1	-50	-50
65. Шовки шук	1	-50	-50
66. Шовки шук	1	-50	-50
67. Шовки шук	1	-50	-50
68. Шовки шук	1	-50	-50
69. Шовки шук	1	-50	-50
70. Шовки шук	1	-50	-50
71. Шовки шук	1	-50	-50
72. Шовки шук	1	-50	-50
73. Шовки шук	1	-50	-50
74. Шовки шук	1	-50	-50
75. Шовки шук	1	-50	-50
76. Шовки шук	1	-50	-50
77. Шовки шук	1	-50	-50
78. Шовки шук	1	-50	-50
79. Шовки шук	1	-50	-50
80. Шовки шук	1	-50	-50
81. Шовки шук	1	-50	-50
82. Шовки шук	1	-50	-50
83. Шовки шук	1	-50	-50
84. Шовки шук	1	-50	-50
85. Шовки шук	1	-50	-50
86. Шовки шук	1	-50	-50
87. Шовки шук	1	-50	-50
88. Шовки шук	1	-50	-50
89. Шовки шук	1	-50	-50
90. Шовки шук	1	-50	-50
91. Шовки шук	1	-50	-50
92. Шовки шук	1	-50	-50
93. Шовки шук	1	-50	-50
94. Шовки шук	1	-50	-50
95. Шовки шук	1	-50	-50
96. Шовки шук	1	-50	-50
97. Шовки шук	1	-50	-50
98. Шовки шук	1	-50	-50
99. Шовки шук	1	-50	-50
100. Шовки шук	1	-50	-50

Скарга селянки Тетяни Полтавець на розпродаж за безцінь усього її майна через невиконання хлібозаготівель, 1929 р. Документ є яскравим прикладом грабницького ставлення режиму до селянства. Для порівняння: ринкова ціна пари чобіт у 1929 р. сягала 35 крб., а середня місячна заробітна плата працівників радгоспів УССР у липні – вересні 1929 р. становила 39,4 крб.

Транспортування ув'язнених у справі «Шахтинський процес», м. Москва, 1928 р.

методів господарювання в Україні супроводжувався посиленням національного тиску. Його символом стала сфабрикована справа «Спілки визволення України» («СВУ», 1929–1930 рр.), за якою засудили Сергія Єфремова, Андрія Ніковського, інших визначних діячів українського національного руху.

Репресивні органи комуністичного режиму розпочинають фабрикувати кримінальні справи проти культурної, мистецької, наукової, технічної інтелігенції.

Сергій Єфремов, академік, віце-президент Всеукраїнської академії наук, арештований у липні 1929 р. Звинувачений у керівництві СВУ, загинув у концтаборі ГУЛАГу в 1939 р.

Дзвін, знятий з Володимирського собору в Києві, 1929 р.

Дзвони, зняті з церков Запорізької області, м. Запоріжжя, 1930 р.

Українська еліта на лаві підсудних під час сфабрикованого процесу над «Спілкою визволення України», м. Харків, 1930 р.

Наростання опору. 1927–1929 роки

У С С Р
Министерство Государственной Безопасности
УПРАВЛЕНИЕ МГБ ПО ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

№ 1368
СЛЕДСТВЕННОЕ ДЕЛО

по обвинению: Саворы Ан. гра. Д.
Шибробо Н. Д.
Клименко Ф. М.
Борисенко А. Ф.
Саворы Н. Д.

Арх. № 3872 Том №
Перелестено в 1952 г. Дело в 1 томах

75401

Центром опору більшовицькій політиці завжди було українське село. Зумисне знецінення сільськогосподарської продукції, насильницька колективізація та розкуркулення зустрічали активний опір українських селян.

Листівка Повстанського комітету Вінниччини, 1929 р.

Перша ж насильницька хлібозаготівельна кампанія і спровокований нею голод, що охопив південні райони України навесні–влітку 1928 р., викликав в українському селі опір владним заходам.

Навесні 1928 р. на півдні України селяни опинились практично перед загрозою голодної смерті. Там відбулося кілька десятків виступів, спрямованих на недопущення вивозу збіжжя. Найпоширенішим методом опору стали демонстрації, у яких активну участь брали жінки. Округами УСРР прокотилася хвиля, за владною термінологією, «баб'ячих демонстрацій», «бабських бунтів» на ґрунті нестачі хліба.

Повстанський Комітет Вінниччини

ТЯЖКО ЖИТТЯ СЕЛЯНИНА. ПРАЦЮЄ РИЄТЬСЯ В ЗЕМЛІ, ТОП І КРОВІЮ ПИЄТЬСЯ А ВОЛИ НІМАЄ. ДОБУВАЄ ОЗЕМЛІ — ТОРИ ВЕЛИКИ НЕСВОЇ ДАРИ І ВСЕ КОМУНІСТАМ НА ІХНЮ РАДІ — А НАШЕ ГОРЕ. СТОГНЕ СЕЛОМІСТА. ВСЕ ОБПЛАТВ ЧЕРВОНИМ СУХ. ОСТАНО СОРОЧКУ ЗДИМНЮТЬ. КОРИВНУ ПРОДАЮТЬ ХАТ У ДІТЯМИ РОЗБИРАЮТЬ. КОЛО ЛІКАРНЬ ЗА ЗДОРОВ'Я НАЙБІЛЬШОГО КОГО? — СЕЛЯН. АДІТИ? НАШІ ДІТЯ ТЕРМІ ТА ЧОРНІ ОБІДРАНИ. ОТАК ДБАЮТЬ ЗНАС КОМУНІСТИ.

АЛЕ Ж МІНА ПОРОЗІВНИЦІ СЕЛО І МІСТО ЕДНАТЬСЯ ВІСКОЛО Повстанських Комітетів утворите ТАЄМНО БІ КОМІТЕТИ ДЛЯ ЗАГАЛЬНОЇ БОРОТБИ ПРОТИ СПІАНОГО РОГА — ЧЕРВОНОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ. ДІСТАВАЙТЕ, ЗБЕРЕГАЙТЕ КОМ. НЕ ДАВАЙТЕ КОМУНІСТАМ ХЛІБА ПРОДПОДАТКУ НЕ РАЧУЙТЕ ОБЛІГАЦІИ, НЕ СЛУХАЙТЕ ЧЕРВОНІХ ОРЕХУНІВ ПО БІЖЕ 10 РОКІВ ПУСКАЮТЬ ТУМАН ТА ДО ПИВАЮТЬ НАШІ. ВІ ОРГАНІЗУЙМОСЯ БОРОНІОЯ, ЗНАЙМІ СИЛА І ПРАВА РАЯ, НАМ ПОМОЖЕ ВСЕ СІВІТ!

ДОСИТЬ СТРАЖДААННЯ МУЖИ, ТЕРПІННЯ ЖІНАС ТА С — ДОСЬ ВОЛІ! — ХВИЛЯ ЗНИЩЕННЯ КОМУНІСТІВ ТА РОГО АНТИВУ. ГЕТЬ ЧЕРВОНІХ КРОБОПІЦІВ І ІХНІХ ПІ — БІЙТЕ, ПАДІТЬ, ЗНИЩУЙТЕ ВІСЬ АКТИВ!

ТІЛЬКИ В БОРЕСТАІ ЗАВОБІДІ ПРАВО — ПРАВО БУТИ ГОСПОДАРИМ У СВОЇ ХАТІ, БУТИ ЛЮДЬМИ А НЕ РАБАМИ!

Ц.К.П.

ЕДИНІ СЕЛЯНИ ОРА ВИГНАТЬ

ГЕТЬ З СЕЛЯН ЗДИРСТВО. КАН ЖЕВЕ ВІЛНІЙ СЕЛЯНИН. СЕЛЯНИ ОРА ВИГНАТЬ

ЕЛЯНИ ДОКЕ АС БУДУТЬ ГРАБУВАВ ЕЛЯНИ РОБІТЬ ЕМОНСТАЦІЮ ПРОТИ ЛІВО ЗДИРСТВА АН ЖЕВЕ ВІЛНІЙ С-Е-Л-Я-Н-И-К

ХАН ЖЕВЕ ВІЛНІЙ СЕЛЯНИН

Антирадянські листівки, що поширювались групою неповнолітніх в с. Михайлівка Лозівського району (тепер Харківська обл.), 1929 р.

Голова сільради с. Бочкове Вовчанського району (тепер Харківська обл.), поранений «куркулями».

ПРИЛОЖЕНИЕ К СВОДКЕ № 2/64

Служба Седан України
повсюдних громад
№ 666
Децября 25 дня 1927 р.
М: Київ, вул. Пелляри.

Грент: редакц. Газети "Вісті" г. КОС;
НИЖКО
Открытое письмо / нота/
Презителю ССРР и презит. України

Крестьяне Украины в лице своего Союза / пока нелегаль организации/ борются с протестом / нотой / к Российскому Правительству против его насильнической политики. Насильнические политики выражаются в главных двух чертах: 1/ насильническое проведение коммунизма в России без воли и согласия на крестьянских масс, 2/ насильническое изъятие крестьянских крестьянских средств без разрешения народа. Насильническое Российского Правительства выражается в многочисленных частных чертах политики, как то:

1/ Российское Правительство образовалось из пролетариата и с первых дней революции оно пользуется выгодами противного буржуазного правительства. Оно создало новое дворянское сословие - коммунистов, которые пользуются всеми правами и привилегиями прежних дворян. Весь мир коммунистичен нам обходится дороже, чем царский со старым дворянством. Секретари члещ, паромов и Губомов-это те же предводители дворянства. Поэтому крестьяне на всей своей 90. миллионной массе требуют: 1. отделить партию от государства, принять партию частным делом, убедившись отдельной личностью, 2. закрыть все кредиты на содержание Коминтерна, Губомов, паромов, комсомольских и пионерских организаций 3. унизить коммунистов с правами беспартийных.

2/ Обратить в никуда служивших до революции. Раньше в 1 лоски был пидар до стерины, а теперь бесчисленное множество служивших, которые сидят на нашей земле и сосут нашу кровь

На штег советских служивших мы смотрим, как на наших нахлебников и эксплуататоров. Все они получают хорошие оклады, хорошо одеваются, сытно едят, ходят в театры. Знают так, как живет заграничная буржуазия, не несут никаких повинностей и не платят подоходного налога. Закрывать правительства автономных республик, чтобы не обременять налогоплательщиков на содержание разбухших штатов.

3/ Немедленно произвести передачу земли подушно, чтобы не создавать среди крестьянства классов. Чтобы не было среди крестьян бедняков, середняков и кулаков. Все одно. Будет цинковать нас натравливать крестьянина на крестьянина, мы Вам не исп. Вы видите в нас силу и хотите развить ее. Это трагедия вы видите намеренно, чтобы нашу силу развить. Больше не должно быть в селе классов. Земля всем подушно. В селе тот бедник, кто не хочет работать. Кулаки у нас нет, а есть трудовое крестьянство, которое трудится без устали несмотря на то, что ему коммунистические опиты мешают. Т.е. коммунисты, трудовых крестьян на выставках награждают грамотами, а на выборах лишают голосов. Крестьянство требует в корне изменить эту политику. Мы смотрим на каждого крестьянина, как на трудового человека и не хотим ему трудиться. Иначе трудовое крестьянство опять будет сеять только для себя, как это было в 1921г. в дни военного коммунизма. Вы нам мешаете трудиться. Ваши агитаторы говорили нам сеять культуру, сеять хлеб. Седаны Уксисны попортили сюжет на хлебные плантации, а Вы обещивали хлеб и крестьяне вынуждены перепахивать свои плантации.

4/ Протестом против ассигнований денег на колхозы. Колхозы чистое дело. Государственные деньги есть наши деньги. Они сидят с нас. Трудовое крестьянство облагается непомерными поборами и эти поборы идут на коллективы и коммуны. Это в опущен дваршедичность.

5/ Сменить земельные нормы до военного времени. До войны мы платили приблизительно по 1 руб. с десятины. Если вы можете устранить колхозник на жванни" счет, то можете и нам сменить проделок.

6/ Обучение в семилетних школах бесплатным. А то на 6; много считалось бесплатное обучение, а на деле дерут плату и большую чем при старом режиме. При старом режиме брали только по 5 руб. в год, теперь от 20-30 руб.

7/ Удешевить товары потребления до уровня довоенного уровня. Довольно драть и в торговле на свой коммунистический аппарат. Открыть вновь закрытые торговля, а то в кооперации много халявы. Сила в кооперации служивших-евреев, а то уже ни одного украинца нет в кооперации, кооперация стала еврейской. Больше дать больше! доступ украинцам в учреждения, а то нам нет доступа, все места заняты евреями.

8/ Уничтожить ГПУ находится в руках евреев. Председатель ГПУ и следователи, почти что все евреи. Забоа растет против евреев и она в известное время выльется в еврейский погром. Не все евреи плохие, а только те, что у аппарата власти, но злоба растет против всех. В прошлые лета ГПУ Украины было арестовано до 5 тысяч крестьян. И это рабоче-крестьянское правительство, оно арестовывает крестьян.

9/ Не вмешиваться в дела верующих лиц и их духовных руководителей. Добродетель арестованных описовлов Украины. Не думать, что это будет проходить так себе и народ будет молчать еще дальше. Скоро народ скажет: "прощайте руки от рвангит".

10/ Дать свободу печати. А то издавали нам наши песни и социализм, про наши успехи и достижения. Дайте нам хотя одну беспартийную газету, а то уже тонит от внешнего коммунистического духа.

Вы слышите: это надает пеллоросским духом. Да, мы, солдаты пеллоросцы. Пеллоросцы убиты надом не "архив про неаллеку и сам тильку Украину" у нас халява. Да не верия Украина "

11/ Не обманюйте других народностей, что крестьянские массы довольны вашей политикой и что считают партию свою вдохновителем. Поверьте, товарищи, что мы подчиняемся не вам, а вашим вынозкам.

Вы надеетесь на середняка, что он пойдет за бедняками. Вы спросите бедняка пойдет ли он еще за Вами? Вы думаете в пятилетний период завести коллективы? Пойдут ли бедняки в ваши коллективы? Какой дурак продаст свою свободу за миску коммунального борща?

Запишите себе на лбу, товарищи, что мы селян собственники. Коммуны не живем. Если хотите еще остаться у власти то бросьте свои песни про коммуны. Насильно провозить нас не проведете коммуны. Не смотрите на нас, как на диких вынозков, не придувайте нас, не делайте к нам разных подходов. Мы тоже имеем свой разум, у нас есть свои руки и ноги и потому дайте нам жить так, как нам хочется. Если вы идеальные коммунисты, откажитесь от своего жалованья и сидите за одну доску и стол. Но вы этого не делаете. Вы получаете хорошее жалованье и хотите завлечь в партию нас. Всякая свора пошла к вам, но нас вы не заманили. В коммуны все хорошо: дворцы, машины и т.д. Но коммуны это золотая клетка для птицы. Он не хочет зерен, не хочет золотой клетки. Она рвется на свободу. Мы не променяем своей свободы ваш борщ.

Будет у вас дурочить нас ленинизмом. Вы сделали Ленина диким христом. Читаете его слова, как христы не слова христы. Ваяли Ленина в золотые рамы. Троцкому завидно, что партия считает его за обыкновенного смертного, а Ленина за бога и даже изучает его мозг. Он стал оппозиционером: 0, если бы вы знали как оппозиционно к вам крестьянство ...

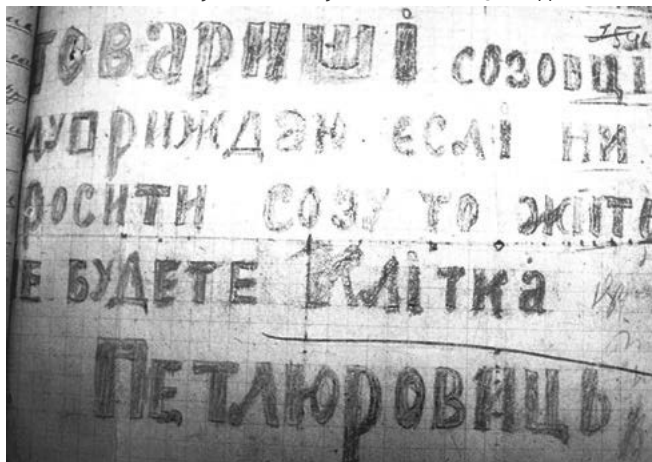
Вы это хорошо знаете .....

Секретаряет.

Посмертне фото отамана Пилипа Ващенка у місцевій газеті «Селянські вісті», м. Конотоп, 8 березня 1928 р. Повстанський загін Ващенка, що налічував 70 бійців, не припиняв боротьби з початку 1920-х рр.

Листівка отамана Луки Клітки, Сумщина, кінець 1920-х рр.

Отаман Лука Клітка – легендарний керівник повстанського руху на Сумщині і Полтавщині. Зі зброєю в руках боровся із більшовиками до середини 1920-х рр. у складі повстанських загонів Греся і Вовка. Був засуджений до смертної кари, заміненій 10-річним ув'язненням. Під час транспортування на Соловки утік із поїзда.

Із 1928 р. продовжив збройну боротьбу із режимом, організувавши повстанський загін, що діяв на території Прилуцької, Роменської та Лубенської округ і прославився відчайдушністю. Кілька разів отамана Клітку затримували, але він завжди утікав з-під варту. Про втечі Клітки місцеві селяни склали легенди, порівнювані із переказами про У. Кармалюка. У 1930 р. створив підпільну організацію, яка охоплювала села 6 районів. В основі програми організації – універсали УНР. Загинув на початку 1930-х рр. в Липоводолинському районі сучасної Сумської обл.

-3-

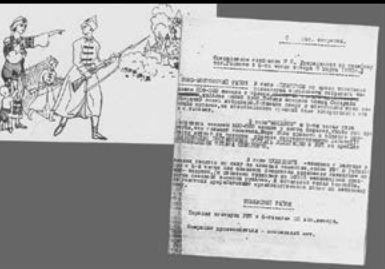
П.С. Уважайте товарищ. Секретариат союза просит Вас поместить в "ВІСТАХ" нашу ноту протеста, чтобы Компартия знала, что крестьянство Украины объявляет войну партии, ибо уже нет возможности терпеть дальше командование т.т. коммунистов.

Да здравствует свободная Украина.

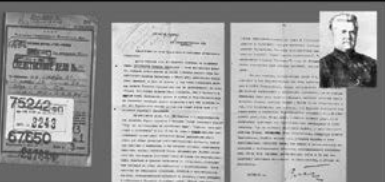
Долой диктатуру большевиков....

"Ще не вмерла Україна"....

Українська жакерія 1930 року

Українська жакерія 1930 року

Взимку-навесні 1930 р. селянські протести і повстання набули масового характеру. Селяни виходили з колгоспів, забирали назад своє майно, звільняли арештованих односельців.

Основна форма протестів – мирні виступи, активними учасниками яких, у першу чергу, були жінки. Мирні протести влада зневажливо називала «волинками», «жіночими бунтами».

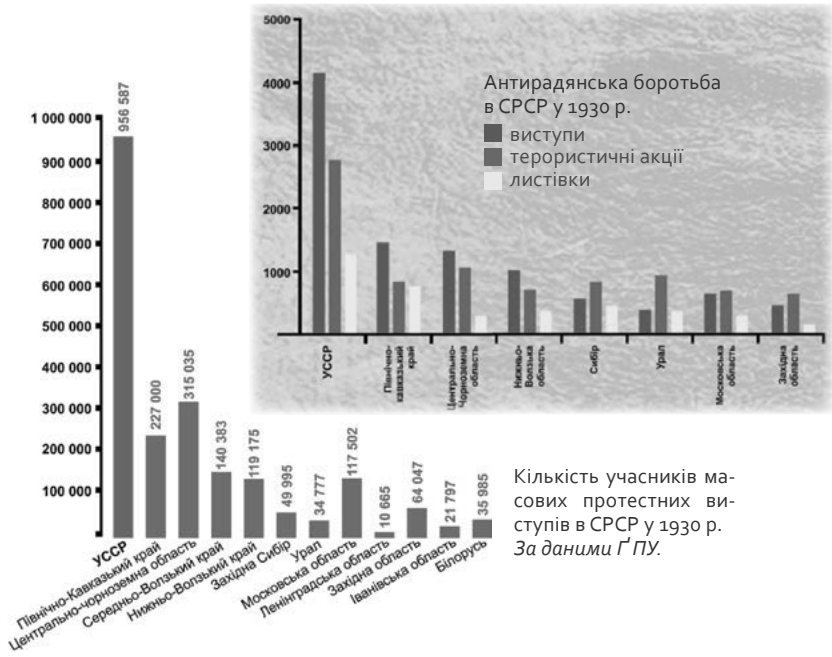
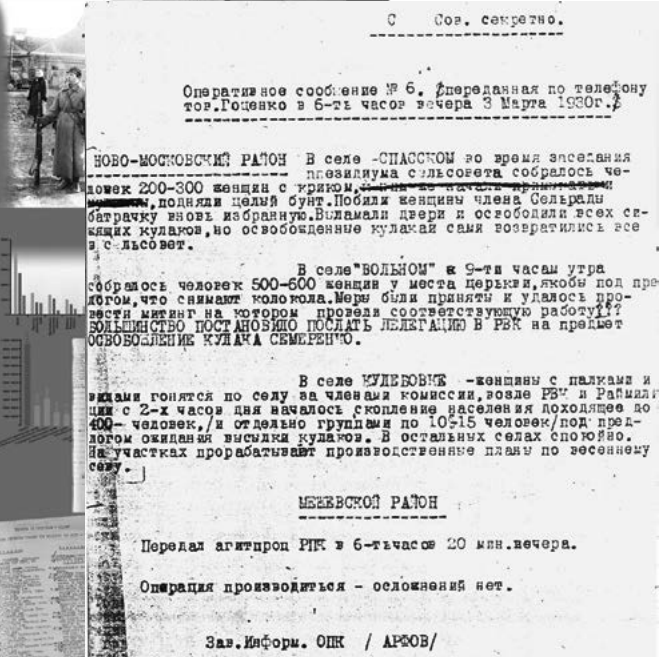
Оперативна інформація Дніпропетровського окружного КП(б)У про селянські виступи на Дніпропетровщині, березень 1930 р.

У 1930 р. Україною прокотилась і низка збройних повстань. Лише на Поділлі станом на середину березня 1930 р. ГПУ відзначила 81 збройний виступ.

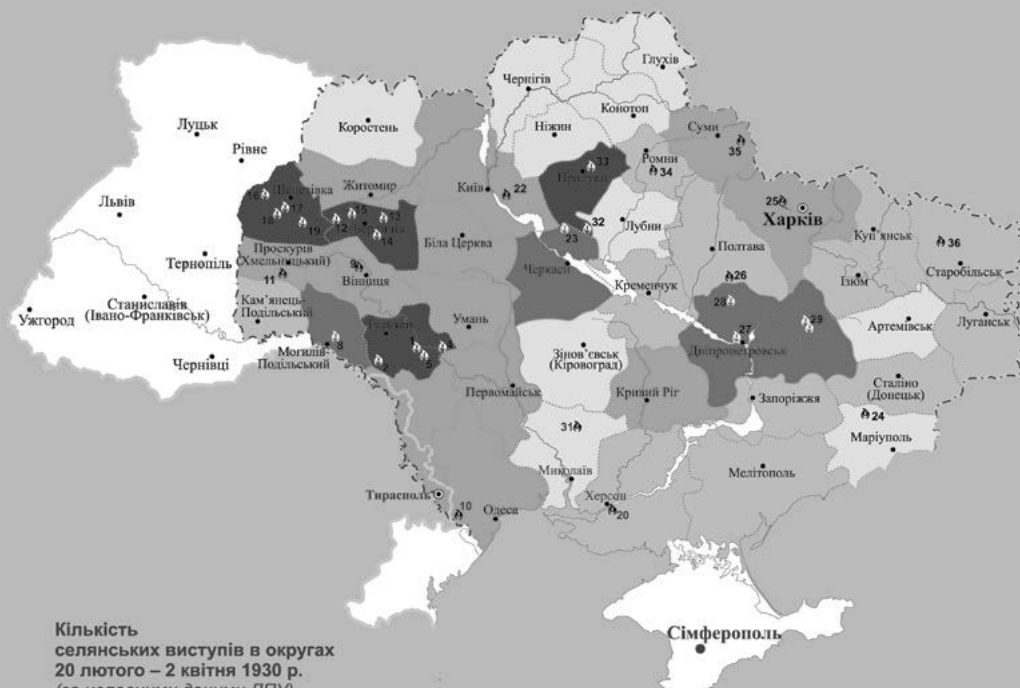
Загалом у 1930 р. в Україні відбулися майже 4,1 тис. масових виступів проти режиму, в яких взяли участь понад 1,2 млн осіб. Для придушення опору застосовувалися військові підрозділи.

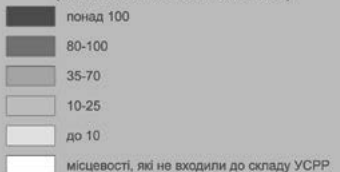
Охоронець колгоспної контори, с. Удачне на Донеччині, 1930 р.

Масові селянські протести 1930 року

Кількість селянських виступів в округах 20 лютого – 2 квітня 1930 р. (за неповними даними ДПУ)

Умовні позначення

- сучасні кордони України
- - - кордони Української СРР
- межі округ і Молдавської АСРР
- столиці Української СРР, Кримської і Молдавської АСРР
- центри округ та інші міста

(у дужках вказані назви міст станом на 1930 р.)

📍 – місцевості найбільш активних виступів у 1930 р.:

- 1 – с. Тростяник Тростянецького р-ну Тульчинської округи
- 2 – сс. Гарячівка і Вільшанка М'ястківського р-ну Тульчинської округи
- 3 – райцентр Соболівка Тульчинської округи
- 4 – райцентр Джулинка Тульчинської округи
- 5 – с. Баланівка Бершадського р-ну Тульчинської округи
- 6 – сс. Велика Русава і Мала Русава Томашпільського р-ну Тульчинської округи
- 7 – райцентр Шаргород Могилівської округи
- 8 – сс. Тропове, Сулак і Вендичани Могилівської округи
- 9 – с. Мізківська Хутори Вінницького р-ну Вінницької округи
- 10 – сс. Градениці, Троїцьке і Яськи Червоноповстанського р-ну Одеської округи
- 11 – райцентр Ярмолинці Прокурівської округи
- 12 – райцентр Любар Бердичівської округи
- 13 – с. Павлики Андрушівського р-ну Бердичівської округи
- 14 – с. Верболози Козятинського р-ну Бердичівської округи
- 15 – райцентр Чуднів Бердичівської округи
- 16 – райцентр Плузів Шепетівської округи
- 17 – с. Жилинці Судилківського р-ну Шепетівської округи
- 18 – сс. Кузьминці, Ледянка, Сморошки Антонівського р-ну Шепетівської округи
- 19 – райцентр Гриців Шепетівської округи
- 20 – с. Солонці Цюрупинського р-ну Херсонської округи
- 21 – с. Жорнівка Васильївського р-ну Київської округи
- 22 – райцентр Бориспіль Київської округи
- 23 – с. Горбані Гельмязівського р-ну Шевченківської округи
- 24 – с. Євгенівка Старокременецького р-ну Маріупольської округи
- 25 – хут. Баланівський Вільшанського р-ну Харківської округи
- 26 – с. Ряське Нехворощанського р-ну Полтавської округи
- 27 – с. Обухівка Карпо-Марківського р-ну Дніпропетровської округи
- 28 – с. Топчино Царичанського р-ну Дніпропетровської округи
- 29 – сс. Богданівка, Каховка, Мар'янка, Нова Дача, Сонцево, Тернівка Дніпропетровської округи (Павлоградське повстання)
- 30 – с. Чернеча Слобода Смілівського р-ну Роменської округи
- 31 – с. Антонівка Новобузького р-ну Миколаївської округи
- 32 – ст. Драбове Прилуцької округи
- 33 – с. Боршна Прилуцької округи
- 34 – с. Бодавка Роменської округи
- 35 – с. Краснопілля Сумської округи
- 36 – сс. Кругле, Коноплянівка Старобільської округи

Наприкінці лютого — початку березня 1930 р. масові селянські протести й відкриті повстання охопили 16 округ, зокрема усі 11 прикордонних. Епіцентрами спротиву стали Поділля і південна Волинь, де у лютому-березні 1930 р. представників влади та активу вигнали із сотень сіл, а повсталі захоплювали райцентри.

Піскун Іван Андрійович, мешканець с. Старий Любар. За активну участь в антивладних протестах, які розпочалися у Ст. Любарі 1 березня 1930 р., був засуджений до розстрілу.

Довідка видана сільрадою для ГПУ про вбитого під час повстання в с. Гізівщина Любарського району у березні 1930 р.

Повстання на Шепетівщині

Першими повстали мешканці Плужанського району (сучасна Хмельницька область). Безпосереднім поштовхом до заворушень стало закриття церкви у районному центрі.

15 лютого у Плужному зібралося до 1500 селян з навколишніх сіл, переважно жінок, які домоглися повернення ключів від церкви.

До 26 лютого заворушення вже охопили всі села Плужанського району і перекинулись на інші райони Шепетівської округи.

27 лютого у Шепетівку прибув керівник ГПУ України В. Балицький. За його наказом до Шепетівки і Козятина перекинули додаткові сили ГПУ. Незважаючи на це, заворушення на початку березня охопили усю округу. 8 березня 1930 р. повстанці захопили районний центр – Гриців.

На придушення збройних виступів у цих районах були кинуті підрозділи 7-го і 8-го кавалерійських полків ГПУ із станковими кулеметами, підсилені частинами прикордонників та міліцейськими загонами. До середини березня владі

Поранені повсталими селянами вчителі – активісти колективізації, с. Студена Піщанського району Тульчинської округи, березень 1930 р.

численними арештами вдалося придушити виступи на Шепетівщині. Станом на 13 березня в окрузі було заарештувано понад 2000 осіб.

Любарське повстання

1 березня у м. Любарі (сучасна Житомирська область) півторатисячний натовп розгромив раду, вбивши комсомольця, що стріляв у людей. Повсталі селяни витіснили за межі Любара загін міліції.

У наступні дні повстання охопило більшість сіл Любарського та сусідніх районів. Лише у Любарському районі під час заворушень було розігнано та розгромлено 29 сільрад. Сільські активісти почали масово утікати до великих міст, боячись помсти повсталих.

До середини березня 1930 р. переважачими силами, ціною десятків убитих і сотень заарештованих повстання було придушене.

Довідка
Дано ця Сповідна зрозуміла
що при встановленні порядку в с. Гізів-
щині органами Т. П. У. було вбито
бунтовника с. Гізівщини Олексій-
кого Олександра Калениковича, що
і свідчитьсся

Голова сільради
Секретар

Як кріпко сидить большевицька влада на Україні.

З РУК ДО РУК.

З ХАТИ ДО ХАТИ.

Селяне і робітники!

Подивіться як кріпко сидить большевицька влада на Україні та поміркуйте — чи довго так можна вдержатись?

Цар московський держав нашу Україну в неволі нагаяком та кулеметом — тисячі жандарів, поліція та всякі шпиків обсепо наш край, щоб народ український не виривався бунув з царської неволі. Та настав день, і Україна скинула московські кайдани і, адалалося, що нікто більш не буде над нами панувати, а трудящий народ український буде господарем на своїй землі. Але московська комуня завидюща на нашу землю — почала вовати наш рідний край, силою зброї настановила московські комуністи свою владу на Україні, руйнують добробут народний, акупаються і не дають вільно й спокійно жити.

І 50-ти мільоновий народ наш замучений мовчить, а Україною править купа комуністичужинців, яких є в цілому краю наповно тільки 120,000. Панують вони над народом нашим тільки силою зброї, кулемета, розстрілів та ГПУ.

Та чи довго можна насильством панувати? Чи довго можна держатись на вістрі шаблі та бичага? Не вдержався на Україні московський цар з тисячами жандарів, не вдержитися і московська комуня з чекістами та комісарами.

Святе писмо каже—визиний меч од меча загине!—так і з комунєю московською буде—зближасться судний день панування чужинців на Україні.

Селяне і робітники України!

Тільки ми від кого незалежна самостійна Україна забезпечить права і інтереси.

Геть московську неволю!

Геть комісарів московських!

Хай живе Українська Народна Республіка!

Вся влада українському народові!

Український Революційний Комітет.

«Вчора приїхав у Тульчинську округу, вся округа охоплена заворушеннями і повстаннями, з 17 районів округи вражені 15 районів, на сьогоднішній день збурення відбуваються в 53 селах, абсолютно вигнана Радвлада

Повстання на Поділлі

З 10 березня 1920 р. розпочинаються повстання на півдні Поділля – у Тульчинській та сусідніх районах Могилів-Подільської та Вінницької округ.

Загалом у Тульчинській, Могилівській та Вінницькій округах заворушення охопили 343 сільради. У 73 селах було розгромлено сільради, вигнано актив та ліквідовано радянську владу. ГПУ зафіксувало на Поділлі 81 збройний виступ.

Лише до кінця березня 1930 р. владі шляхом відмови від проведення колективізації вдалося придушити активні протести.

Із повідомлення керівника ГПУ України В. Балицького по прямому проводу заступнику голови ОГПУ Г. Ягоді:

і актив з 50 сіл, де замість сільрад переважно обираються старости. Колгоспи ліквідовані в більшості сіл округи... В деяких селах виступають під гаслами «СВУ», заявляючи, що Єфремова судять.

В деяких селах – збройні виступи, вириті окопи навколо сіл, що зайняті озброєними, які не пускають в село. В окремих селах співають «Ще не вмерла Україна». Повинен нагадати, що деякі райони округи були в минулому районами формування та діяльності банд Заболотного...

В М'ястковському районі при проведенні операції чинився біля сіл Гарячківка і Вільшанка збройний опір,

Зброя повсталих селян у розгромленій сільраді в с. Студена Піщанського району Тульчинської округи, 17 березня 1930 р.

перестрілка тривала близько 3 годин. Із с. Баланівка Бершадського району після рішучих заходів нашого загону, згідно зі свідченнями, пішли в ліс 500 чол., озброєних вилами і сокирами. Вся округа розбита на оперативні ділянки. До кожного оперативного сектору придані збройні загони комуністів і військові кінні групи ГПУ. Віддано наказ про рішуче придушення виступів».

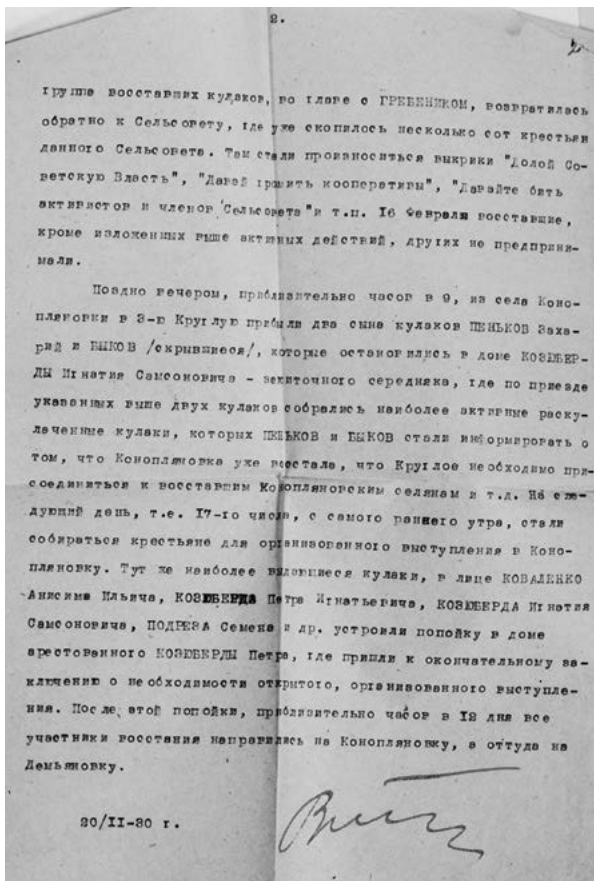
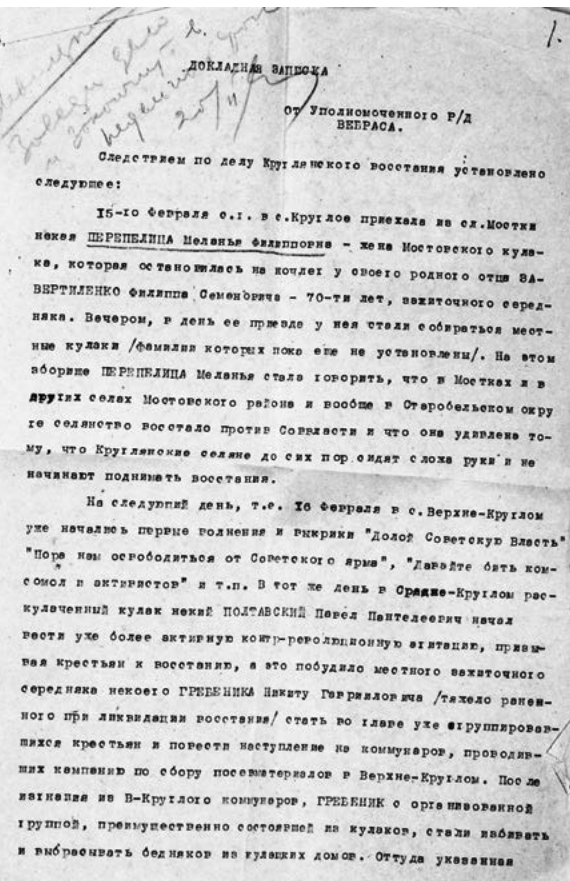
В. Балицький, голова ГПУ України, один із організаторів придушення селянського спротиву та Голодомору 1932–1933 рр.

Повстання в Старобільській окрузі

12 лютого 1930 р. в с. Містки по-чалася жіноча «волинка» з вимогою повернути відібране у селян зерно, призначене для посіву. Повстання перекинулось на інші села Мостівського та Білокуракинського районів Старобільської округи. Одним із центрів протестів стало с. Кругле, з якого 18 лютого похід вирушив

на підтримку сіл Коноплянівки та Дем'янівки. На придушення повстання були кинуті сили каральних органів із сусідніх районів. Заарештовано 75 мешканців повсталих сіл. І вже 12 березня 1930 р. рішенням судової трійки при колегії ГПУ УСРР 11 осіб були засуджені до розстрілу, інші – ув'язнені в концтабори строком на 5–10 років та вислані на Північ.

Слідча справа Козюберди І. С та інших 60 мешканців Старобільської округи, звинувачених в організації антирадянських протестів у лютому 1930 р.

Доповідна записка уповноваженого Р/Д про Круглянське повстання, 20 лютого 1930 р.

Від початку колективізації жителі хуторів Новоселівка та Денисівка Березівського району Одеської округи не визнавали органи радянської влади, чинили впертий опір колективізації, хлібозаготівлям, розпродажу майна

односельців. Коли представники влади з'являлись на хуторах, місцеві жителі об'єднувались, озброювались вилами, сапами, камінням і проганяли прибульців. Особливу активність виявляли жінки. Під час придушення протестів 11-12 жовтня 1930 р. для приборкання селян було задіяно, крім міліції, озброєні війська цивільної оборони. За спротив владі трьох мешканців хуторів було розстріляно, 15 - ув'язнено в концтаборах.

ПРОТОКОЛ
/перед'явлення слідства./

24

5-го жовтня 1930 року, 5-го жовтня 1930 року

Добрицький Миколай Григорьевич /
Ведмедев Николай /
Грищенко Андрей Петрович /
Яценский Павел Яковлевич /
Денисенко Дмитрий Кириллович /
Добрицкий Петр Григорьевич /
Гминов Гоша Иванович /
Ведмедев Анна Алексеевна /
Денисенко Татьяна Устиновна /
Дорошенко Евдокия Кирилловна /
Шилько Анастасия Григорьевна /
Добрицкий Гавриил Павлович /
Бокко Пересковья Петровна /
Грищенко Пандея Григорьевна /
Долгий Михаил Петрович /
Дорошенко Григорий Гаврилович /
Гминов Василий Александрович /
Гаврилов Павел Иванович /

Степура /

7-е
данное собрание. Долго оставался под хатой Добрицкий Кириллович мог посылкой слесня на службу. (Показания Кириллова л.д.35 и Амбарного л.д.24 обр.стор.л.д.10.)

19-го октября с.г.отрядом милиции, расположенным в артезианской выточке, были вызваны из Березовки на подмогу сто вооруженных выточников осовлахиновцы. Их помощью удалось оцепить выточку и заставить отступить всех зачинников и участников происшедших беспорядков. Ввиду того, что не было обнаружено в артезианской выточке, отчаял при расстройстве. Амничина и ее владу того, что лица избивавшие Амничина и др.участники артезианской беспорядков, скрылись с хутора Новоселовка, туда были также направлены вооруженные силы. Жители Новоселовки встретили милицию и осовлахиновцев бросанием камней и атакой вилами. По вилкам раздалось несколько выстрелов из охотничьих ружей. Раздавались также выстрелы одиночными винтовочными патронами на выточку, отбитом накануне у милиционера Амничина, которую до сего времени обнаружил так и не удалось. Впереди шли атаковавшие милицию выданы, были замечены выданы Николай Шилько, Ведмедев и Амничина Катя, а также Миколай Андрей. Одна из охотничьих ружей, она кричала: "Лягте колдуй их, не смеете отступать". Брала толпу, кричала: "Степ, их, они стреляют, потому, что мы их прогнали" и показала милиции голую задницу. Выточники из толпы Амничина подоспела к осовлахиновцу, пред.Березовского сельсовета Трицелью и вырвала у него камень, думая что в нем есть револьвер, чтоб застрелить Трицелью. Амничина Николая проколол участковый надзиратель Надковский невооружено и двумя часами вилками, так что потом пришлось доставлять ему Надковский Яценский Павел ударил по спине палкой милиционера Нармоненко, а какой то неизвестный ударил вилами по ноге Нармоненко, а потом проколол ему вилами сапог. Ведмедев Григорий ударил камнем в правую руку Старшину милиционера Бамбуру, а Миколай Андрей ударил Бамбуру дубиной. При этом оборвала хомут и штурвал револьвера у милиционера Амничина. Причем все время старался вырвать у последнего револьвер. Амничина Николай ударил дубиной по спине осовлахиновца Петромелю. Большинство удалось обезоружить толпу и арестовать зачинщиков и участников беспорядков. (Показан. ричая л.д.35, Бразильского л.д.33, 34, Пичковского Лемма л.д.38, Нармоненко л.д.37, Маненко л.д.61, Шарковского Петра л.д.62 обр.стор.Бамбури л.д.63 обр.стор. Устиловского л.д.70 обр.стор.Петромелю л.д.68 обр.стор. Амничина л.д.33, 34, Шилькина л.д.144-145.)

Наиболее серьезные повреждения получили при событиях 11 и 12 октября с.г.проинспектор Амничина и участковый надзиратель Амничина, находившиеся в настоящее время в стационарном лечении в Одессе. Удочно-медицинские эксперты пришли к заключению, что телесные повреждения Надковского относятся к разряду тяжелых, что же касается степени тяжести телесных повреждений Амничина, то вопрос о нем остался пока открытым до более детального научения камней последовавших в зоренье Амничина после нанесенных ему ранений. (См.от.л.д.187-189). Существенные повреждения, о которых упоминалось выше, отдалались легкими орудиями. Ведмедев средилами (Артезианского сельсовета будучи крайне возмущен поведением подполковников 2-ой Новоселовки и Денисовки, на своих собраниях постановили ходатайствовать перед соответствующими органами об уничтожении зачинников беспорядков и о высылке в порядке конфискации (протоколы л.д.144-145) имущества последних.

У сидящего под стражей Амничина Павла были обнаружены записки с адресами: "Одесса, Луковская 123, кв.1 Пя. немедленно расчет прехать домой", а также записка на имя жены с просьбой писать ему записки и передавать так, чтобы их не могла обнаружить милиция (л.д.60).

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 188
ЗАСЕДАНИЯ СУДЕБНОЙ ТРОЙКИ ПРИ КОЛЛЕГИИ ГПУ УОСР
от 27/ХІІ-1930 г.

Служба	Постановление
1. Делег. 49/2989 - Одесский окружной ГПУ УОСР, по 30-е, гр.р.с.	1. ВЕДМЕДЕВА Николая Николаевича,
2. ВЕДМЕДЕВА Николая Николаевича - участкового надзирателя в хуторе уральском с.Базилуч, Березовского района.	2. ГРИЩЕНКО Андрея Петровича,
3. ДЕНИСЕНКО Павла Яковлевича, 45 лет, урожд. с.Денисовка Березовского района, по ст.ст. 55-16 п. 6" УК РСФСР.	3. ШИЛЬКО Павла Александровича - РАСТРЕЛЯТЬ.

Дело сдать в архив.

Відбитки пальців звинувачених, сторінка із обвинувального висновку та витяг із протоколу засідання трійки ГПУ УСРР у справі мешканців Новоселівки і Денисівки, звинувачених в організації масових протестів, 1930 р.

Восени 1930 р. в с. Макартетине Осинівського району (тепер Луганська область) діяла підпільна група, що здійснювала терористичні акти щодо представників сільського активу. У листопаді 1930 р. за участь у «контрреволюційному угрупованні» було заарештовано 29 мешканців села.

Витяг із протоколу засідання трійки
ГПУ УСРР, 7 травня 1931 р.

Нач. Адмін. Управління Е.К.В.С.
копія Нач. Опін.-Групи.

Повідомляю, що в 10 год. вечора на 18/Х на 19 жовтня 30 року в с. Макартетині допущеного мені Району через вікно в хаті був забитий в огнєпальної зброї /обстрі/ Гром с.Макартетині Тупіська Якуша Олександрів 18 років активист, комсомолец.

Попереднім дізнанням встановлено: забитий місцевими кучуками за активну участь по хлібовагоні і другим компаніям. За підозрою в убивстві кучуки Тупіські Олександр Петрович та Тупіські Тимоха Олександрович зацікавлені.

Доповніжні слідство проводиться Тим Уповноваженим Д.П.В. Нар Слідчого ІЗ поділу та Інспектором Розшуку Про дальніми наслідки повідомля додатково

Зав. Р.А.В. та Нач. Р.О.М.
Осинівського Району. /зінчимо/

Термінове повідомлення НКВС про вбивства комсомольця в с. Макартетині.

Учасники підпільної групи в с. Макартетині Осинівського району Луганщини.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 52/237
ЗАСЕДАНИЯ СУДЕБНОЙ ТРОЙКИ ПРИ КОЛЛЕГИИ ГПУ УСРР от 7 Мая 1931 г.

Слушали: Постановили:

Дело № 27/10993, Донецкого
Сперсектора ГПУ УСРР, по
обв. РР, РД.:

1. КРУПИН Якова Федоровича,
20 лет, урож. Макартетино,
Осиновского р-на,
2. ОЛАРЧЕНКО Ивана Филипповича,
31 год, урож. с.л.
Макартетино, Осиновск. р-на,
3. КАТАШЕВСКОГО Стефана
Евграфовича, 18 лет,
4. ТАТАРЧУКА Петра Назаровича,
28 лет,
5. ЛАТИШЕВА Константина
Григорьевича, 19 лет,
6. ВЕЩИНЦЕВА Ивана Финогеновича,
23 лет,
7. ЛАТИШЕВА Федора Григорьевича,
20 лет,
8. ГРИГОРЕНКО Федора Григорьевича,
35 лет,
9. ЛАТИШЕВА Григория Леонтьевича,
54 лет,
10. ЛАТИШЕВА Ивана Григорьевича,
38 лет,
11. КРУПИН Константина Федоровича,
16 лет,
12. КАТАШЕВСКОГО Евграфа Иудовича,
51 года,
13. ТУПРИТКИ Алексея Петровича,
55 лет,
14. КАТАШЕВСКОГО Якова Евграфовича,
34 лет,
15. КРУПИН Федора Михайловича,
62 лет,
16. КАТАШЕВСКОГО Даниила Евстафьевича,
22 лет,
по ст. 54-8 УК УСРР.

1. КРУПИН Якова Федоровича,
2. ОЛАРЧЕНКО Ивана Филипповича -
РАССТРЕЛЯТЬ.

3. КАТАШЕВСКОГО Стефана Евграфовича
4. ТАТАРЧУКА Петра Назаровича,
5. ЛАТИШЕВА Константина Григорьевича - заключить в концлагерь сроком на ПЯТЬ лет каждого, считая срок с 26/II-31 г.

6. ВЕЩИНЦЕВА Ивана Финогеновича - заключить в концлагерь сроком на ВОСЕМЬ лет, считая срок с 26/II-31 г.

7. ЛАТИШЕВА Федора Григорьевича - заключить в концлагерь сроком на ПЯТЬ лет, каждого, считая срок с 26/II-31 г.

8. ГРИГОРЕНКО Федора Григорьевича - заключить в концлагерь сроком на ТРИ года каждого, считая срок с 26/II-31 г.

9. ЛАТИШЕВА Григория Леонтьевича,
10. ЛАТИШЕВА Ивана Григорьевича - заключить в концлагерь, сроком на ТРИ года каждого, считая срок с 26/II-31 г.

11. КРУПИН Константина Федоровича - заключить в концлагерь сроком на ТРИ года. Для отбытия меры соц. защиты направить в трудколонию ГПУ УСРР в Прилук.

12. КАТАШЕВСКОГО Евграфа Иудовича,
13. ТУПРИТКИ Алексея Петровича,
14. КАТАШЕВСКОГО Якова Евграфовича - заключить через III ОПН в Северный квал сроком на ПЯТЬ лет каждого, считая срок с 26/II-31 г.

15. КРУПИН Федора Михайловича - заключить в концлагерь сроком на ТРИ года - УСЛОВНО. Из-под стражи ОСВОБОДИТЬ.

16. КАТАШЕВСКОГО Даниила Евстафьевича - из-под стражи ОСВОБОДИТЬ. Дело в отношении его прекратить.

Дело сдать в архив.

В е р н о: Секретарь Судебной Тройки

Павлоградське повстання. 1930 рік

На початку квітня масштабне збройне повстання селян спалахує на Дніпропетровщині. В історію одне з наймасовіших в Україні антиколгоспних повстань увійшло як Павлоградське, за назвою одного з районів Дніпропетровської округи.

У лютому 1930 р. ГПУ у м. Павлоград відкрило підпільну групу, що готувала повстання, та арештувало два десятки її учасників. Після розгрому повстанської організації одному з її керівників, мешканцю с. Богданівка, Кирилу Шопіну вдалося уникнути арешту. Він продовжив підготовку місцевих селян до антирадянського збройного виступу.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО.

ТЕЛЕФОНОГРАММА /6-н./

НАЧАЛЬНИКУ В Д О К Т О Р Г П У.

Получена в 1 час.45 мин.

Отрядом, вышедшим из Павлограда, банда отнесена на деревни Богдановки и перешла в село Коложку на старое свое последнее место.

Отряд, вышедший со ст.Вязнецы, 13 + 18 + 40 отступает и находится в селе Крестоложка в 25 верстах от ст.Вязнецы. Банда численностью до 500 человек. Сведения передай Раупольному члену ГПУ Павлоград ЗИЛЬБЕРШТЕЙН.

ОТВЕТ. Д.Б. ДТО-Дон. - МИКОВИЧ.

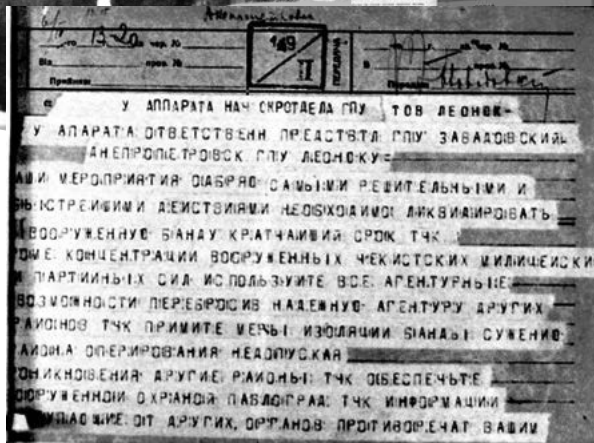
ПЕРЕДАЛ - МИКОВИЧ.

ПРИНЯЛ - БОЖО.

6/IV-30 года.

ВЕРНО:

Handwritten signature

Телеграма керівника ГПУ України В. Балицького Дніпропетровському ГПУ вжити «рішучих заходів» для придушення повстання, 6 квітня 1930 р.

Телефонограма Дніпропетровського ГПУ про бої із повстанцями, 6 квітня 1930 р.

Центрами руху стали с. Богданівка й с. Тернівка. Групи, що стихійно формувалися в інших місцевостях, орієнтувалися на ці два села. Хоча більшість організаторів і активістів того виступу були етнічними росіянами, метою його проголосили здобуття свободи, «коли буде забрана вся Україна».

Повстання розпочалося 4 квітня і охопило села й хутори переважно Павлоградського, Близнюківського та Петропавлівського районів. Повстанці громили сільради і колгоспи. За підрахунками ГПУ, від рук повстанців загинули 30 осіб.

Проти повстанців кинули загін ГПУ на чолі із заступником начальника Дніпропетровського окружного відділу З. Галицьким. Їм допомагали 200 міліціонерів, зокрема й 58 кінних. Протягом 5–6 квітня вони здолали опір погано озброєних, невідготованих й слабо керованих селян.

За участь у виступі заарештували 210 осіб. 27 повстанців стратили. Більшість отримали терміни ув'язнення у концтаборах від 3 до 10 років.

СПРАВКА.

Об'єктом уваги учасників бандинського виступлення і обнародовано по наступним Російським ір у а н е:

1. Охотничий р у ж е й	19
2. Карабанов	1
3. О б р а з о в	2
4. Н а г а н о в	2
5. Г р а н а т	2
6. Ш т и к о в	3
7. Т е с л о в	1
8. К и н з л о в	2
9. П а т р о н а в	2
10. С у м я п а т р о н а я	1
11. П а т р о н о в р а н н и х	28
12. Г л я д з	45

САН.НАЧ.ОКРУЖДЕЛА ГПУ

Довідка про вилучену у повстанців зброю. Із матеріалів кримінальної справи, квітень 1930 р.

Серія К

копія НАЧ ОКРВІДДІЛУ ГПУ
НАЧ КРВ ДПУ УСРР

м.м.Дніпропетровськ та Харків

За одержаними Округом ДПУ агентурними відомостями в селіх Семінівка та Семішка Зачепилівського району між населеними розповсюджуються чутки про те, що в прильотному та Петропавлівському районах Дніпропетровської Округи з'явилася банда в кількості 500 чел., з куркульів та з під-куркульників. Зараз ця банда ніби те перебуває в с. Богданівці, що в 10 км. від прильоту та в х. Водяна. Ця банда розганяє по хатах, убиває активістів середняків та бандинців і ще при наступі на с. Богданівку бандою убито 15 чел.

Також розповсюджують чутки, що ця банда має намір перейти в Сакшівський та Зачепилівський райони 1 Округа.

По відомостях про встановлені в окрузі Дніпропетровській ОБ ДПУ негідні повідомити про правдивість цих чутків, аби ми своєчасно могли взяти відповідних заходів з свого боку ми вживаємо заходів до перевірки цих відомостей та вживаємо дилерів їх розповсюдкую.

Тео НАЧ ПОВ ДПУ та ОБ 25 ЛІВ /МУШОВ/

Тео НАЧ Т О В /ЛІТВИНОВ/

РАЗОГОВОР ПО ПРЯМОМУ ПРОВОДУ
ІЗ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОКРУЖДЕЛА ГПУ

5/17-30г. 16 час. 30 мин.

По одержаним сведениям от уполномоченных Петропавловского и Близнюковского районов сегодня 10 часов утра около села Сладкого Стана в этих районах появилась на лошадах банда, неизвестной численности, вооруженная образцами, дробовиками. Разгромил кончину "Вольный край" и раздалась на две части. Одна часть в 11 часов утра появилась в Близнюковском районе в селе Пузунинно провела три выстрела у сельсовета, присоединила к себе небольшую группу кулачества и молодежи, оставила наизыю последние кити в банду, нашла лошадей, точаши вела направленно в Богдановку, Пам оградского района. Банда действует лозунгом "ДАВАЙТЕ ЗАБИВАТЬ ДРУГИЕ СВОБОДУ", "ДОЛОЙ СОБЛЕТКУЮ ВЛАСТЬ". Другая часть банды осталась в районе в село Неходка, Близнюковского района. По заявлениям секретари партчейки села Хорошего, Петропавловского района они являются очевидцами убийства бандой 13-ти человек в селе Сладком. В числе убитых - председатель Ново-Сладковского сельсовета, его жена, 2 уполномоченных РАК'а. Это произошло через Павлоград Петропавловский и Близнюковский районы оперативная группа по главе с тов. ГАЛИЦКИМ численностью до 10 человек. Вслед выехали до оперативная ударная группа чекистов в Пам оград в 5 человек. Из Днепропетровска выехали оперативными перевозом 50 чел. милиция, на коих 18 юных направленно Петропавловский Близнюков. Из Павлограда 14 часов выехала группа местной милиции в 54 чел., на коих 14 юных в направлении села Богдановка. Из Дозолой выехали 18 охранников и 13 милиционеров направленно ст. Самодолой, Кривотолой, Близнюковского района. Кроме того Близнюковскими органами выдана выдана около 80 человек партия с небольшой группой местной милиции 8-10 чел. также выдана в район деятельности банды. Оперативное руководство всеми группами возложено мисе на тов. ГАЛИЦКОГО. Сведения поступаю

ние на район о численности и характере дикавыхукраинки деятельности банды носят противоречивый характер. До сего времени не удалось точно установить численности и окружку банды. Эти данные тщательно проверяются. По последним сведениям 17 часов 20 минут часть банды преследуется Петропавловском районе отрядом милиции и партизан численностью в 80 человек под руководством уполномоченного КОМУНА. 4 человека бандитов захвачены отрядом в районе села Хорошено и направлено в Петропавловку.-

Нач. Округдепа ГПУ ЛЕВОНОВ.

Повідомлення по прямому провуду Дніпропетровського окружного ГПУ про повстання в Павлоградському районі, 5 квітня 1930 р.

СТАТИСТИЧЕСКАЯ ТАБЛИЦА
УЧЕТА КУЛО 'ОДШЕЛ' - ОРГАНИЗАТОРОВ И АКТИВНЫХ УЧАСТНИКОВ ВЕД.

Именные пункты:	Руководители - организаторы банд:						Активные участники.					
	Всего	Из них: торговцев оруж.	Заступ. кул.	Сек. положен. кул.	Полковн. кул.	Общ. кул.	Всего	Из них: арестов. оруж.	Заступ. кул.	Сек. положен. кул.	Полковн. кул.	Общ. кул.
Осадцево.....	3	3	2	1	2	-	33	23	5	17	12	-
Бережана.....	1	-	1	1	-	-	7	5	7	7	-	-
Видное.....	1	1	1	1	-	-	6	3	6	5	1	-
Дача и Шаталово	1	1	1	1	-	-	5	3	5	1	4	-
Кочубий.....	1	1	-	-	1	-	7	7	6	5	2	-
Козачья.....	1	1	1	1	-	-	3	2	3	2	-	1
Кульчица.....	3	1	2	3	-	-	11	2	2	8	3	-
Лыбидь.....	11	8	8	3	2	3	30	14	16	10	4	-
Лыбидь-Зарбана	10	2	10	5	1	-	35	23	31	14	7	2
Итого:	32	18	26	16	6	3	137	81	81	69	33	3

х/ На 10 кулаков - 2 бывших торговца, 8 - кулаков.

ЗМ. НАЧ.ОКРУЖДА Г.П.У.

/ ГАНИЦКИЙ/

Статистична довідка Дніпропетровського ГПУ про керівників повстання, квітень 1930 р.

ОБЩЕСТВЕННОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На дому Днепропетровского окружного отдела ГПУ - в 1930, по обвинению граждан:

1. БАКОУБЕВ Василий Павлович
2. КУТЛОВА Наталья Павловна
3. САМОШИНА Елена Павловна
4. САВЧЕНКО Павел Александрович
5. БУЗОВА Мария Павловна
6. СМАРКОБА Павел Ефимович
7. РИВАКО Александр Александрович
8. ТЕРИШКО Андрей Александрович
9. ГОРЯКА Григорий Павлович
10. СОЛОВЬЕВО Григорий Маркович
11. ВАСИШКО Иван Васильевич
12. КОРЕНЬСКОГО Роман Александрович
13. САВОНОВА Роза Александровна
14. ЗИМАРОВА Кузьма Александрович
15. ПЛЕКОСА Андрей Иванович
16. ТРУБИШКА Тимофей Прокофьевич
17. ТРУБИШКА Иван Терентьевич
18. КОСТАШЕНОВА Софья Сидоровна
19. БАКИН Кузьма Федорович
20. КАРТАВЕНКО Афанасий Григорьевич
21. МОСКАЛЕНА Тимофей Павлович
22. ЗЕМЦОВИЧА Архип Павлович
23. НАХОМЕНА Ева Трофимовна
24. ЧЕРКАШЕНА Дмитрий Федотович

всего - по ст. 54-2 УК УССР - общим числом - 210 чел.

УЧАСТНИКОВ налетов и убийств и 16 человек руководителей и организаторов.

При арестах и обысках изъято 10 винтовок, 3 обреза, 8 дробовиков и 1 бомба.

Характерны следующие факты, выявленные агентурным путем в ДОПР'е среди спровозированных к восстанию середняков:

"КАК ЭТО ПОЛУЧИЛОСЬ, ЧТО МЫ ПОШЛИ В БАНДУ. ЕСЛИ БЫ ВЕШНЯКА И СЕРЕДНЯКА НЕ ТАК ПРИЖИМАЛИ - ЭТОГО НЕ БЫЛО-БЫ... РАЗВЕ ЭТО ПРАВИЛЬНО, КАК НАПРИМЕР КОНТРАКТАЦИИ КУРОВ? У МЕНЯ 15 ДУН СЕМЬИ, А Я ДОЛЖЕН ВСЕ МОЛОГО СДАВАТЬ, А САМОМУ ПРИХОДИТСЯ ГОЛОДАТЬ... И ЕЩЕ МНОГО ВОТЬ НЕПРАВИЛЬНОСТЕЙ..."
АКСЕНОВ, середняк из села Терновки

"МНОГО НЕПРАВИД НА СЕЛЕ С РАЗНЫМИ ПЕРЯКАМИ, А С НАЛОГАМИ ОСОБЕННО... ВОТ, НАПРИМЕР МНЕ НУЖНО БЫЛО ПЛАТИТЬ НАЛОГУ 6 Р. 50 К., А Я УПЛАТИЛ В ДВА РАЗА БОЛЬШЕ, ЧЕМОУЖЕ НА ТО, ЧТО У МЕНЯ БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ... НУЖНО ПО-ОСТАТЬ НА СЕЛО НЕ ТАКИХ РАБОТНИКОВ, А ТАКИ КОТОРЫЕ В РАБОТАХ ДОБРОСОВЕСТНО И НЕ ИСПРЯВЛЯЮТ КЛАСОВОС. ЛИНИИ..."
СОРОКИН, середняк кут.Осадцево

"Я НЕ ВРАГ СОВВЛАСТИ, НО Я ПРОТИВ ТОГО, ЧТО ВЛАСТЬ ПУШТ НАБ ТАН НАЛОГАМИ..."
АРАКОВ - середняк

Большая часть спровозированных на восстание бедняков и середняков в результате полит.обработки из-под стражи освобождаются, по остальным арестованным организаторам, кулакам, политбандитам и активным участникам восстания - следствие усильно продолжается.

Т.Машинко
Судовий процес
за участю
учасників повстання
в квітні 1930 року
в Дніпропетровську
ГПУ

Столтенствата предствозаванне контрреволюціонному повстанню в ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ОКРУГІ матеріалами слідства рідують наступні образці.

Однією з причин повстання хутора ОСАДЦЕ, ВОДЕНЬКЕ, СУХОЕ і села ВЕРДАНОВЕРКА, НАЗКА, НАХОВКА, ТЕРНОВКА, ПУТЯТІНО і другіе насідення / особливо хутора/ кулацкіи і важкіоточніи кохадствани.

Так как эти ишолоніие пункты в основном являються РАЙОНОМ ДІЯТЕЛЬНОСТІ ліквідированою недавно контрреволюціонної повстанчєскої ОРГАНІЗАЦІЇ "ОРГАНІЗАТОРИ", то ускладнявше от ареста ~~самогоско~~ к.р. одніоточніи составили кадр,могущий возглавити восстаніе.

В результате проведенного раскулачивания и расселения, а также воледействия шлячки повстанчєских тенденціи, созданных ранее ліквідированою контрреволюціонной организациею-кулачество решало створ. на путь вооруженного восстанія.

Принуждаше к ним после первых попыток восстанія, оставшєся,после ліквідированою в недавнем прошлом организациею контр-революціонные одніоточніи орудіи стали во главе восстанія.

Всему этому благоприятствовала обстановка недовольства бедноты и особенно середняком искривленным апарата, усугублявшимся недовольством вышєщих из колхозов на почве отвода им новых худших наделов земли.

ВИРОК

Іменем Української Світової Радянської Республіки

30 року *Міжнарод. 7-9* року *Наказом суду*

Окрутєво:Судово Кримінальному відділу в складі:

Голови *А.Савинова*

засід. *Каліш* *Васильченко*

Протоколювала *на* *Радікова*

Прі Секретарєві *Васильченко*

В участю Прокурора *Піддуринко*

Вирок суду, яким 27 учасників повстання було засуджено до розстрілу, а 164 до ув'язнення у концтаборах, травень 1930 р.

Збройні повстання на Чернігівщині 1931 рік

Повстання Якіма Рябченка

Одне з найбільших повстань вибухнуло на Чернігівщині навесні 1931 р. і охопило Городнянський, Ріпкинський, Сновський, Менський та Сосницький райони. Ідейним керівником повстання був Яким Рябченко. Військове керівництво взяв на себе його брат Трофим, колишній прапорщик царської армії.

Яким Рябченко жив у селі Тупичів Городнянського району. Колишній червоний партизан, він організував комітет бідноти в рідному селі, був головою сільради й начальником повітової міліції. Однак колективізація і масове розкуркулен-

ня відкрили йому очі: він побачив, що «власними руками допомагав одягати московське ярмо на свій народ».

Розуміючи, що влада нищить у першу чергу господаря, Рябченко всіляко допомагає односельцям уникнути розкуркулення, висилки, інших репресій. Він вписує в сільраді відповідні довідки, допомагає втікати з Півночі уже висланим.

Збройні повстання на Чернігівщині 1931 року

*Протокол допиту од військового
М. Найди 30 дн. 4 Зполн. СПО Києва од
хто ра МСУ майже допросил гр. Найду
Найда Дмитрій Іларіонович
1888р. х. Петровщина Снегудинця
свого сев. Крестієн-середняк
мелкошество, неслив, ч.трашн,
П.п. малограможлив, под суду
в той разі показав, к след. небил
Найда хто така? есть в нашем р-не,
учебная впервые, в тот день как в
лесу верет 10-12 от нашего утвора, наса-
но в стрельба это было 12 июля, тогда по
утвору пошли разговоры что это в лесу
банда. В лесу где был бой я никогда не бил,
Крестована мелк. милиция 19 июля
в сородне ко базаре, я приложил прода-
вать вод зрив. Добавити більше немише
никого. Д. Найда
Допросило М.С.С.С.*

СРЕДСТВО №5
Протокол допиту Д. Найди, одного із селян, арештованих за участь у повстанні Я. Рябченка. Його «вину» слідчі ГПУ довести не змогли.

ПОСТАНОВЛЕННЯ

г. Киев, 1931 года, августа " " для, Я. Пом. Уполномоченного ЦК КСР ГПУ УССР - БЕЙ-БЕСПАЛЬКО, рассмотрев след. дело № 455, по обвинению гр. РЯБЧЕНКО Яким Игнатьевича и др. в преступлениях, предусмотренных ст.ст. 54-2, 54-II УК УССР -

НАШЕЛ:

Что руководитель и-р. конст.чужой организации в Городнянском р-не РЯБЧЕНКО Яким Игнатьевич, решил провозгласить вооруженное выступление для омерзения Сов.власти, в целях привлечения и участия в вооруженном выступлении возможно большего количества людей, через членов и-р. организации, распространения среди населения слухов о том, что организация имеет свои разветвления по всей Украине, что переплет обеспечен и что не принимавшие в организацию будут наказаны. Под влиянием таких слухов при сборе членов и-р. организации в 14 июля с.г. в Пасаревом лесу, возле хут. Нартовецкого, для вооруженного нападения на райцентр г.Городня, и отряду РЯБЧЕНКО принял ряд крестьян - бедняков и середняков, которых до этого момента членами и-р. организации не состояли.

Как установлено предварительным следствием, такими лицами являются:

1. АКИМЕНКО Иван Нестерович, бедняк, 15 июля вместе с другими односельчанами ушел в лес, 16 июля в с.Новице собирал хлеб для банды. Участвовал в церестрежке, был вооружен "нагамом".
2. БУТРИМ Иван Михайлович, середняк, имел "Наган", который он дал банде, участвовал на собраниях Буруновского отряда.
3. БУТРИМ Константин Львович, середняк, был в банде с 15 июля, 16 июля ушел домой.

Постанова слідчого у справі Я. Рябченка щодо осіб, які приєдналися до повстання, серпень 1931 р.

ВІСНИК НА ПРОТОКОЛ № 24/341

Засідання суду трійки при колегії ГПУ УРСР от 13/III-1932 р.

Слухали: Постановили:

<p>Дело № 455/18771 с. Киевского округа ГПУ, по обвиняем:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. РЯБЧЕНКО Яким Григорович, 31 год. 2. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 3. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет. 4. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет. 5. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 36-х лет. 6. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 35-х лет. 7. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет. 8. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 9. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 10. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27 лет. 11. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32 лет. 12. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19-х лет. 13. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27-х лет. 14. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 15. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет. 16. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет. 17. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19 лет. 18. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 19. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 20. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 21. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 22. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 23. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 24. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 25. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 26. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет. 	<p>1. РЯБЧЕНКО Яким Григорович, 31 год.</p> <p>2. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>3. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>4. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет.</p> <p>5. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 36-х лет.</p> <p>6. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 35-х лет.</p> <p>7. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет.</p> <p>8. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>9. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>10. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27 лет.</p> <p>11. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32 лет.</p> <p>12. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19-х лет.</p> <p>13. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27-х лет.</p> <p>14. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>15. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>16. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>17. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19 лет.</p> <p>18. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>19. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>20. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>21. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>22. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>23. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>24. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>25. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>26. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p>
--	---

1050/284

<p>27. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>28. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>29. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>30. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>31. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>32. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>33. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>34. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>35. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>36. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>37. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>38. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>39. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>40. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>41. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>42. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>43. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>44. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>45. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>46. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>47. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>48. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>49. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>50. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>51. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>52. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>53. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>54. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>55. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>56. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>57. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>58. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>59. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>60. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>61. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>62. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>63. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>64. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>65. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>66. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>67. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>68. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>69. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>70. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>71. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>72. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>73. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>74. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>75. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>76. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>77. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>78. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>79. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>80. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>81. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>82. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>83. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>84. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>85. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>86. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>87. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>88. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>89. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>90. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>91. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>92. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>93. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>94. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>95. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>96. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>97. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>98. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>99. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>100. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p>	<p>1. РЯБЧЕНКО Яким Григорович, 31 год.</p> <p>2. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>3. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>4. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет.</p> <p>5. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 36-х лет.</p> <p>6. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 35-х лет.</p> <p>7. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 37-х лет.</p> <p>8. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>9. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>10. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27 лет.</p> <p>11. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32 лет.</p> <p>12. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19-х лет.</p> <p>13. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 27-х лет.</p> <p>14. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>15. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>16. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 32-х лет.</p> <p>17. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 19 лет.</p> <p>18. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>19. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>20. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>21. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>22. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>23. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>24. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>25. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>26. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>27. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>28. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>29. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>30. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>31. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>32. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>33. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>34. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>35. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>36. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>37. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>38. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>39. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>40. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>41. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>42. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>43. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>44. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>45. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>46. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>47. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>48. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>49. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>50. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>51. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>52. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>53. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>54. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>55. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>56. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>57. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>58. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>59. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>60. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>61. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>62. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>63. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>64. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>65. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>66. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>67. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>68. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>69. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>70. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>71. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>72. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>73. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>74. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>75. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>76. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>77. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>78. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>79. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>80. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>81. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>82. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>83. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>84. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>85. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>86. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>87. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>88. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>89. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>90. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>91. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>92. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>93. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>94. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>95. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>96. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>97. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>98. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>99. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p> <p>100. ЯКИМА Яковлевич Парамонович, 34-х лет.</p>
--	--

Витяз із протоколу засідання трійки ГПУ УРСР від 12 березня 1932 р. про засудження Я. Рябченка та інших керівників і активних учасників повстання.

Навколо Якіма збирається чималий гурт, насамперед – міцні господарі Заець Микола, Філон Андрій, Могилевець Митрофан, багато колишніх «червоних партизанів», чії сподівання на радянську владу розвіялися швент.

Зі своїми старими і новими друзями Рябченко сходиться на тому, що воював він за землю, а не за колгоспи, що радянська влада пішла хибним шля-

хом, колективізація – гірше кріпацтва, а непосильними податками більшовики просто нахабно і безцеремонно ведуть селянина до загибелі. Вони вирішують: треба об'єднатися, виступати на зборах, змінювати жорстоку політику партії на більш прийнятну для селянина-виробника.

Для придрушення повстання влада направляє дивізію внутрішніх військ, розпочинаються арешти. 41-річний Рябченко, згадавши бойову юність, втікає до лісу й укріплюється в околиці

Замглаї, де на початку 1920-х діяв легендарний загін Галаки. У Писарівському лісі зібралось 300–400 повстанців. Вони намагалися чітко структуруватися за військовим принципом, розбившись на три роти, по 80 осіб у кожній, і взводи, організували кавалерійський загін із 35 осіб.

Бій між повстанцями і карателями тривали близько трьох тижнів. 16–17 червня 1931 р. повстанці нападають на лісництво, винокурний та лісопильний заводи, здобувши зброю та коней. Заціпають і дослідну станцію Замглаївської торфорозробки та її міліцейський пост, ранять голову Солонівської сільради, планують захопити тюрму в м. Городні.

Вирішальний бій із каральними загонами із Городні відбувся 28 червня 1931 р. Погано організованим, здебільшого недосвідченим людям з берданками, обрізами та наганями було важко встояти проти міліцейських кулеметів, та сутичка тривала більше двох годин. Рябченко був тяжко поранений і потрапив у полон, селяни розбіглися.

Дещо пізніше у с. Бурівці Ступак Яків і Бугрим Яків збирають навколо себе 50 осіб, однак їх теж розпрошує міліція. Органи вилучають 62 одиниці вогнепальної зброї та півтори сотні патронів. Невдовзі сам Я. Рябченко та ще 17 повстанців засуджені до розстрілу, кілька десятків відправлені у концтабори і заслані. Загалом було засуджено 174 жителі Чернігівщини.

**«Партія Вільного козацтва»
на Корюківщині**

У серпні 1931 р. в селах Корюківського та Менського районів Чернігівської області виникла повстанська організація «Партія Вільне козацтво», яка охоплювала біля 200 учасників.

Отаман – Мосол Степан, начальник штабу – Заборовський Іван. В організації виокремився бойовий загін чисельністю 30 осіб. Вони мали на озброєнні гвинтівки російського й іноземного виробництва, мисливські рушниця, обрізи, револьвери, гранати й шаблі.

На підпільних зборах розробили програму організації, основні положення якої такі:

- проголошення єдиної, неподільної, самостійної України;
- незалежна праця й вільна торгівля;
- зрівняння в правах усіх селян і робітників;
- скасування хлібозаготівель;
- повернення землі розкуркуленим;
- створення державного апарату за зразком Запорізької Січі.

Готувалось загальне повстання для захоплення влади на території Корюківського,

Корюківское РОПТУ УОФ.
ОБВИНТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ
По делу № 51.
ДЕЛО «ДЕШОВИКИ»
*А-р: Александров Александр Иванович
проживающий по Корюковскому району.
ПО ОБВИНЕНИЮ
1. МОТЛОХ Ивана Ивановича жителя х. Самошовки С.-хуторского сельсовета Корюковского района 1891 года рождения, по соц.-политическим взглядам аполитичный, неграмотный, по ст.ст. 196 и 64-11 УК УССР.
2. Краткое содержание дела № 51.
В Корюковское Районное ПТУ поступили сведения о том, что в начале сентября месяца 1931 года, на вышеуказанном хуторе Корюковского района т.е. на участке расположенном: САХУТОВКА, ВЕРХОЛЕСЬ, ПИЛИПЧУК, АЛЕКСАНДРОВКА и ЗАБОРОВКА стало заметное ослабление в проводимой охоте хозяйственно-политических кампаний, со стороны наемных охот сел и прилегающих хуторов чувствовалось массовое сопротивление всем мероприятиям местных органов и было даже выражено, выходящее на охоту сел, имелась своим подопытным чрезвычайным штабу амплитуд всех видов налета, бойкая выдержка в обвинении и так далее.
Кроме того, что стороны некоторых лиц, прибывающих случая активного выступления и сопротивления при ставлении власти в проведении тех или иных полит.-го кампаний, выражающихся в открытой вооруженной борьбе с властью, а также в призыве неподчинения бойкоту – бойкотной части села Советской власти, мотивированном предостережением на предупреждение.
В сентябре месяце 1931 года, когда начали по уезженным селам проводить тайные собрания, каковыми руководил кулак села Александровки Корюковского района МОТЛОХ Степан Иванович /БЕШУК/, на собраниях разрабатывался вопрос: «Создания Советской власти и воровские дела» в д.хуторе к-р. повстанческую организацию. Сам главарь банды МОТЛОХ Степан Иванович, сукающий кулак, бывший из ДИРА, семья которого выслана. По данной к-р. повстанческой организации выданы списки, завербованных членов и активных участников до 100 человек, большинство из которых в настоящее время уже арестованы и осуждены. Из них же активных членов к-р. повстанческой организации в момент выжидания тайной организации, в число скрывающихся в лесу и арестованных в настоящее время обвиняемый МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ, активный участник к-р. повстанческой организации.
Указавшая к-р. повстанческая организация кроме вышеуказанной к-р. работы в сентябре месяце 1931 года, развела вооруженные выступление в селе Александровка-Корюковского района, в результате этого выступления был разгромлен сельсовет, колхозные ремонтные мастерские, взорван и обстрелен дом председателя Александровского сельсовета тов. ПИЛИПЧУК.

ПРЕСТУПЛЕНИЕ ОБВИНЯЕМОГО МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ.
Выданный вступил в к-р. повстанческую организацию «ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО» в августе месяце 1931 года жителем хутора Самошовки Александровского сельсовета. МОТЛОХ Трохимом Борисом выданным к-р. повстанческую организацию, принимал активное участие в действии тайной, как-то: состоял в боевом расстрельном квартале в селе ПИЛИПЧУК, отработке заготовок продовольствия выжидательно, в районных организациях, проводил собрания по руководству для к-р. повстанческой организации жителей села Александровка Корюковского района.
После ликвидации к-р. повстанческой организации, скрывался совместно с руководителем МОТЛОХ С.И. и активным участком ТУБИНСКО Федором, переправлял оружие к-р. повстанческой организации.
Возвратившись из города МУРЪНСКА, где он работал грузчиком на потужинской доре станции, обвиняемый МОТЛОХ Иван Саввич, совместно с Федором и на стоящее время ТУБИНСКО Федором, активным участником выколах законные ранее оружие к-р. повстанческой организации, которое впоследствии ввело в работу в лесу и в скрывает.
Сам лично МОТЛОХ Иван Саввич скрывал и развёл на хуторе разным лицам следующее оружие: при себе все время, а также и в момент ареста имел русскую винтовку и патроны, своему брату МОТЛОХ Степану так же на хуторе в лесу, жителю хутора Самошовки СЕВЕНКО Савву усубом винтовку, жителю села ПИЛИПЧУК КЛЕЗЕ Ивану охотничью, смелая в отделе села на Александровских болотах два отряда, которые впоследствии были наведены и в лесу села Александровки МЕНЩИК, а также МОТЛОХ Иван Саввич хранил у себя дома две русские винтовки, которую всегда имел при себе, одну французскую винтовку, две французские бомбы с капсюлем, ножом, кинжалом, патронами и т.д.
После возвращения из города Тулы, где он работал на постройке какого-то завода, обвиняемый МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ, был арестован. Все вышеуказанное оружие за исключением отряда, данного им жителю села ПИЛИПЧУК – КЛЕЗЕ Ивану, в настоящее время отбывающему наказание в ДИМБЕ Корюковским РОПТУ изъят.
Как видно из повествования свидетелей и признания самого обвиняемого МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ, ИМЕРМИНГЕРМАНОВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: активное участие в к-р. повстанческой организации, участие в кампаниях и др. деяниях, осужденный ПИЛИПЧУК Степан Иванович, после ликвидации повстанческой организации А.С.А.З.А.Н.М.
Обвиняемый МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ, втроеданных ему обвинений виновным себя признавал.
НАПРАВЛЕНИЕ ДЕЛА И ПРЕДЛАГАЕМЫЕ МЕРЫ СЦЕДЖИТИ.
На основании вышеуказанного подлага бы дело № 51 по обвинению МОТЛОХ ИВАН САВВИЧ по ст.ст. 196 и 4-11 УК УССР передать на рассмотрение СУДОВОЙ ПЕР МОТЛОХ Ивану Саввичу заключение констагафь сержант на 21 июля 1932 г.
КОРЮКОВСКОЕ РОПТУ. /ВР АЛЕКСИЧ/.

Обвинувачувальний висновок у справі Івана Мотлоха, учасника повстанської організації «Партія вільного козацтва», 1932 р.

Сновського, Менського й Березнянського районів, де існували повстанські осередки.

23 вересня 1931 р. на засіданні Сахутівської сільської ради С. Скрипка за дорученням керівників організації повстанців назвав себе представником від тисячі вільних козаків і закликав боротися проти господарсько-політичних кампаній на селі. Він заявив, що на боротьбу з більшовиками вже організовано мільйони людей.

Тоді ж, у вересні 1931 р., у с. Олександрівка Корюківського району повстанці розгромили сільську раду, колгоспні ремонтні майстерні. Повстанці також нападали на окремих радянських активістів.

Учасники організації поширювали відозви від імені «Партії Вільного Козацтва», яка «розбиває кайдани неправди» і владу, котра прирєкає людей на голодну смерть.

Витяг із протоколу засідання трійки ГПУ УРСР від 5 лютого 1932 р. про засудження керівників і активних учасників повстання «Партії вільного козацтва» у Корюківському та Менському районах (тепер Чернігівська обл.).

Чорновики відозв повстанців, які були вилучені в одного із керівників повстання – Ксенофонта Шаша.

Іван Мотлох

Часть оружия к-ро повстанской организации Корюковской р-на. Сельские Советы "Корюковская" и "Мотлоховская" этой организации отбили от Мотлоховского Школьного Советов и т.д. т.е. после 10-14 мая 1931 г.

Зброя повстанців Корюківщини, вилучена в І. Мотлоха у 1932 р.

ВАНУСКА № ПИКОМЛА № 12329
 ВЫСЛАДКАНЫ СУДЕБНЫМ ТРОЙКАМ ПРИ МАКДОНА ГПУ УРСР ОТ 5 ЛЮТО 1932 Г.
 СЛУШАЛИ: ПОВСТАНЦЕВЫЙ

617/19569-Сумского (Свердловского) ГПУ, по ос.р.р.р.д.
 1. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 2. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 3. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 4. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 5. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 6. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 7. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 8. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 9. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 10. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 11. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 12. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 13. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 14. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 15. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 16. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 17. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 18. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 19. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 20. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 21. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 22. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 23. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 24. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 25. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 26. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 27. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 28. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 29. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 30. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 31. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 32. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 33. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 34. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 35. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 36. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 37. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 38. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 39. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 40. ПАРТИЯ Вольного Козацтва

25. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 26. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 27. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 28. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 29. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 30. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 31. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 32. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 33. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 34. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 35. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 36. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 37. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 38. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 39. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 40. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 41. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 42. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 43. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 44. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 45. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 46. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 47. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 48. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 49. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 50. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 51. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 52. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 53. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 54. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 55. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 56. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 57. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 58. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 59. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 60. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 61. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 62. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 63. ПАРТИЯ Вольного Козацтва
 64. ПАРТИЯ Вольного Козацтва

*Добрий день...
 Сьогодні...
 Козацька...
 Вільне...
 Козацька...
 Вільне...
 Козацька...
 Вільне...*

*Добрий день...
 Сьогодні...
 Козацька...
 Вільне...
 Козацька...
 Вільне...
 Козацька...
 Вільне...*

Продивина парти
Партија вільного
вільного козацтва України
із передоруженою казачею
и веди вертвуду за не
за вильно ~~отте~~ труду; и
вильно всіх квітників
вильно ст. квітників и
вильно вильно вильно
вильно вильно труд. вильно
вильно. вильно вильно
и вильно. вильно вильно
вильно; вильно вильно
вильно вильно. вильно вильно
вильно. вильно вильно и
вильно вильно вильно

Листівки «Партії вільно-го козацтва», 1931 р.

Партија вільного козацтва
Бориться за правду за свободний
труд за свободу нещир, идем
вильно вперед разбиваем окопи
капранди, разбиваем грабитель-
скую бандинскую и жидовскую
власть, которая обрекает на
жестокую и плодную смерть
трудящуюся массу. Вильно
вильно и вильно вильно каба-
лу и вильно вильно. Оди здрасвует
вильно козацтво вильно вильно
и вильно вильно. ~~за вильно вильно~~
вильно и за
вильно вильно

На придушення повстання були кину-ті підрозділи ГПУ. За участь у повстанні за-судили 67 осіб, у тому числі 9 – до вищої міри покарання – розстрілу, із заміною на ув'язнення у концтаборі на 10 років. У жовтні 1931 р. було вилучено 7 гвинтів-вок, 5 обрізів, 5 револьверів, одну грана-ту і 200 патронів. Частину зброї повста-лим вдалось приховати. Наступного року в одного із учасників повстання Івана Мотлоха під час обшуку виявили ще час-тину повстанської зброї. Його засудили до 10 років ув'язнення у концтаборі.

Пам'ятник жертвам голодоморів в м. Мена Чернігівської обл.

Напередодні геноциду. 1931–1932 роки

Конфіскація худоби і майна у «куркуля» П. Ємця у Гришинському районі Донецької обл. Поч. 1930-х рр.

Демією того, діяльність хуцарів і контр-революційних елементів для во даних активних пролаєний в яде терроа і випуска антисоветских листовок.

На протяжении 4-х месяцев /октябрь-январь/ зафиксировано 229 террористических происшествий на основе коллективизации. Из них 65 терактов падает на колхозный актив и 164 на подполья колхозного имущества.

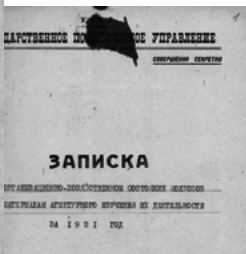
Предоставные цифры говорят о том, что основное проявление кулачества и к-р элементов были направлены против колхозов в целом, и подрыву хозяйственной их мощности.

За этот-же период отмечено посылание 19 листовок антиколхозного характера. Приведем наиболее характерные:

В с.Коробкино, Н-Миргородского района, 1/III-31р. на улице найдено для экземпляра листовки такого содержания:

Дорогие братья, 14 лет существовали Советской независимости и крепостного угнетения. Оружием, властью отняли землю от нас, который вылез кроваво и отняли жизнь у человека и основ оружия превратила всех в рабство... Они хорошо знают, что голодные люди восстанут, возьмут землю и землю и будут жить свободно на Украине. Будете выжить как рабством. Да вернутесь одиночки. Божьим нам успехов в деле освобождения.
Перевод с украинского!

В с.Голыши, Олевского района, в последних числах ноября обнаружена листовка такого содержания:
"Мы хотим правды на Украине, мы хотим земли, мы же не сегодняшний день выжили в колхозе, дети, мы хотим вернуть детей и капиталы, выведи их из лап своих отцов, своих сестер, своих братьев, своих друзей, своих детей, мы хотим быть свободными людьми. Советской власти сейчас нет, кто имеет помещика, капиталистический, имеет предателя. Долой помещиков, долой капиталистов. Они заставляют бедных идти в колхоз, а если они не хотят, то их сейчас высылает в лесную Сибирь. Будем бороться за нашу землю, за нашу свободу. Будем бороться так же гордо, как это сейчас говорят - как об этом война против Советской".

Із таємної записки ГПУ про організаційно-господарський стан колгоспів за матеріалами агентурного вивчення 200 колгоспів УСРР за 1931 р.

Відчайдушний опір українських селян змусив Сталіна призупинити у 1930 р. форсовану колективізацію. Новий наступ розпочався у 1931 р.

На нову хвилю колективізації українські селяни відповідали терористичними актами проти активістів колгоспного руху. Упродовж 1931 р. в УСРР органами ГПУ зафіксовано 1354 терористичних актів.

Оскільки масові виступи у 1930 р. зазнали поразки, у 1931 р. вони траплялися значно рідше. Протягом року було зафіксовано 319 масових протестних виступів, за даними ОГПУ. Проте в українському селі, попри всі чистки 1930 р., зберігався повстанський потенціал. Продовжувався спротив окремих повстанських загонів і підпільних організацій, що створювались і діяли у багатьох регіонах України. У зведеннях каральних органів вони називались «куркульськими бандами». У 1931 р. органи ГПУ УСРР зафіксували 28 політичних «банд» – повстанських загонів.

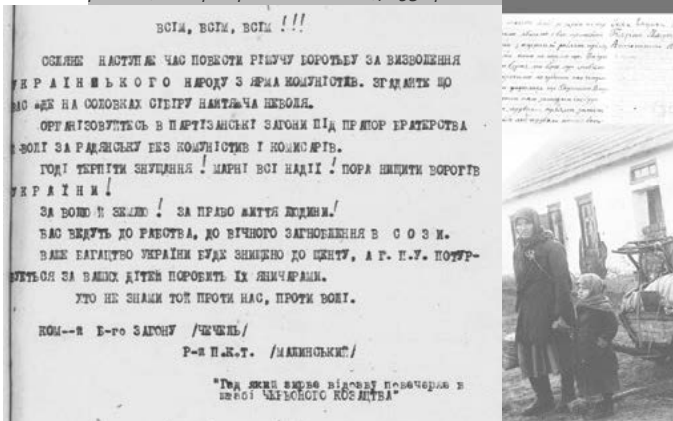

Напередодні геноциду 1931–1932 роки

Зігнані на показовий суд над «підкуркульником» Шевченком, який убив активістку радгоспу, м. Одеса, 1931 р.

Відозва повстанської групи, Бахмацький район (тепер Чернігівська обл.), 1931 р.

Результатом колективізації та надмірного вилучення збіжжя стала загроза голоду, яка почала відчуватись в Україні уже восени 1931 р. Навесні 1932 р. склалася критична ситуація, коли внаслідок голоду загинуло понад 100 тис. українців. Масову загибель людей можна було зупинити, кардинально переглянувши надмірні плани хлібозаготівель, оголосивши голодуючі райони зонами гуманітарного лиха і надавши їм допомогу. Але комуністичний режим не бажав цього, навпаки, взявся до «остаточного вирішення» українського питання.

Розкуркулену сім'ю виганяють із хати, с. Удачне на Донеччині. Поч. 1930-х рр.

**Довідка Особливого відділу ОГПУ
про підсумки виселення куркулів по Українській СРР
у 1930—1931 роках, липень 1931 р.**

1. За даними ГПУ УСРР, на 1 травня 1930 налічувалося:

Індивідуальних селянських господарств	5 140 000
з них куркульських господарств	134 694
Репресовано органами ОГПУ	21 769
Репресовано нарсудами	8 906
Виселено в 1930 і 1931 рр.	63 734
Втекло куркулів	23 023
Залишилися куркульських господарств	17 262 з них:
а) мають працездатних чоловіків	6 905
б) не мають працездатних чоловіків	10 357
в) осіли в колгоспах	3 696
г) те ж в радгоспах	1 060
д) проникли на промпідприємства	9 285

Розвалена хата «куркуля», с. Удачне на Донеччині. Поч. 1930-х рр.

Дорогі наші ^{Зрадники} ~~Мирні~~ ¹⁴⁹
Мирні Печерської школи
Брацлавського району просимо
у Вас допомоги бо ми програємо
з голоду. Нам треба жити
а ми з голоду не можемо пожити
жити. Гидувидували і напої
ничи всі пухнемо з голоду і
проживати ми не можемо, а
ліди дають тільки тим атомим
трудодні. Скоро надіймаються
Жовтневі свята нам треба ра
ти а час з голоду в очах по жо
в шлунок валять від того сьмит
яке ми заріз їмо бо нас забрав

не тільки алід до зарна а і пар
топмо звасамі і все що можна
істи з картоплі роблять горілку
а ми істи не можемо що. За с
та взуття ми вже довго мовили
а просимо не губити нас голодом
ми надіємся що Радянська Вла
да дасть нам захисту і не буде
нас годувати гурлами замість
хліба як годували наших бать
ків царі. Ми віримо що
Радянська Влада нам допоможе
і спасе нас від голодної смерті
Прощає діти ^{Мильотта} ^{Мерет}

Лист учнів Печерської школи Брацлавсько-го району (тепер Вінницька обл.) керівництву УСРР про голодування, 1 листопада 1931 р.

Вельк Сероха Мо Катих
Баран Мадри Пилипчак 149
Антонимичи Востих

ГО РЕДАКЦІЯ РАЙОНА.
Новинні товариші Редактори.
Я пишу до Вас листи через який я хочу у Вас знати, чи знаєте Ви де робиться у нас в селі Дубівці дмєрицького району на Вінниччині, а як знаєте, то будьте ласки вказати чи так наша Влада встановиле ми якесь так званішній мед об'єднання, як є це робиться в нас. Чи може тут теж є і Рамзини, і Мешковичи, яких зирєв судила міс. Влада.
Як би вказати у мене село Дубівка доборуму чоловіку і подивитись, як в нас жоденку рудувать: кашки, шопи, ханги і хати це все оприно за несплату м'яса, картоплі, хліба, овочів, за несплату картоплі, за несплату картоплі, за несплату картоплі, за несплату картоплі.
Таки коли була контракція буржків і ст мене заставляли аконтракцієватор іо ських цукрового буржків я не мав змоги того аконтракцієватора відповісти, тоді привидне тов. послало на мене плаі буржків і оваче їм обробило карто і т-во мале абики і від буржків буржків то це хатери на мені і об я поватек зєпатива за земля, та не покрити зєбтки т-во 12 ір.
Важко робиться по снігу тримать посидіти шовку, і порожать, цінять іо кирзовичів шовку, рудувать середняків і обидіяків. Це завжди денівський прыва до Колгоспу.
Коли привидеть зєбти по куркулі, то кажуть, до де колгоспу відіть, а тоді десь кажу, привидеть за три або за п'ять все кажу, а та це і не свинять кажу, об овачу крапу чия Гарку хату цінять не більше як іо кирзовичів.
По зєбтє приходять м'ясо алєв, ні, штраф як бідніцїя у п'ятикратному розміру, а як аммиачний, то в двоєв, а тді, а тоді двоє кажу, привидеть за три або за п'ять все кажу, а та це і не свинять кажу, об овачу крапу чия Гарку хату цінять не більше як іо кирзовичів.
По зєбтє вєв прєдметі, і жєвот прыва прєдмету робочим лємать будівлі в овачу сєлі прєдметних будівель.
Тільки в чий по кажу, привидеть за три або за п'ять все кажу, а та це і не свинять кажу, об овачу крапу чия Гарку хату цінять не більше як іо кирзовичів.
мєд нами об куркулі, прыва прєдмету робочим лємать будівлі в овачу сєлі прєдметних будівель.
Тільки в чий по кажу, привидеть за три або за п'ять все кажу, а та це і не свинять кажу, об овачу крапу чия Гарку хату цінять не більше як іо кирзовичів.

Копія листа до газети «Радянське село» із с. Людовці Жмеринського району Вінниччини про реальну ситуацію в селі, 1931 р.

П'ята бригада колгоспу ім. Петровського виходить на роботу, с. Брашенки Потіївського району Житомирської обл., 1930-і рр.

Вбивство голодом. Перший етап

Таємна інструкція про запровадження режиму «чорних дошок» в українських селах, затверджена постановою РНК УСРР 20 листопада 1932 р.

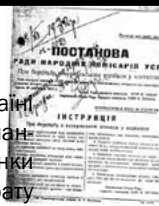

У липні-серпні 1932 р. Українці нав'язали наперед нереальні до виконання плани хлібозаготівель. Низові ланки місцевого державно-партійного апарату безрезультатно намагалися опиратися.

Тим самим Сталін із оточенням розпочали здійснення свого геноцидного плану у рамках загальносоюзної хлібозаготівельної кампанії. Перший етап запланованого вбивства голодом мав на меті не лише вилучити максимально можливу кількість запасів, але і підготувати ґрунт для звинувачень українців у саботажі й контрреволюційності.

В українські села відряджаються партійні активісти – уповноважені з проведення хлібозаготівель – та формуються «буксирні бригади» для обшуків і конфіскацій харчів.

Наприкінці жовтня в Україну направлена спеціальна комісія на чолі з керівником сталінського уряду – В. Молотовим, яка повинна була забезпечити здійснення геноциду.

Вбивство голодом. Перший етап

Активісти с. Удачне Донецької області з конфіскованими колосками біля сільради. 1932 р.

Відібране у селян збіжжя. с. Удачне Гришинського району Донецької обл., 1932 р.

Станіслав Реденс, голова ГПУ УСРР, організатор геноциду

Голова РНК СРСР
В'ячеслав Молотов,
організатор геноциду

Із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича, 11 серпня 1932 р.

«Найголовніше зараз Україна. Справи на Україні геть кепські. Погано по партійній лінії. Кажуть, що в двох областях України (здається, у Київській та Дніпропетровській) близько 5-ти райкомів висловились проти плану хлібозаготівель, визнавши його нереальним. В інших райкомах справа, як стверджують, не краще. На що це схоже? Це не партія, а парламент, карикатура на парламент.

...Якщо не візьмемося просто зараз за виправлення становища в Україні, Україну можемо втратити. Майте на увазі, що Пілсудський не дримає, і його агентура в Україні у багато разів сильніше, ніж думає Реденс чи Косіор. Майте також на увазі, що в Українській компартії (500 тисяч членів, хе-хе) перебуває чимало (так, чимало!) гнилих елементів, свідомих і невідомих петлюрівців, зрештою — прямих агентів Пілсудського. Щойно справи погіршаться, ці елементи не забаряться відкрити фронт усередині (і поза) партією, проти партії. Найгірше це те, що українська верхівка не бачить цих небезпек. Так далі тривати не може».

5 листопада В. Молотов і секретар ЦК КП(б)У М. Хатаєвич надіслали обкомам директиву, вимагаючи від них негайних і рішучих дій «з обов'язковим і швидким здійсненням репресій і нещадною розправою із злочинними елементами в правліннях колгоспів». Кількість арештів за хлібозаготівельними справами в листопаді 1932 р. стрімко зростає.

18 листопада 1932 р. в Україні за рішенням ЦК КП(б)У, прийнятим за вказівкою В. Молотова, запроваджуються режим «чорних дошок» та натуральні штрафи – вилучення продовольства і худоби в господарствах, що «заборгували» за нереальними планами хлібозаготівель.

Постанова про охорону соціалістичної власності 7 серпня 1932 р. – сумнозвісний «Закон про п'ять колосків» – в газеті «Известия».

У другій половині листопада влада розробляє спеціальну таємну операцію зі знешкодження всіх, хто міг би чинити опір повному вилученню хліба. 18 листопада 1932 р. Політбюро ЦК видає таємну директиву щодо розробки спеціального плану ліквідації «кулацьких і пелюрівських гнізд», а вже 22 листопада голова ГПУ С. Реденс просить С. Косіора затвердити план операції «з нанесення оперативного удару по класовому ворогу», яка охоплювала 243 райони України.

Міліціонери з відібраним у селян зерном, Херсонщина, 1932 р.

Додаток до прот. ПБ № 89.
П. 180п.

ВСІМ ОБКОММ, ГОРКОММ І РАЙПАРКОММ КП(б)У.

Копія НКЮ і Прокуратурі УСРС.

/Утверджено ПБ ЦК КП(б)У 5.XI-32г./.

В цілях усилення боротьби за хліб ЦК КП(б)У пропонує вжити в областях і районних комітетах, наряду з безперервною широкою масовою роботою, забезпечити розширене усилення поміччю хлібозаготівкам со сторони органів юстиції.

ЦК пропонує:

1. Об'язати судові органи вне очереди рассматривать дела по хлібозаготівкам, как правило, введящими сессиями на месте с применением суровых репрессий, обеспечивая дифференцированный при этом подход к отдельным социальным группам, применяя особо суровые меры к спекулянтам, перекупщикам хліба.
2. Организовать в каждой области не менее 5-10 добровольных раз'ездных судебных сессий. Наряду для раз'ездов по рай-онам.
- Судебный разбор дел и применение суровых репрессий должны сопровождаться широким развернутой массовой работой и мобилизацией общественности вокруг этих процессов на усиление борьбы за хліб.
- Обязать обкомы и райкомы укомплектовать эти сесии репрессивными подготовленными работниками из бывших судебных работников.
- Оформление назначения нар судьями провести немедленно.
3. Обязать административные органы быстро проводить не установленные законом меры взыскания несданного хліба и принятии административные меры к злостным неплательщикам.
4. Предложить обкомам и райкомам обеспечить органам юстиции в административным органам все условия для усиления и работы, в частности немедленно освободить от всяких мобилизаций прокуроров, судей, следователей, дать им возможность вступить от них должного участия в борьбе за выполнение хлібного оборонительного плана на своей непосредственной работе.

НКЮ и Прокуратуре Республики немедленно дать органам юстиции соответствующую подробную директиву об активизации их участия в хлібозаготівках.

Обязать центральную и особенно местную прессу широко освещать эти судебные дела.

В е р н о: *С. Реденс*

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

СЕРИЯ "К".

СЕКРЕТАРЬ Ц.К. КП(б)У

тов.К.О.С.И.О.Р.У.

В соответствии с директивой Политбюро Ц.К. КП(б)У, органы ГПУ Украины намечают проведение массовой операции по ликвидации оперативного удара по классовому врагу.

Основная цель операции - выделение кулацко-пелюри-щических центров, организованных саботаж и сив хлібозаготів-ток и других хозяйственно-политических мероприятий.

На проведение указанной операции мобилизованы все средства нашего чекистского аппарата, с целью вскрытия организованного к.-р. руководства и кулацко-пелюрищического повстанческого подполья.

19-го ноября с.г. были созданы все Начальники Областных Отделов, на совещании с ними проработаны опера-тивные планы проведения операции применительно к каждой области и отдельности.

Предварительно оперативными Отделами ГПУ УСРС (ОО, СПО, ЗКУ), в согласовании с затребованными с мест дан-ными Облделов, были суммированы все материалы по агентур-ным делам и учетом к.-р. одиночек, выявленных и ликвидаций.

В результате подготовительных мероприятий, намече-но к ликвидации по Украине 436 групповых агентурных раз-боток с 2.117 чел. фигурантов. Кроме этого, в операции вклю-чатся 1.308 человек к.-р. одиночек.

Операция должна охватить 243 района Украины.

мере представлял собой кулацко-пелюрищический элемент.

Так, например, в Харьковской области на 303 человек арестованных, имеется 38 кулаков, 34 бывших белых и пелюри-щических одинок (таперь - все сестры в колхозах) и 23 человека с антисоветским прошлым.

По остальным областям данные о количестве и социальном составе арестованных полностью еще не получены.

Прому Политбюро утвердить наложенные выше мероприятия, и одновременно дать указания Областным Партийным Комитетам об усилении партийной и советской работы, без чего наши меропри-ятия не будут иметь должного и нужного нам результата.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ГПУ УСРС *Реденс* (С.РЕДЕНС)

22-го ноября 1932 года
№ 109281

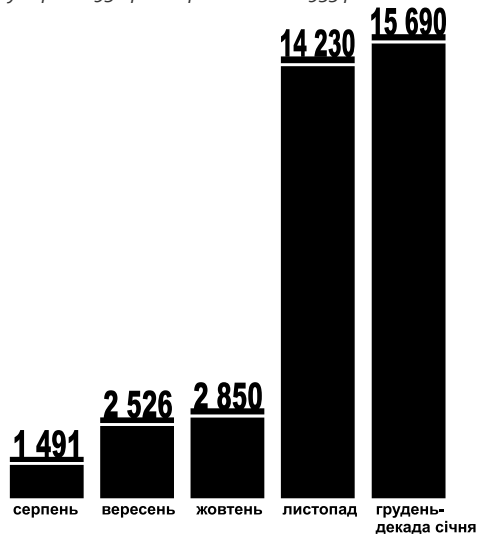
Доповідна записка керівника ГПУ УСРС С. Реденса першому секретарю ЦК КП(б) У С. Косіору про роззортання репресій, 22 листопада 1932 р.

Відправка хліба на заготівельний пункт із колгоспу «Червоний степ» Балаклійського району, Харківщина, 1932 р.

Діаграма «Динаміка арештів в Україні в серпні 1932 р. – першій декаді 1933 р.»

Довідка ГПУ УСРР про репресії у зв'язку із хлібозаготівлями у серпні-листопаді 1932 р.

«Червона мітла» – колгоспні активісти, Сумщина, 1932 р.

113

На доповідній записці
до органів місцевої
владі - в м. Київ
з метою організації
спецоперацій з
ліквідації в районі
Вінницькому (№ 113-113)

СПРАВКА

О ПРИБЛИЖИТЕЛЬНОМ КОЛИЧЕСТВЕ ПО РЕШАМ ЗАРЕГИСТРИРОВАННЫХ ОРГАНАМИ ГПУ УСРР
НАКАЗОВ, В СВЯЗИ С ХЛЕБОЗАГОТОВКАМИ ЗА АВГУСТ-НОЯБРЬ 1932 ГОДА.

1. Всего за Август-Ноябрь органами ГПУ привлечено к
ответственности, в связи с хлебозаготовками - 41.197 человек,
из них:

Выявлено привлечено	- 1.491 чел.
В Сентябре	- 2.526 "
В Октябре	- 2.850 "
В Ноябре	- 14.230 "

2. По отдельным видам проступлений общее количество при-
влеченных распределяется следующим образом:

За хищения, разбазаривание и утайку хлеба.....	- 6.940 чел.
За агитацию против хлебозагот.	- 6.449 "
За спекуляцию хлебом.....	- 3.715 "
За сопротивление вывозу хлеба...	- 2.022 "
За террор и поджоги.....	- 441 "
За вредит. в колхоз. и совхозах	- 348 "
Сведения о характере дел не получены.....	- 1.282 "

3. По отдельным областям органами ГПУ, в связи с хлебо-
заготовками привлечено:

	Всего.	Август- Октябрь	Ноябрь.
Харьковская область	4873	1648	3225
Киевская	4510	1203	3307

Вбивство голодом. Другий етап

Додаток до прот.ПБ № 96.-

ОБКОМАМ И РІК.

Постановление ЦК КПБУ от 29.XII-1932 г. /

До сих пор еще районные работники не поняли, что первоочередность хлебозаготовок в колхозах, невыполняющих своих обязательств перед государством, означает, что все имеющееся наличное зерно в этих колхозах, в том числе и, так называемые семенные фонды, должно быть в первую очередь сдано в план хлебозаготовок.

Именно поэтому ЦК ВКП(б) отменил решение ЦК КПБУ от 18 ноября о невывозе семенных фондов, как решение, ослабляющее наши позиции в борьбе за хлеб.

ЦК КПБУ предлагает в отношении колхозов, невыполнивших план хлебозаготовок, немедленно на протяжении 5-6 дней вывезти все наличные фонды, в том числе, так называемые, семенные на выполнение плана хлебозаготовок.

ЦК обязывает немедленно мобилизовать для этого все перевозочные средства, живую тягловую силу, автотранспорт и трактора. В однодневный срок дать твердый ежодневный наряд на поставку необходимого количества лошадей, в том числе и единоличникам.

Всякую задержку в вывозе этих фондов, ЦК будет рассматривать как саботаж хлебозаготовок со стороны районного руководства и примет соответствующие меры.

СЕКРЕТАРЬ ЦК КПБУ - С. КОСКОР.

В е р а о : *Леонович*

б.с.

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про вивезення всіх наявних запасів з українських колгоспів, ухвалена 29 грудня 1932 р. під тиском Л. Кагановича.

У грудні 1932 р. розпочинається другий етап вбивства голодом українців. Влада переходить до повного вилучення харчів у українських селян.

ЦК ВКП(б) направляє в Україну Л. Кагановича і П. Постишева для посилення хлібозаготівель. Л. Каганович під час інспекційної поїздки українськими областями залякує місцеве керівництво та вимагає посилення репресій. Він, під прикриттям хлібозаготівель, наприкінці грудня 1932 р. змушує місцевих керівників вивезти з українських сіл усі наявні зернові запаси, навіть посівний матеріал. Його наказ виконано.

Одночасно українців звинувачують у саботажі хлібозаготівель та підготовці повстання. На початку грудня 1932 р. Сталін особисто наказує поширити серед партійного і державного активу матеріали так званої «Оріхівської справи» – проти керівників Оріхівського району (тепер Запорізька область), яких було засуджено за саботаж хлібозаготівель. Наприкінці місяця з'являється доповідна записка В. Балицького про нібито підготовку навесні 1933 р. повстання в Україні.

Пошук хліба в одному із сіл Гришинського району Донецької обл., 1932 р.

14 грудня 1932 р. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ухвалюють таємну Постанову «Про хлібозаготівлю на Україні, Північному Кавказі і в Західній області». Насправді вона передбачає ліквідацію українських шкіл на Кубані й масове переслідування української інтелігенції. Зміст цієї ухвали є переконливим підтвердженням того, що метою штучно організованого голоду було руйнування української національної ідентичності й винищення українців як нації.

Секретар ЦК ВКП(б) Л. Каганович, організатор геноциду.

1 січня 1933 р. постановою ВКП(б) про застосування найжорстокіших репресій до тих, хто не здасть хліба, українцям був оголошений ультиматум. Згідно з ним комуністичний режим завдав останнього удару по українському селу. У січні 1933 р. під час масових обшуків українські селяни було позбавлені останніх залишків їжі. Їх приречено на голодну смерть.

и заселить эту станцию добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и орудия посева, строения, инвентарь и скот выселенным.

Отвественность за проведение этого решения (пункт «а») возложить на тт. Ягода, Гамарника (с заменой т. Булганина), Щедрина и Бадюкова.

б) Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав. райду, предрайколхозсовхозов, а именно: Ореховский район — Головина, Пригова, Паламарчука, Ордынина, Лутенко; Балаклевский район — Хорешко, Ус, Фимашин; Носовский район — Яременко; Кобеляцкий район — Лысенко; Больше-Токмацкий район — Ленского, Косченко, Дворника, Зина, Дозгова — предать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

в) Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева «коммунистов» выселить в северные области нарпаве с кулаками.

г) Предложить ЦК КП(б)У и СНК Украины обратить серьезное внимание на правильное проведение украинизации, устранить механическое проведение ее, игнорирование и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

д) Немедленно перейти на Северном Кавказе на производство советских и кооперативных органов украинизированных районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык, как более понятный для кубанцев, а также подготовить к осени перейти преподавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в украинизированных районах.

е) В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предать тт. Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов вперед до окончания ими хлебозаготовительного плана.

Председатель СНК Союза ССР: **В. МОЛОТОВ (Скрябин).**

Секретарь ЦК ВКП(б): **И. СТАЛИН.**

19846

10 Дек 1932

СЕКРЕТНО

Секретарю *Волобуковичев В.К.* НЕ ДЛЯ ПЕЧАТИ

Председателю *109*

О хлебозаготовках на Украине, Северном Кавказе и в Западной области

Постановление ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР от 14 декабря 1932 года

Заслушав доклады секретари обкома Западной области т. Румишова, секретари ЦК КП(б)У т. Коснора, секретари Днепропетровского обкома т. Стратанова, секретари Северо-Кавказского обкома т. Щедрина, ЦК ВКП(б) и СНК СССР постановили:

1. Обязать ЦК КП(б)У в Совнарком УССР, под личную ответственность тт. Коснора и Чубаря, закончить полностью план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933 года.
2. Обязать Северо-Кавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт. Щедрина и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10—15 января 1933 года, а подсолнуха к концу января.
3. Обязать обком и обисполком Западной области, под личную ответственность тт. Румишова и Шелехова, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 года и план заготовок льна к 1 февраля 1933 года.
4. В виду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной деятельности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа, в значительной части их районов контрреволюционные элементы — кулаки, бывшие офицеры, петлюровцы, сторонники Кубанской Рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или заместителей членов правления, счетоводов, кладовщиков, бригадиров у колхозники и т. д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы, кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются организовать контрреволюционное движение, саботаж хлебозаготовок, саботаж сева, — ЦК ВКП(б) и СНК СССР обязывают ЦК КП(б)У, Севкавказрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавказья решительно искоренить эти контрреволюционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, но оставаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злостым из них.
5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организациям Советского Союза, что злейшими врагами партии, рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партбилетом в кармане, организующие обман государства, организующие дуршепничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перебежцам и врагам советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5—10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях — расстрел.
6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины, украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что объективно буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создало своих легальных прикрытий, своих контрреволюционных ячеек и организаций.
7. В особенности ЦК и СНК указывают Северо-Кавказскому крайкому и крайисполкому, что дезкомбинированная, не вытекающая из культурных интересов населения, но большевистская украинизация почти повсюду районов Севкаказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов, дала легальную форму врагам советской власти для организации сопротивления мероприятиям и заданиям советской власти со стороны кулаков, офицеров, эмигрантов-казанов, участников Кубанской Рады и т. д.

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их «партийных и советских» прикрытий, предисполкомов, ЦК и СНК Советского Союза постановляют:

- а) Выселить в кратчайший срок в северные области СССР на станции Подтавской (Северный Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей, за исключением действительно пролетарских социалистов и не замеченных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников.

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 14 грудня 1932 р., якою для посилення хлібозаготівель припинялась українізація. Даний документ є підтвердженням антиукраїнського спрямування Голодомору.

ПРОТОКОЛ №96
засідання ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У з участю т. КАГАНОВИЧА Л.М.
от 29 декабря 1932 г.

ПРИСУТСТВУЮТ:

Члены Политбюро ЦК: - тт. Баллицкий, Косиор, Терехов,
Хатсевич.

Кандид. в чл. ЦБ ЦК: - т. Шихтер.
т. Чеднов.

Один із організаторів
Великого Голоду – секретар
ЦК КП(б)У Станіслав Косіор

1. О распространении на Днепропетровскую область мер,
принятых по отношению к Одесской области.

- 0.1.
1. Выслать 700 семей с 20-25 сел основных отстающих районов.
  2. тт. Марасову и Редяксу организовать высылку на север злостных элементов и кулаков /без семей/ в количестве 700 человек.
  3. Составить список исключенных в количестве до 50 на партии для немедленной высылки в конц. лагерь. Просить ЦК ВКП утвердить это решение.

2. Об усилении репрессий к злостным неплательщикам хлеба
единоличникам.

Предложить Днепропетровскому и Харьковскому Обкомам в отношении злостных единоличников применить, на основании постановления ЦК УССР от 11-го ноября 1932 г., распродажу всего их имущества, а также ликвидацию полностью всей усадебной земли и всех построек. В отношении Харьковской области эту меру применить в отношении примерно, 1000 хозяйств; по Днепропетровской области - 500 хозяйств.

3. Вопросы хлебозаготовки.

а) Поставить Обкомам и Райпаркомам ЦКБУ следующую директиву /см. приложение/.

б) Дать указания как по партийной линии, так и по линии ГПУ о том, чтобы обратить серьезное внимание на раскрытие тайных складов и укрывательства разрозненного хлеба по крупным и мелким городам, пристанционным пунктам и у некоторых железно-дорожных служащих, являющихся сообщниками кулаков и саботажников.

0.1

Протокол засідання Політбюро ЦК
КП(б)У за участю Л. Кагановича про
посилення репресій до українських се-
лян, 29 грудня 1932 р.

КАРЬЕВ ЦК ЦКБУ - т. КОСИОРУ.

Собором постановлено ЦК от 1-го января 1933г.:

" Предложить ЦК ЦКБУ и ЦК УССР широку оловестить орен сельсоветы, колхозы, колхозники и трудящиеся единоличники, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее назначенный и скупят хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников убого и голодающих укрывать расхищенный и скупят от учета хлеб, будут применяться штрафные меры наказания, предусмотренные постановлением ЦК(б) и ЦК УССР от 7-го августа 1932г. (об охране имущества государственным предприятиям, колхозам и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности.)

СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП(б) - И. СТАЛИН

ВЕРСИЯ: *И. Сталин*

1.1.33г.

Телеграма Й. Сталіна із постановою
ВКП(б) від 1 січня 1933 р., з погрозами за-
стосувати до українських селян найжор-
стокіші репресії за виявлений у них хліб.

Уповноважений Арбузинського РПК Геків і його
бригада під час хлібозаготівель в с. Ново-Красне
Арбузинського району (тепер Миколаївська обл.),
листопад – грудень 1932 р.

СТРОГО СЕКРЕТНО

Приветствие всех стран, союзнических!

Всесоюзная Коммунистическая Партия (большевиков) ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

№ П4796

28 декабря 1932 г.

ВСЕМ ЧЛЕНАМ ЦК и ПРЕЗИДИУМА ЦК ВКП(б), ВСЕМ СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМОВ, КРАЙКОМОВ и НАЦ. ЦК, ВСЕМ ЧЛЕНАМ-ПАРТИЙЦАМ КОЛЛЕГИЙ НАРКОМЗЕМА и НАРКОМСОХВОЗОВ, ВСЕМ ПО ОТГУ

Рассылаются для сведения: а) записка г. Елдоковского (Северный Кавказ) о преступности в системе зерновых совхозов, б) записка г. Балаицкого (Украина) о партизанской организации в Украине, ставившей своей целью проведение саботажа хлебозаготовок и подготовку крестьянских восстаний для отселения Украины от СССР и восстановления в ней капитализма. Ввиду важности рассматриваемых документов предлагается обратиться на них серьезное внимание.

СЕКРЕТАРЬ ЦК **И. СТАЛИН**

Таємний лист Й. Сталіна та Довідна записка Спецуповноваженого ОГПУ в Україні В. Балаицького про нібито підготовку повстання в Україні у 1933 р., що мали пояснювати партійному апарату необхідність здійснення жорсткої політики проти українців, грудень 1932 р.

ЗАПИСКА тов. БАЛИЦЬКОГО (Україна)

ЦК ВКП(б)

ТОВ. СТАЛИНУ

5. В процессе ликвидации, во время последних арестов, обнаружено и нэпто большое количество закордонных листовок. По данному делу пока арестовано 214 активных участников и организаторов подполья. Кроме ранее указанных в записке по поводу арестованных:

- 1. Руководитель организации на Уманщине — Бабичук, бывший активный петлюровец, связанный с закордонным эмиссаром Мямичем.
- 2. Руководитель организации в Черкасках — Гауляй, бывший петлюровец, связанный с закордоном через эмиссара Сурако.
- 3. Лидером — атаман Балабонко района Любомер — активный организатор, бывший член УКП.

Разворот дела, выявление чекет и дальних связей — продолжается.

По делу повстанческой организации, созданной преподавателем Киевского финансово-экономического института Москваевым, доцентом института профобразования Денюком, доктором рабрана Румичем — за это время установлено: Организация была создана через железнодорморожного служащего Маринича в руковождении повстанческой организации в Горьковском районе, Черниговской области, кулакком Лебедой и через учителя Гошко — с повстанческой организацией в Миргороде на Полтавщине.

Арестован активный член организации Драгой, бывший член партии, директор Севастопольской «Балашкино», который завербовал в организацию ряд лиц из среды окончивших Киевский институт народного образования, связанных по роду сего деятельности с землем.

Заслуживает внимания прилагательный при сем дневник Денюко.

Приступая к ликвидации повстанческой организации, охватившей районы: Полтавский, Днестровский, Каровский, Опшенинский, Днестровский, Миргородский, Зиньковский и Гадячский — Харьковской области.

Организация ставила себе целью подготовку повстанческого восстания и установление «Украинской народной республики».

К моменту ликвидации, организация имела активную деятельность по вербовке повстанческих кадров, главным образом из участвуюг волкострой, жилищного и кулацкого элементов, петлю-

ровцев и националистической интеллигенции. Вербовка осуществлялась в основном на селе призывалась, главным образом, пухляковой проработочной программой.

- 1. Лебедь-Жучково — был дворник, гвардейской офицер, служил в армиях гетмана и Денюко до ареста находился на моголанском поволянн.
- 2. Кавчук — кулак, был полконтракт.
- 3. Крюко — кулак, петлюровец. Активный участник петлюровского рейда.
- 4. Трипольский кулак, бывший волкострой.

Организация ставила, что: Главнейшая задача организации в настоящее время — это на даче совести заготовить хлеб, вербуя новых участников, необходимо как можно шире расквитать на эту главную задачу, в так как арестные элементы делю сотрудничать, по околоту будут в нее вступать.

Пока арестован 71 человек.

В начале декабря с. г. ликвидирована повстанческая организация, охватывавшая ряд сел Хатырское, Опшенинское, Зиньковский и Кривоекутское районов на Полтавщине.

По главе организации стоял экер Охрании. На арестников арест — июня с. г. организация была расформирована свыше 1000 листовок от имени «Мероприятий крестьянского штаба освобожденного движения».

Восстановление разрушенного крестьянскими хозяйства средствами государства.

«Отделение Украины от России, образование демократического государства, право легкой собственности, свободной торговли, свободной смен, озером, пухлякой».

Черный перелет земли по уравнительной норме на двор, свободное расширение трудового без вмешательства государства крестьянского труда.

Восстановление разрушенного хозяйства крестьянскими средствами государства.

Проводится ликвидация крупной разветвленной кооперативной повстанческой организации окончившей ряд населенных пунктов Раховского, Ровенского, Чистяковского районов Донбасса, связанной с районом района Северного Кавказского края.

Организация ставила перед своими участниками следующие задачи:

- «Вербовка в организацию бедняцких классов активной кавесты крестьян в первую очередь кулаков».
- «Вербовка рабочих промышленных предприятий, выходящих из села — разбогатевших».
- «Проведение среди крестьян агитации против националистической совместной власти на селе».
- «Установлены факты проведения различнейшей работы в колхозах, привлечение в волонеры, разрыв сотрудничества с помещиками и выходы из колхозов».

15

Помимо указанных дел, в декабре месяце лиц арестовали по ряду районов повстанческие вновь востаные и ставившие себе задачей возмущение востаные и проведение практической работы по срыву мероприятий аграрной на сего.

Хлебозаготовки

Несмотря на безмерное сопротивление кулачества, автономия националистический, петлюровского элементов, акцентирование волкострой и иновского военного аппарата, борьбы за хлеб партизанской и советской власти не было. Успешное выделение хлеба систематически расхитилось, разбазаривали и продавались. Уборочная кампания проведена с большим волевым — много зерна осталось в ономе и оттодел. В процессе призывания органами ГПУ операции за первые две декады декабря обнаружено: Хлебных зерн... 1000 Тайных амбаров... 229 В них обнаружено хлеба... 700000 пудл.

В некоторых селах хлеб заготавливал большинство населения, что не было замечено местными властями. Во многих селах и колхозах члены партии являются организаторами саботажа хлебозаготовок и владе подпольную работу убои колхозов.

Приводим наиболее характерные дела, вскрытые за первые две декады декабря.

С. Матвеева (Оболонский р-н, Харьковской области) Лидершарни группировки, состоявшая из пред. сельсоветы Паненко — члена партии, секретаря кандидатской группы; пред. колхоза Рама — кандидата партии, экер, председателем и колхоза Сервия — кандидата партии, кандидатом Самыло — кандидатом партии, деятельность которой заключалась в селу.

Хлеб во время уборки изредка вывозили не в эже степлях в амбарах и в колхозах.

В основном Фонда было собрано свыше 600 тысяч пудл, которое предназначалось для продажи на частном рынке. Сельхоз и амво хлеба всегичем загнивали.

На собраниях бедняцкой группы по вопросу о хлебозаготовках пред. колхоза — кандидат Рама заявил, что члены партии не должны воего же волеванного вывозить не собираемые всеми на нас будут казнить, ни доверены настать с амбарами и колхозами.

Секретарь партийного Иванченко заявил так: «уступить комсомольцам хлеб завозит от самих крестьян; мне, как коммунисту, надо выступать на пами, но если крестьяне будут не слушаться и откажутся от пами, мы ничего не сделаем и откажемся от пами».

Этот же Паненко покрывал владельцев внутренних мельниц, продававших тайный помол и в целях вербовки из села сельхоз, установка контроль всех отбывавших из села.

Как теперь установлено, Паненко является самим лидером, служил у гетмана в каральном отделе, экер помещика в Петлюро.

Балаицкий район

Вскрыта группировка, состоявшая из пред. колхоза Шевцова — члена партии, кандидата Ноловина, кандидатом Паненко, счетовода

«У 1932 році врожай був непоганий — середній, як кажуть. З тихою радістю поглядали селяни на свої лани — уродив Господь буде віддати “продподаток”, та й діткам вистачить до нового хліба. Та не так сталося, як гадалися.

В серпні “довели до двору” норми здачі хліба, городини та інших сільськогосподарських продуктів. Переважна частина селян села тривожні чутки, що має бути “сущенний” додатковий план хлібоздачі. І справді, за якийсь тиждень приїхали районіві

працівники й оголосили додаткові норми здачі сільсько-господарських продуктів, розміром 50 відсотків основної норми. Загомоніли люди, як бджоли у вулику. Заможніші здали додаткові норми, бідніші почали ховати свої невеличкі запаси. Прихувували десь у сараях, під печами — де жти його більше сховаша? Понайджали в селі уповноважени “по выкачке”. Організовані бригади з комсомольців та активістів. Пішли повальні обходи. Комсомольські бригади, озброєні спеціальним виготовленими залізними щупами, в супроводі міліції та НКВД-стів, ходили від двору до двору, перевертали все в коморах, у скринях, на горіщі, в льохах, зривали половиці в коморах, вистукували мо-

лотками печі, стіни, долівку в хаті. В сараях, у хаті, в садку пробували цими залізними щупами — чи не прикопано де хліба в землі. Подекуди знаходили.

На початку січня тридцять третього року оголошено ще один, третій план здачі “лишків” сільсько-господарських продуктів. Виглявання, або, як тоді казали, “викачка” лишків тривала аж до весни. Забирали все, що тільки можна було їсти — навіть стару макуху, що її тримали для корів. У мого відомого брата знайшли, заховану під короною, літрову пляшку з пшоном — забрали. У сусіда знайшли глечик, у якому було прикопано пів мисинком тричотири кілограми гречаної крупи — забрали».

16

Нинішня — хата, в якій сільськогосподарський хліб сараях 1932 року було згоряло під впливом отходів.

Пред. артелі Шелев переданий колхозним членам, казав їм: «Ваша праця, що ви вийшли з артелі, це ваша праця, це не чужою їм дають, ви їм не даєте не брати».

Колхоз «Червоний партизан» (Львівський район)

Науміко — бухгалтер, був, партіонером. Шестова — бригадир, був, гетьман, Байда — счетовод, був, партіонером. Новицький — счетовод, товариш, виступав за пред. колхозу Приказово — членом партії, систематично розширяв хліб. Раскочиняв давати 500 пудів. За те група партизанів організовували виступ проти хлібозаготівлю.

Колхоз «Комісар» (Харківська область)

Пред. колхозу, комсомолец і секретарем партії Черданченко, пред. колхозу Шкурно — кандидат партії, активно профспівробітник виконували плана хлібозаготівлю.

Значнітне количество хліба не учтено. В отходах сохранилось до 50% зерна, с целью создать видимость отсутствия хліба, колхозники сгредь всякх нерви было выдано 2.700 пудів зерна.

Члени правління виступили открито проті принятія плана, розкачані добровольно на колхозники, которые под влиянием их агитации пробовали раздать хліба, удерживаясь на работу, что сокращало предложение для раздачи лишней колхозу, в которых, как потом оказалось, сохранилось свыше 50% хлібного зерна. После проведения престои в колхозі хліба до колхозу выявлено с 52 до 93% хліба.

Колхоз «3-й респандіа» (Харківська область)

Пред. колхозу, состоящее в большинстве из кулаков, по главе с председателем, был, партіонером в Ленинский, вместе с секретарем Вячеслав Беляев, систематически расширял, разбавлял хліба, а работники колхоза хлібозаготівлю, провоцируя колхозники на открито противоправные вывоз хліба.

На протяжении длительного периода хліб систематически разбавлялся, скрываясь в неограниченном количестве, сгредь всякх нерви. По приблизительному подсчету, таким образом, было роздано свыше 4.200 пудів. С целью отвлечь слухи колхозу, в частности, от колхозников, в начале октября колхоза хліба, в количестве, свыше произведенных арестов в течение года, хліба было выполнено 50%.

Колхоз им. «Молоतो» (Стерженский район, Одесской области)

Пред. колхозу, состоящее на был, подпольный агитатор, был, партіонером в Ленинский Русланова, был, партіонером в Ленинский Грингорская — Трошева, был, партіонером в Ленинский Сивина — с целью в селі на угрожали арестов колхозу, та, значительная часть зерна скрывалась в сарае. Организацией для обмена бригада на

бывших политблаготворителі, под руководством Сивина, оставшая в соломе до 30% зерна. Поступание мя-под молодняком зерно раскочиняли.

Все арестованы.

«Трибунальскому Коммунар» (Первомайский район, Одесской области)

Пред. правління Шегельников — был, партіонером. Тарашинко — в прошлом связан с с.р. Крутица — кулак, партіонером систематическую агитацию среди колхозников за неочную хліба, провоцируя последних профспівробітывать вывозу хліба.

Пред. правління неомократно шапка: «Коммуналы Заставит сократит арестов». Этими агитации устроили 2.500 пудів хліба.

Все арестованы.

Лобанский район (Одесская область)

Из местного колхоза раскочинено и разбавлено свыше 2.000 пудів зерна. В лихенькие учтено пред. колхоза и секретаря вчешся вместе с кулаками.

При обыске у пред. колхоза обнаружено 32 пуд. чистотой зерно. Выявлен тайный выбор с 300 пуд. зерна.Хліба.

С. Суровикова (Полтавский район)

Пред. колхоза Дмитриев был, партіонером, реорганизатор, пред. кооператива Геллер, кандидат Бандас Бесоголов, секретарь партийной Беляев, пред. сельхозтех Голубин — кулак — разбавлял 6.000 пудів зерна, специально организовывая в колхоз кулаков, которые были агитированы пред. колхоза, за сгреб хліба от колхозу.

Кулацкое заставил в колхозе поехать за собой пред. колхозной о урожая на поезде. Несмотря на изъятие лишней в 6.000 пудів, правление еще арест не выявило хліба.

С целью необходимых принести ред фактов, свидетелями которых не только оппозиционные настроений районных работников, но жителями района, за выявление колхозной деятельности, а в ряде случаев способствующих организации самотеку и сгреб хлібозаготівлю.

Уполномоченный Бралыковский РИК — член правління райисполкома Гава, проследил выполнения плана хлібозаготівлю по этому сельхозартелі. Зав. райисполкома — член правління райисполкома Поможин — член партії, колхозок 3 зерна в соломе зерно, выявлено путем хлібозаготівлю на 32%.

Обнаружено, что тем, что эти уполномоченные были настроены так, что хліба нет, но колхозники и комсомольцы сетовали, молочно вывозили только за счет севших партийных фальшив. Эти настроения были выявлены в колхозной учтены этих сельхозартелі. В районных работы по хлібозаготівлю арестован бывший председателем советской работы с местным партийным и колхозным агитатором колхозной агитации один до этих сельхозартелі приблизился к 100% му, выполненное районное руководство в лице пред. райисполкома, Нижинской области, в лице пред. райисполкома

17

полкома, был секретарь райкомхоза и зам райисполкома, — ретивы между собой обещали, в первую очередь, хліба, директор колхоза, при дезорганизованных заготовок зерна колхозом района и увеличения поступления зерно колхозам, для чего с самого начала хлібозаготівлю, выделены были разбавить мелкими партизанскими хліб все, без справки от сельхозита о выполнении ими своих обязательств по сдаче хліба.

Это привело к тому, что тварьдательным и систематическую большую часть своего хліба привозили в первую очередь хліба, директор колхоза, при дезорганизованных заготовках зерна колхозом района и увеличения поступления зерно колхозам, для чего с самого начала хлібозаготівлю, выделены были разбавить мелкими партизанскими хліб все, без справки от сельхозита о выполнении ими своих обязательств по сдаче хліба.

Это привело к тому, что тварьдательным и систематическую большую часть своего хліба привозили в первую очередь хліба, директор колхоза, при дезорганизованных заготовках зерна колхозом района и увеличения поступления зерно колхозам, для чего с самого начала хлібозаготівлю, выделены были разбавить мелкими партизанскими хліб все, без справки от сельхозита о выполнении ими своих обязательств по сдаче хліба.

Зав. орготделом РИК Еремеев, прикрепленный для проведения хлібозаготівлю и сгребу лишней, провел помесячно отчетность. За 5 дней его пребывания в селі было заготовлено 6 пудів хліба.

Еремеев самовольно оставил село, явился в РИК и сдал свой зарплатный, мотивируя свой поступок несостоянием с лишней партией на селе. Информаторы РИК Шеняков Еремеева знали: «В ЦК одет конспираторами, которые ведут политику так, чтобы вызвать недовольство крестьян. Неприятно, что работники и агитаторы не знают и не знают истинного положения на селе».

Еремеев арестован.

Насильнический район (Киевская область)

Район лет последние по выявлению хлібозаготівлю: Харьковской области, в районном правлении колхозно-кулацким элементом. Пред. районского был Манжеев, в прошлом секретарь Евстратовского районного УКП, зам. пред. РИК — был, партіонером и максималист. Фальшив, ставшая причиной за контрольно-учетную деятельность. Это брат, бывший бригадир, распространял. Пред. районского Чернуха — сам выселенный кулак. Колхозный аппарат района изобилует бывшими партизанскими и кулаками.

Нико-Половиза (Орловская область)

Секретарь РИК Стайко в формирование хлібозаготівлю, мер, и привлечение агитатора Василиды Фроу РИК он заявил: «Лучше мы не вылезем, зерно хліба на колхоза, и вылезем, но чтобы истинное зерно было хлібозаготівлю». Слово согласился удовлетворить просьбу зав. Заготовками члена партії Дорихова об отпугивании его из района при явном условии, если бы обеспечен отпугиванием районных бригад партий. Дорихова эти условия приняты.

Зав. орготделом РИК Дмитриевский и пред. Районпросвета Смирнов дезорганизованы из района. Пред. этим они заявили: «Лучше аура здесь мучиться, а мы не на вылезем. Узден на производств, где нет хлібозаготівлю и других сельскохозяйственных».

Межевский район (Днепропетровский область)

Уполномоченный РИК Охриничев, член партії в 1925 года, арестованный для проведения хлібозаготівлю в с. Скадове, заявил о том, что на него было произведено вооруженное нападение двух неизвестных, которые в него стреляли и ранили в руку. Брошено этого факта было установлено, что Охриничев сам с собой заявил, что чтобы получить возможность освобождения от работы по хлібозаготівлю арестован.

Районные уполномоченные, вместо практической работы по организации хлібозаготівлю, молчаливо колхозному и партийного актива на выявление скрытых и утенных колхозов, в ряде случаев ограничивались «глаголом агитации», ссылаясь на «накачка» — отклонения по селам и колхозам.

Между тем отчет, проведенный ГПУ УССР 13 декабря с. г. по проверке и оказанию реальной помощи в выполнении плана по отселению колхозам Харьковской и Днепропетровской областей, показал, что после хлібозаготівлю в колхозах были командированы члены, которые, нриход к выявлению лишней и утенного зерна, в явном порядке помогли организации колхоза и вытеснили хліба, — хлібозадача на этом колхоза в течение двух дней выдана с 50—60% до 95—100%. До этого в этих колхозах накопился уполномоченные по хлібозаготівлю, а хліб почти не поступал.

В настоящее время мы продолжаем работу по дальнейшему развитию поставленных организацией и членов, по вскрытию и ликвидации организмов и агитаторов.

Можно сказать, что в настоящее время организация по выявлению хлібозаготівлю и вытеснению лишней оперативный удар по всем субъективным и организаторам, агитаторам и другим контрреволюционным элементам, противостоятствующим выполнению хлібозаготівлю плана.

Особобюроуполномоченный ОГПУ по Украине

В. Крайнич.

23 декабря 1932 г.

Уповноважені з хлібозаготівель у с. Ново-Красне Арбузинського району.

- Село Вербки — Павлоградського району
Село Габриївка — Меміського району
1. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — АПОСТОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ.
  2. КОЛГОСП «ЧЕРВОНЕ КОЗАЦЬКО» — АПОСТОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ.
  3. КОЛГОСП ІМ. ШЕВЧЕНКА — СЕРПОНІСЬКОГО РАЙОНУ.
  4. КОЛГОСП «ЧЕРВОНІ СІЯЧІ» — БЕРДЯНСЬКОГО РАЙОНУ.
  5. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВАДИЙСЬКОГО РАЙОНУ.
  6. КОЛГОСП ІМ. ЧУБАРЯ — ВАДИЙСЬКОГО РАЙОНУ.
  7. КОЛГОСП ІМ. СТАШКА — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  8. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  9. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  10. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  11. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  12. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  13. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  14. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  15. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  16. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  17. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  18. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  19. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  20. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  21. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  22. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  23. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  24. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  25. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  26. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  27. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  28. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  29. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  30. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  31. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  32. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  33. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  34. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  35. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  36. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  37. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  38. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  39. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  40. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  41. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  42. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  43. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  44. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  45. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  46. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  47. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  48. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  49. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  50. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  51. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  52. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  53. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  54. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  55. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  56. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  57. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  58. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  59. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  60. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  61. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  62. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  63. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  64. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  65. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  66. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  67. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  68. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  69. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  70. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  71. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  72. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  73. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  74. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  75. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  76. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  77. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  78. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  79. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  80. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  81. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  82. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  83. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  84. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  85. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  86. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  87. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  88. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  89. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  90. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  91. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  92. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  93. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  94. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  95. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  96. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  97. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  98. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  99. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.
  100. КОЛГОСП «КОМІТЕР» — ВІДЕРСЬКОГО РАЙОНУ.

- В КОЛГОСПАХ ЧОРНОТ ДОШКИ**
1. Прикрито кооперативу, державну торгівлю. Вовк краді з крадіяць, в тому часі сирники, гас вивезено до тих колгоспів, що сувільно виконують хлібозаготівлі.
  2. Накладено арешти на поточні рахунки цих колгоспів у філії Держбанку.
  3. Прикрито кредитування цих колгоспів. Стягується повна заборгованість додержавою з колгоспів, колгоспників і тих господарств, які вклучаєні з колгоспу за останній час.
  4. За саботаж та злісно невиконання державних завдань хлібозаготівель, філіялну колгосп «М-Цук», Н-Сергієвської с-ради, оптр. фавоно м'ясою розміром норми 15 місячної частки, з сими 58,82 центи, стягнуто 55,70 центи.
  5. Колгосп «14 років Жовтня» оптр. фавоно в 64,98 центи, Червона Україна в 120,16 центи, «Сіда» в 71,47 центи. Вислужено за цих колгоспів стягується зборд в отриманні заборгованості.
  6. Заборонено колгоспникам, цих колгоспів робити порок сел зерно на млинок.
  7. Хліб, що одержали колгоспники в разую натуральною авансо зверт 10 відст, до обмолосу, стягується як на законні одержанні.

Чорні дошки Дніпропетровщини в газеті «Зоря», 1 січня 1933 р.

У вечери 20/ХІ організувати по робітничих клубах, оєльбудях, хатах-читальнях інтернаціональні вечори, присвячені шестодню над політ'янями капіталу та інтернаціональному зв'язку з ними - із акордонними революційними та МОДРівськими організаціями.

Підготовку до інтернаціонального дня провести під банкою дальшого поглиблення зміцнення організації та інтернаціонально-виховачої роботи МОДР'у, зміцнення МОДР-осередків та надання більш ґрунтовних та поглиблених форм праці в справі інтернаціонального виховання працюючих мас.

Перевірі підготовки до інтернаціонального дня та його переведення висвітлити в міській, районній і севарській пресі та в газеті "Харківський Пролетар".

26. РІШЕННЯ ОКРЕМА ПАПКА.
- від 26/ХІ-32 р.
27. Про заготівлю хліба в колгоспах, що виконали річний план хлібозаготівель. /т.Тарасов/

1. Доручити т. БЕЛЯЄВУ, взяти під особе керівництво і контроль заготівлю хліба в колгоспах, що виконали свій річний план, а також у колгоспників, що виконали план хлібозаготівель і мають лишки хліба по трудовіям.
2. Т.т. НАСОВ і ПОЛТОРАШКОМУ накреслити райони і колгоспи, де проводити заготівлю хліба в колгоспах що закінчили план хлібозаготівель і накреслюють в першу чергу ті райони і колгоспи, де найбільшються до кінця виконання річного плану хлібозаготівель.
3. М'яучи на увазі ряд фактів, що в колгоспах, де невдоволено виконуються плани хлібозаготівель у деякі частини колгоспників є хліб в сядибах поодіві, треба повністю зберегти все одержане ними в сядибах земель зерно в разую натуральною видачи по трудовіям, з вилученням виданого лашнього хліба на виконання плану хлібозаготівель.

28. Про стан обмолота по районах: Велки, Блазиюки, В.Писарівка, Зміє, Оржиця і Золочіа. /т.Тарасов/.

Констатує виключно незадовільний стан на 23/ХІ обмолоту по районах: Велки, Блазиюки, В.Писарівка, Зміє, Оржиця, Золочіа, де обмолочено всього від 57 до 70% обмолочної маси, при середньобмолоченому відсотку обмолота - 87,4%. Об'єм ухватов:

Рішення Харківського обкому КП(б)У від 26 листопада 1932 р. про вилучення хліба в колгоспах і в селян, що виконали річний план хлібозаготівель. Яскравий приклад зумисного характеру Голодомору.

Вбивство голодом. Третій етап

Голові Михайлівській сільради
Сільради та Сіверото. 99
 Пролетарі всіх країн, єдніться!

Лист т. Постишева ДО ГОЛІВ СІЛЬРАД.

Дорогі товариші!

На вас покладено відповідальність за збирання хліба в одноосібному секторі й за здачу хліба одноосібниками державі.

Виконання липневого плану хлібоздачі державі по одноосібному сектору, через вашу бездіяльність, є під загрозою зриву.

За законом про хлібоздачу ми зобов'язані одноосібно господарства, які не виконали своїх зобов'язань у здачі зерна державі на визначений строк по місяцях, судити за 61 арт. кримінального кодексу.

Але ж ви думаете залишитися осторонь. Нічого схожого. Вас будуть карати за бездіяльність. Ви створили п'ятидвірки, десятидвірки, виділили вповноважених і плюнули на них, замість стежити й перевіряти, як вони працюють.

Погано працюєте, формально ставитесь до справи. Будете ви відповідати передусім за провал липневого плану хлібоздачі по одноосібному сектору.

Пропоную вам найпізніше 5-7 серпня закінчити липневий план хлібоздачі державі по одноосібному сектору, інакше застосовуватимемо 61 арт. до одноосібників, які не виконали плану. Каратимемо й вас безумовно.

Привіт!

П. Постишев.

30 липня 1933 р.

Видання Харківського Обкому КП(б)У.

ВІДП.—УСРР.—УВГ. Газета-журнал Фаб. ім. В. Благодія. Зак. 2316—400

Ультиматум П. Постишева головам сільрад щодо посилення хлібозаготівель, липень 1933 р.

Організатори геноциду Л. Казанович, Й. Сталін, П. Постишев у січні 1934 р.

Наприкінці січня 1933 р. організатори геноциду перейшли до реалізації фінального етапу свого плану. Головними завданнями були: 1) добити непокірних; 2) забезпечити весняну посівну; 3) замести сліди злочинів.

Ці завдання покладені на П. Постишева, якого 24 січня 1933 р. призначено фактичним керівником УСРР на посаді другого секретаря ЦК КП(б)У.

22 січня 1933 р. директивою Й. Сталіна було заборонено виїзд селян з території УСРР і Кубані в інші місцевості Радянського Союзу. Українським селянам припинили продавати квитки на залізничний і водний транспорт. Підрозділи ГПУ заблокували дороги. Тих, хто встиг виїхати, заарештовували та повертали назад. Тільки за перші півтора місяці дії цієї директиви затримано майже 220 тисяч селян. З них понад 186 тисяч силоміць повернули у села, де вони були приречені на голодну смерть. Пізніше заблокували дороги до міст, щоб не пустити до них тих, хто голодує.

Автом
 1933р. липень 22 днів. Об'їзник по отороці
 бригади III бригади цього району виступав
 на Колосській піві; як з'явив Колоски
 Калосиник Таленка Валентина Памірков
 Івартів. Уночі вийдено одна група
 20 осіб з мішкою хлібних колосків,
 яку вивізали з мішкою і молотом
 цілим. Колоски ці він з'явив на
 бурій свої піві. місто 0,50га.
 яка вказавось з'явив на 200р
 що це скільки цього аска при
 миттєвона Таленка, пр відно-
 відомості
 Об'їзник С.Т.Таленка

12-го марта в беседе с одним членом партии я узнал, что ей дом. Прокурор нашего района - член партии тов. ЯЛИЧЕВА, она же член ВМЖК'a рассказывала, что в селе Чабанюка на ее глазах от голода умерло 16 человек и никто трунов не хоронит по неостатку денег.

В беседе с тов. ЯЛИЧЕВОЙ, специально об этом ничего не говорилось. В том же направлении было поручено Р.П.К. немедленно расследовать этот факт в селе.

Носительница Вам материала "о розкладках" застуживает того, чтобы с фактах изложенных в материале знати бы все члены партии нашей организации и как нужно срочно следить за работами даже каждого члена партии, ибо иной раз человек с партбилетом в кармане является самым ст'ягивающим посетителем контрольно-инспекционной организации.

ЯЛИЧЕВУ из партии мы выключили. С работы отстранили. По-отдельному вопросу о выводе из членства ВМЖК'a.

Наш секретарь партячейки по этому вопросу просинструированный и просинформированный, как учитель сельских школ и как представитель кулацкой организации мы бы рассказали.

Старшими колхозов, их хозяйствами и тяжелом положении, мы попросили.

Мы просерти ряд колхозов, где распространяют слухи о расстреле и установили, что колхозники, находясь в действительности в тяжёлом положении насчитывается единицами.

16/II-33. г.

Секретарь Р.П.К. *Витяги* / ВАРШАВСКАЯ

Справочник
Земля Окраина
Витяги

Лист секретаря Рубжанского РПК про выключение з партии і звільнення з посади помічниці прокурора району Яличевої за розмови про голод, березень 1933 р. Приклад реакції режиму на поширення правди про Голодомор.

52/25. - Вопрос Днепропетровского обкома.

Отпустить 200 т. пудов зерна (рожь) в распоряжение Днепропетровского обкома и облисполкома на продовольственные нужды рабочих совхозов, МТС, МТМ, а также партийного и беспартийного актива нуждающихся колхозов.

Вписки посланы: т. т. Чернову; Хатаевичу - шифром.

53/26. - Вопрос Одесского обкома.

Отпустить 200 т. пудов зерна (рожь) в распоряжение Одесского обкома и облисполкома на продовольственные нужды рабочих совхозов, МТС, МТМ, а также беспартийного и партийного актива нуждающихся колхозов.

Вписки посланы: т. т. Чернову; Вегеру - шифром.

Із лютого 1933 р. Україні починають виділяти допомогу — вибірку і недостатню. Вона спрямована не на подолання голоду і порятунку українців, а на забезпечення виробничих потреб у ході посівних і збиральних кампаній. У першу чергу допомога призначалася партійному та комсомольському керівництву, активістам. Якщо продовольство надходило до села, його використовували лише для громадського харчування тільки тих колгоспників, котрі ви-

ходили на роботу. Знесилени, старі, а також селяни-одноосібники не отримували допомоги. Відповідно, смертність серед українських селян невпинно зростала.

Режим усіма силами намагався применшити масштаби голоду, називаючи його «продовольчими труднощами». Влада категорично не допускає поширення інформації про опухання і масову смертність в українських селах і містах.

М. Скрипник, нарком освіти УСРР. У 1933 р. у рамках антиукраїнської кампанії, розпочаті П. Постишевим, вину в усіх проблемах приписували «контрреволюційній» діяльності українських націоналістів, що гуртувалися навколо М. Скрипника. Його звільнили з посади, почали цькувати у пресі. Не бачачи іншого виходу, Скрипник вчинив самогубство у липні 1933 р.

Представник Харківського райкому партії дає консультацію з питань підготовки до чистки партії, м. Харків, 1933 р.

Співробітники Конотопського ГТУ, 1933 р.

З другої половини 1933 р. у вимерлі з голоду села України починають переселяти колгоспників із російських областей і Білорусі.

Одночасно режим намагається приховати масштаби свого злочину. Книги реєстрації смертей за 1933 р. вилучають із сільрад.

У 1933 р. П. Постишев проводить масштабну кампанію «очищення» України від «петлюрівців» і «українських націоналістів», яка є складовою плану винищення української нації. Тогочасний розмах політичних репресій в Україні порівняний з Великим терором 1937-1938 рр. За офіційними даними, в Україні у 1933 р. було арештовано більше людей, ніж у 1938 р. Тож у січні 1934 р. П. Постишев звітував, що «минулий рік став роком розгрому націоналістичної контрреволюції».

Околиця м. Харкова, 1933 р.

Указ Президиума ЦК ВКП(б) и СНК СССР в связи с массовым вывозом хлеба за пределы Украины.

1. После тщ. всем обкомам и облсподкомам следующую директиву: /см. приложение/.

2. Предложить Уполномоченным /т. *Давидович* и КИВОНТ/ немедленно дать указания всем железнодорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам и рабочим удостоверяющим РНК'ов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или другие работы за пределы Украины.

М. Постишев
В. Г. Гусаров
С. Г. Гусаров
С. Г. Гусаров

Результат комуністичної соціальної інженерії. Доля однієї із сімей України у 1933 р.

Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про заборону виїзду селян з України 23 січня 1933 р., якою українців позбавляли можливості порятунку в неохоплених голодом регіонах імперії.

4. Принять меры к прекращению продажи билетов за пределы Украины крестьянам и рабочим удостоверяющим РНК'ов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы в те или иные работы за пределы Украины.

Соответственно указания даны по линии УНКВД и транспортно-ГПУ.

5. Сообщите не позже 5 часов вечера 24 января коротко и фактически положение с массовым вывозом крестьян по всей области.

СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП(б)
 ПРЕД. СНК СССР
В. Г. Гусаров

В.И.-1933 г.

Сталінська пропаганда і реальність

ОБЛАСТНОЕ УПРАВЛЕНИЕ
НАРОДНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО УЧЕТА
29/IV-1934 года
№ 41

ВОПРОС ПРЕОДОЛЕНИЯ ГОРОДОВЕТОМ И РИЗ'ОВ
52

Регистрация актов гражданского состояния производится в сельсоветах и ЗАГСах безобразно и все обращается на результаты учета естественного движения населения.

В ряде с/советов, по сведениям в Обкомкопчета в руках классово-враждебных элементов-кулаков, петлюровцев, административно-высланных и т.п.

В результате, имеются случаи, когда умершие зарегистрированы на 2-х карточках, зарегистрированы умершие живые преступные элементы, делается подделка и исправления в книгах и, даже наблюдаются случаи в некоторых сельсоветах, Иркутский район, когда уворованы книги регистраций смертей, возможно, для концы-голомыхомых. Искри.

В ряде с/советов, в результате, часто нет подписи заявителя, подписи должностных лиц, председателя и секретаря, перекручена нумерация, искажаются подписи, записки книги на столах, описках, сведения записи всем лавками. Кроме выписки актов больничного в с/советах несовершенной расписаны в Райисполком для РИЗУ. Все это создает благоприятную почву для всяких злоупотреблений и вредительских махинаций. Такое положение не терпимо.

Пильной в основном является активное вмешательство в дело постановки регистрации актов гражданского состояния в сельсоветах и учета естественного движения населения по зарегистрированным актам в РИЗУ.

Областной Исполнительный Комитет требует от Вас очистить сельсоветы и ЗАГСы от классово-враждебных и чуждых элементов, установить регулярное наблюдение за делом регистрации актов. Для этого организуйте сплошную проверку по всем сельсоветам района всех лиц, кому фактически получаются записки в книгах ЗАГС и выписки, как поставлено в дело регистрации.

Все книги регистрации смутител на 1933 год, и за 1932 год, начиная с ноября месяца Областной Исполнительный Комитет требует держать в сельсоветах и передавать для хранения в Секретную Часть Райисполкома. В дальнейшем вы должны не ослаблять внимания к постановке учета естественного движения населения в РИЗУ, дробная выписка результатов учета.

О принятии Вами мерх СНБ просит сообщить.

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НАРЭКОНОМИЧЕСКОГО
ОБЛАСТНОГО КОМПЕНТАРНОГО КОМПЛЕТА - ЗАРЯД

ВРИД НАЧАЛЬНИКА ОБМУИКА /ДОХЕРВЕР/

ВЕРНО: *Мин. Учета и Статистики*

Облсчетово 64 экз.
расч. расписки пун
оригинал.

Таємне розпорядження Харківського обласного управління НГО про вилучення книг реєстрації смертності за листопад 1933 – грудень 1933 рр. із сілград.

Харківщина, 1933 р.

Взм

С. С. С. Р. МП(З)-2.

ОБЪЕДИНЕННОЕ
ВСЕСОЮЗНОЕ КОЛХОЗНО-КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ
при СОВНАРКОМЕ
Всесоюзное Председательство
О. Г. П. У.

Лит. № 64

В к. № _____ На № _____ От _____ 1933 г.

При отписке сослаться на кэш-№ и число

Секретно-политич. Отдел

№ 94334

СПО ОГПУ - ПОД. МОСКВА.
КОПИЯ. ГУЛАГ ОГПУ - г. МОСКВА.

27-го декабря из ЦЧО отправлен последний эшелон переселенцев колхозников на Украину. Всего с 13-го ноября с.г. отправлено 80 эшелонов, в составе 3488 вагонов. В эшелонах отправлено 4300 козлят с общим количеством едоков 25958, из которых 12242 взрослых и 10716 детей. Количество вывезенного переделенцами скота и птицы таково: лошадей 2329, коров 3472, мелкого скота 3644 и птицы 19816 голов.

В ближайшее время выясняем спецподвозку с ходе подготовки к отправке (в количестве 3000 хоз-в) второй партии переселенцев.

(ДУКЕЛЬСКИЙ) -
(РЕВЯНОВ)

ПП ОГПУ по ЦЧО
НАЧАЛЬНИК СПО ПП

Телеграма про відправку переселенців із Центрально-Чорноземної області у вимерлі українські села, грудень 1933 р.

Голодні селяни залишають село заради пошуку їжі в місті, 1933 р.

Жнива геноциду

Жнива геноциду

Вимерле з голоду село на Харківщині, 1933 р.

Померлий від голоду на вулиці Харкова – столиці УСРР. Фото інж. А. Вінербергера, 1933 р.

Голодомор забрав мільйони людських життів. На жаль, страшні обставини злочину унеможливають встановлення точної кількості смертей невинних людей і вичерпного поіменного списку жертв.

Для України 1933 р. став часом національної катастрофи, наслідки якої відчуваємо донині.

Наслідком злочину геноциду, окрім фізичного вбивства мільйонів людей, стало руйнування традиційного українського устрою життя.

Голод став зброєю масового біологічного знищення українців, на довгі десятиліття порушив наш природний генетичний фонд, призвів до морально-психологічних змін у свідомості нації.

Внаслідок геноциду українське суспільство, за висновком Дж. Мейса, стало і значною мірою залишається травмованим постгеноцидним суспільством.

Околиця м. Харкова у 1933 р.

У червні 1933 року в УСРР помирали:

Щодоби – 34170 осіб;

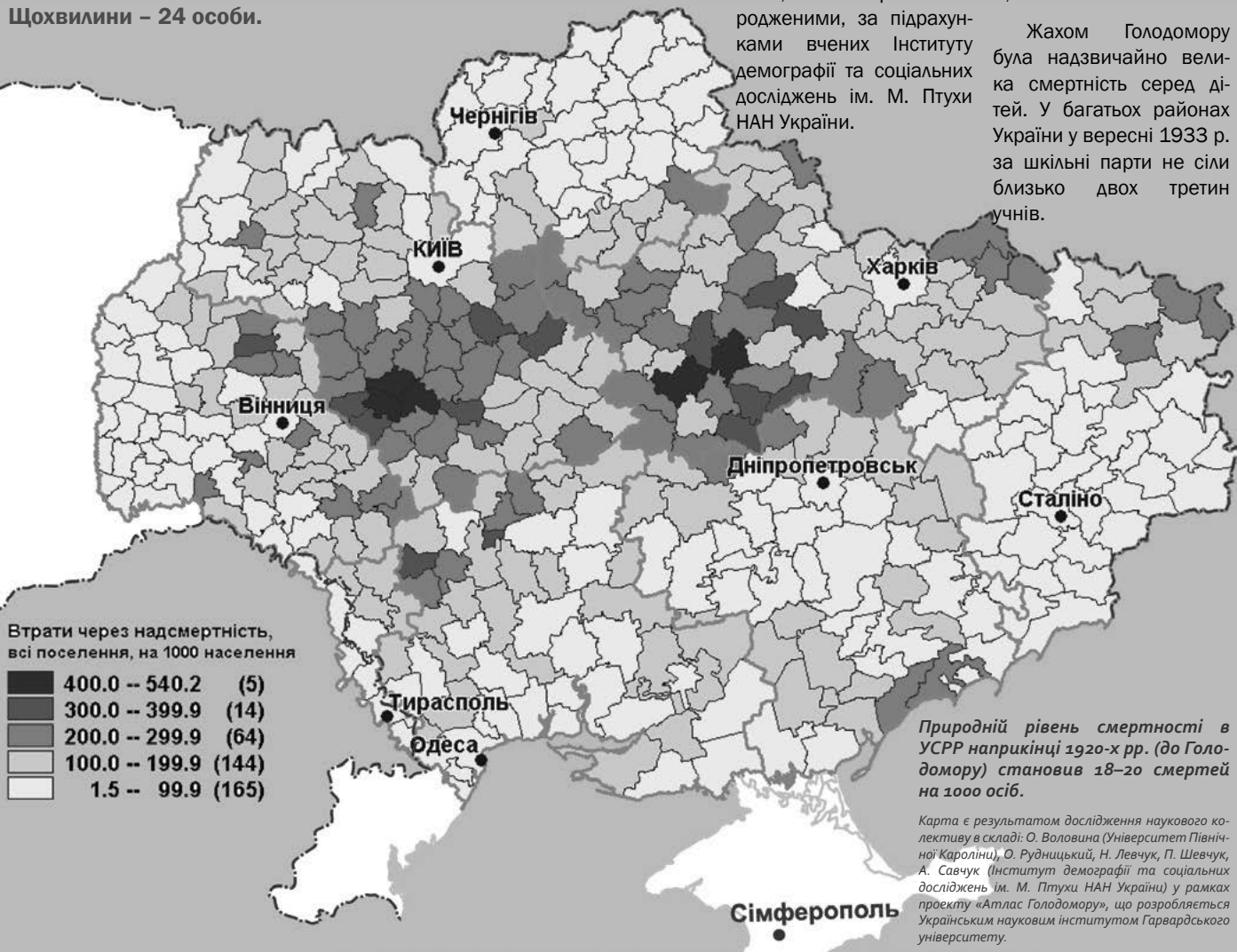
Щогодини – 1420 осіб;

Щохвилини – 24 особи.

Втрати населення України внаслідок Голодомору становлять 4,5 млн осіб, зокрема 3,9 млн осіб через надсмертність та 0,6 млн втрат ненародженими, за підрахунками вчених Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України.

Найбільш масова смертність в Україні припадає на середину лютого – липень 1933 р. За цей час померли понад 3,2 млн осіб.

Жахом Голодомору була надзвичайно велика смертність серед дітей. У багатьох районах України у вересні 1933 р. за шкільні парти не сіли близько двох третин учнів.

Природний рівень смертності в УСРР наприкінці 1920-х рр. (до Голодомору) становив 18–20 смертей на 1000 осіб.

Карта є результатом дослідження наукового колективу в складі: О. Волошина (Університет Північної Кароліни), О. Рудницький, Н. Левчук, П. Шевчук, А. Савчук (Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України) у рамках проекту «Атлас Голодомору», що розробляється Українським науковим інститутом Гарвардського університету.

Запис акту про смерть 19-річного Андрія Остапенку у травні 1933 р., із зазначенням причини смерті – «українець».

34

Муршинівська рада Зіньківського району 12 травня місяця 1933 р. № 423/180

1. Прізвище померлого Остапенко Його ім'я Андрій по батькові Сави

2. Де постійно меш (назва району та села або міста, вул., буд. №) С. Пугачів

3. Помер(ла) 12 травня міс. 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)

5. Вік 19 років (скільки повних років мав)

6. Для дітей, що померли, не довші до 1 р., точно зазначити: а) народився _____ міс. 1933 р. б) якщо у матері була померла дитина: перша, друга, або _____ в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійтися, батько помер, поживав родителю, розлучався тощо _____ років.

7. Громадянство померлого Українське 8. Національність Українська

9. Родинний стан померлого: вдовець, діва, удовиця (а), одружений (а) (підкреслити).

10. Чи забувала прожити сам, а як не сам, то хто утримував Власніми утриманнями

11. а) Реміство, промисел, посада та спеціальн. за ним/ю.
 б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. організації, зазначити на ім'я саме (пенсія, стипендія тощо).
 в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазначити, а яких саме.

12. Стан за заняття: робітник, слуга, ремісник, устатковознавець (а, артист) чи ін., торговель, поміщик у землеробстві, власник торгівельної фірми, власник підприємств господарств: одноосібних чи члени колгоспу (коопу), сел. артист, СЗЗУ.

13. Назва підприємств, установ чи організацій, зазначити як яке виробництво, де працює, служив або працює.

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Селіщів Якщо вдома, то чи користувалися лікарською допомогою померлого (так, ні) 15. Причина смерті—зазначити докладно: Серцева

Додати лікарську довідку № _____ Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

Померлі від голоду на вулицях Харкова – столиці УСРР. Фото інж. А. Вінербергера, 1933 р.

Могила Костянтина Боканя. Напис на могилі: «Помер 30 червня 1933 р. в полі від непосильної праці в колгоспі і недоїдання». Фото батька Костянтина М. Боканя, м. Батурин.

Із щоденника жителя с. Леб'язого Чугувського району Харківської області Н. М. Білоуса

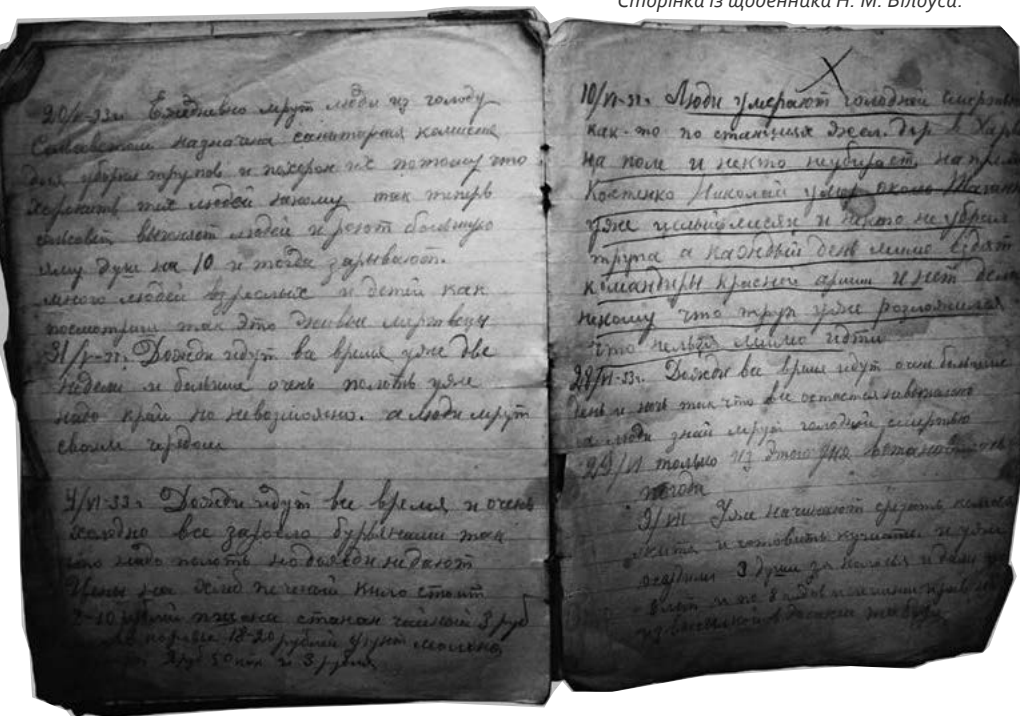
«20/V-33 р.

Щодня мруть люди з голоду. Сільрадою призначена санітарна комісія для прибирання трупів і похорону їх, тому що ховати тих людей нема кому, так тепер сільрада виганяє людей і риють велику яму душ на 10 і тоді заривають. Багато людей дорослих і дітей, як подивишся, так це живі мерці...

10/VI-33 р.

Люди помирають голодною смертю як от по станціях зал. дор. в Харкові на полі і ніхто не прибирає. Наприклад Костенко Микола помер близько Таганки вже цілий місяць і ніхто не прибрав трупа а кожен день повз їздять командири Червоної армії. І немає діла нікому що труп вже розклався що не можна повз йти».

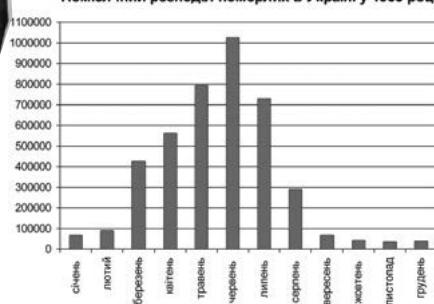
Сторінка із щоденника Н. М. Білоуса.

Чисельність померлих в Україні

Помісячний розподіл померлих в Україні у 1933 році

Протести 1932—1933 років

Протести
1932—1933 років

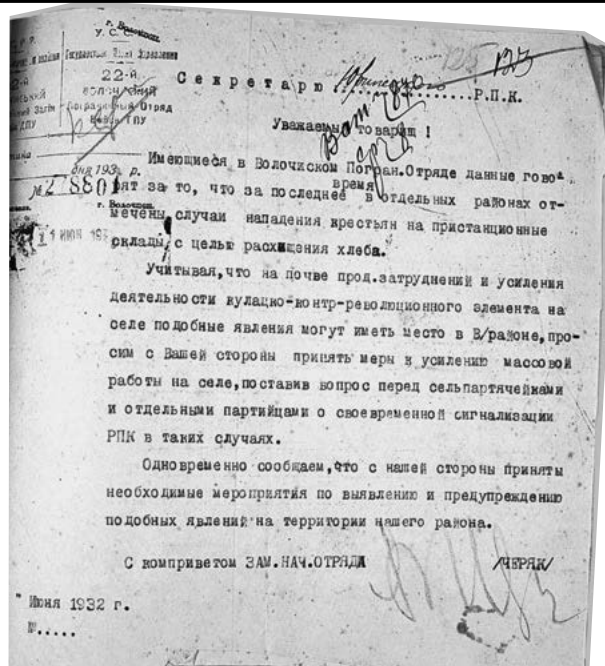

Хлібзаготівельна кампанія 1931 р. та голод, який охопив Україну навесні 1932 р., загострив антикомуністичні настрої в українському суспільстві.

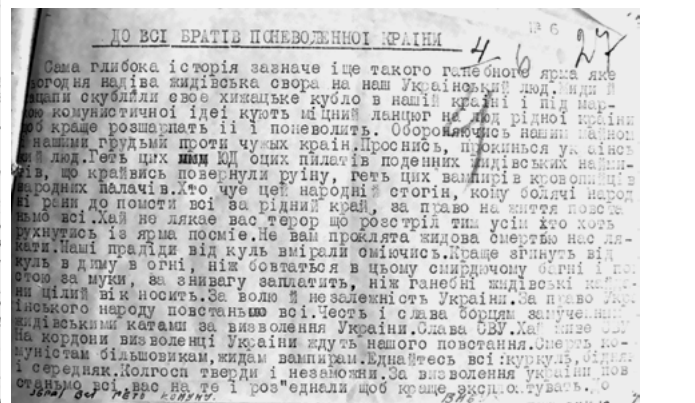
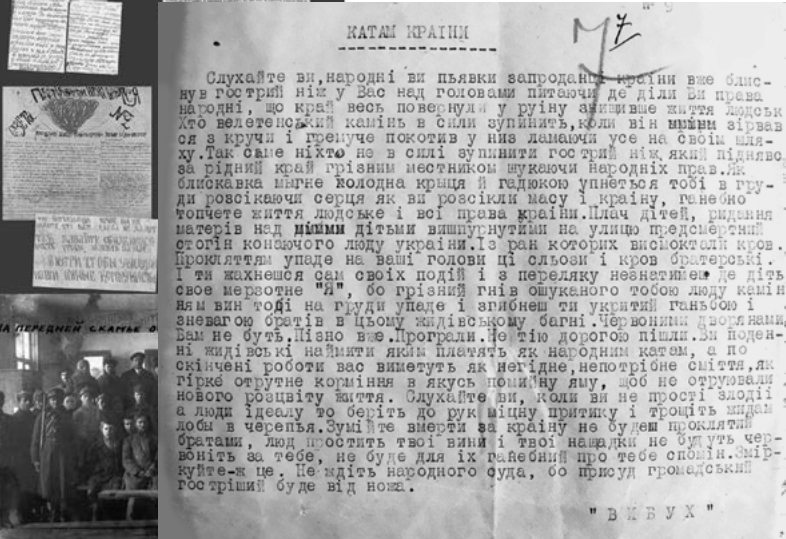
Протести в Україні набувають масового характеру. Лише за перші 7 місяців 1932 р. органи ГПУ зафіксували в УСРР понад 900 масових протестних виступів, що становить понад 56% усіх антивладних виступів в СРСР за цей час.

У першій половині 1932 р. з колгоспів в Україні вийшли 41 200 селянських господарств.

Доведені влітку 1932 р. нові нереальні плани хлібзаготівель викликали обурення селян і в нижчій ланці влади. Неподинокими були випадки неприйняття цих планів, відмови від них.

Лист Волочиського прикордонного загону секретарям райкомів КП(б)У про загрози нападів голодуючих селян на пристанцій зернові склади, червень 1932 р.

Листівки підпільної групи «Вибух», Сумщина, 1932 р.

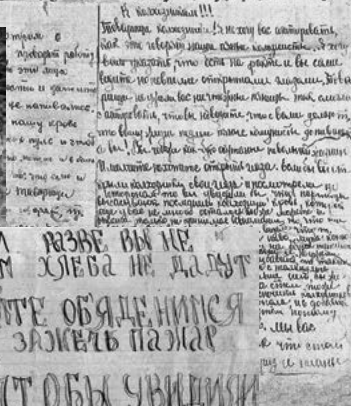
У 1932–1933 рр. у різних регіонах Україн режим змушений був придушувати масові виступи, «волинки», які ставали відчайдушними спробами доведених до межі голоду українських селян не стільки відстояти свої права, як просто вижити.

Голодуючі селяни опиралися вивезенню хліба в рахунок заготівель, нападали на зерносховища, магазини, комори спиртзаводів чи винокурень, де зберігалось часто просто під відкритим небом відібране зерно. Поширювали листівки із закликами до боротьби із комуністичним режимом.

З посиленням хлібозаготівельного свавілля та викликаного ним голоду почастишали терористичні акти, вчинені селянами. За оцінками дослідників, у 1932 р. в українських селах було здійснено понад 1000 терактів.

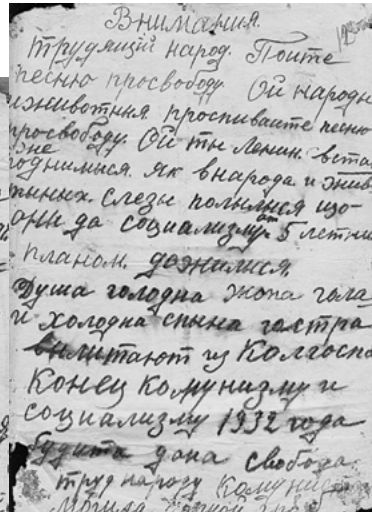
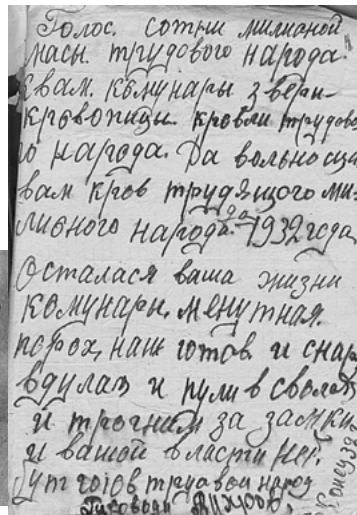
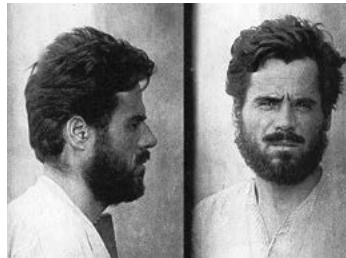

Евгенія Макасеєва

Листівка і газета, які створили і поширювали Мохленко Катерина, Наумова Тетяна та Макасеєва Евгенія в с. Бармашеве Бахтанського району (тепер Миколаївська обл.), липень 1932 р.

Листівки проти радянської влади та фото її автора Кирпиченка Я. Т. із архівно-слідчої справи.

У.С.С.Р.

Государственный

Политический Управління

Винницкий

Областной Отдел

Мая 30-го дня 1932 года.

№ 156413.-

г. Винница.

СЕКРЕТАРЮ ОБЛПАРКУ А ЗАП/5/У

г.р. Винница.

СПЕЦ - С О О Б Щ Е Н И Е.

" О волынках в Кржижопельском районе.

15-го Мая с.г. в селах Волосо-Криклицы, Руссо-Криклицы и поселке Ильивке Кржижопельского района собрались толпы женщин от 100 до 200 человек, которые пришли к сельсоветам и демонстрируя изготовленный из желудей хлеб, говорят: "СМОТРИТЕ, ЧТО МЫ ЕДИМ", заявили требования:

1. Выдать немедленно хлеб для пропитания;
2. Произвести обыски у активистов и членов хлебозаготовительных комиссий, с целью выявления у них скрытых запасов хлеба.

3. Немедленно снабдить их посевматериалом;

В селе Волосо-Криклицах, толпа женщин приходила также к дому председельского, которому заявили, что, если он не даст сейчас-же им хлеба, они разнесут его дом.

Такое-же выступление женщин в числе 80-100 человек имело место в селе Дахталии того-же района, где также были предъявлены требования о выдаче хлеба и обысках для обнаружения последнего у активистов.

Принятыми Райотделением ГПУ мерами выступления приостановлены, при чем агентурным и следственным путем установлено, что в этих селах проводилась организационная к-р. деятельности, а именно:

Арестованная активная участница злыньки гр-ка сел В-Криклицы ОБСЯНА Анна показала, что еще до 1-го Мая

видела распространяемую "маленькую газету" /к-р. Возвращение/ с изображением на ней, как ей сказали будущего царя, в которой говорилось, что бы крестьяне немедленно выступали для свержения Советской Власти.

В селах В-Криклицы, Р-Криклицы и Ильивке продолжительное время велась подготовительная работа с целью организации выступления, для разгрома складов Совхоза на ст. Кржижополь.

Из села В-Криклицы послышались делегации в другие села, как например Зелененка и Красноселка, для связи и подготовки одновременного выступления.

Общее выступление для разгрома склада Совхоза назначалось на 17-е Мая, при чем в нем должны были принять участие ряд сел Кржижопельского и Песчанского районов.

16/У- с.г. в указанных селах в связи с выступлениями Райотделением ГПУ были проведены необходимые оперативные мероприятия, вследствие чего выступление не состоялось, однако женщины толпами собирались, но после проводимой разложившегося характера работы - расходились.

В селе Шаропановке того-же района, по ночам отмечались систематические набеги на Совхоз группы в 20-30 чел. с целью разбора высадочной свеклы.

В ночь с 16 на 17 Мая к этому Совхозу собралось более 300- человек, которые в 11 часов повели настойчивое наступление на склады свеклы.

Находящаяся при складах охрана с целью недопуска толпы к разбору свеклы предупредила, что будет стрелять, после чего со стороны толпы раздались выстрелы и толпа продолжала продвигаться к складам.

83

После этого были произведены выстрелы охраной в результате чего ранено 2-х человек из толпы - жители села Шарапановки.

Установлено, что в выступлении принимали участие крестьяне сел Кунича, Ст-Шарапановки, Слободы-Шарапановки, с. Кривополя, Кривопольского района, а также сел Томашпольского и Тростянецкого районов.

И/У- получены агентурные данные, что в указанных селах проводится работа, для организации выступления, с целью полного разгрома Шарапановского Съезда.

Работделением приняты меры к изъятию организаторов выступления.

Учитывая серьезность создавшегося положения в Кривопольский и Песчанский районы командированы оперативные работники Облдетста ГПУ, для проведения разработки и необходимых мероприятий.

ЗАМ НАЧ ВИНОВЛОТД ГПУ

/РАХЛИС/

ПОМ НАЧ СПО

/СИМОНОВ/

Спецповідомлення Вінницького ГПУ про масові протести в Крижопільському районі Вінницької обл., травень 1932 р.

Спецповідомлення Дніпропетровської обласної прокуратури про появу 9 травня 1933 р. в селі Катеринівка Покровського району листівки із закликом до боротьби із комуністичним режимом.

ОБЛПРОКУРАТОРУ

669 Здесь

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

об обнаружении н.р. листовках в Покровском районе.

В с. Катериновке, на здании сельсовета и кооперации, 9-го мая с.г. были обнаружены и изъятые листовки, писанные неграмотными почерком, чернилами, на серой бумаге.

* Содержание листовок следующее:

В І Д О З В І.

Всім трудящим. Прियाли за 15 років існування радянської України, Ви повинні бачити зниження у всіх галузях Вашого господарства за останні 2 роки. Ви перетворилися, на владу, яке розселило країну рад, а в старців, які сидять дошками, оздобили тварч від ступеню голоду утворення, явна смерть на Вашому шляху життя. Ви стоїте на краю провалля, яке Вам відпротавило керування країни - партія більшовиків. Отже Ви повинні негайно зорганізуватися в місці ваш, знімають країну країну більшовиків - організація вже два роки для покращення життя всіх трудящих вперед не.

"ОГР. ЗА ПРАВДУ".

Дати відповідатимуть указання Раппарату о прийнятих мерк виключення авторів листовок.-

ЗАМ НАЧ Д/П СЕЛ ОУД ГПУ /КРИЩО/

НАЧАЛЬНИК СПО /ГОВЛИЧ/

№ 133984
9-го Мая 1933 года
г. Днепропетровск

Прочитавши не скурн,

а підкниь сусіду!

До Українських Селян.

Селяне-хлібороби!

Чи розкусили ви нарешті свого найлютішого ворога—червону московську владу? Чи зрозуміли ви, який лихий та хитрий звір в овечій шкурі забрався до нас на Україну? Чи бачите вже ви, що більшовики прямують до того, щоб відібрати від нас не тільки ту казновну та поміщицьку землю, — а й відіють на ту землю, що була вшшою з діда-прадіда? Чи не ясно ще вам, що Москва червона точка повернута всіх селян наших на крелепків і агоніти їх на пацанині по совітських економіях?

Колхоз — то тільки тимчасові комуністичні штуки, бо бояться вони одразу заводити сврляє совхоз і думають собі, що дядько наш не второпав зразу, куди вони прямують і попадається на них, як та рибя на гачок.

А-ж вишло, що наш дядько не лиском шитий! Побачив, що не господар вже він на своїй землі і покинув орати та сіяти, не то, що колхозну землю, а в ту, що ще і нього II більшовики не відерли. Та й йому, справді, охота сіяти, коли не для себе він буде те, що вродить, косити та молотити.

Селяне-хлібороби! Не надійтесь, що ви москала червоного обдурите! Не думайте й того, що от ви свого ворога тепер подолали. Ворог ваш лютий і хитрий... Оти всі нахили телеграфського совітського ларя Сталина про те, щоб припинити масові запровадження колхозів, про повернення соціалізованої худоби та нарешті дозвіл проданати на вільному ринковій біржі та худобу, — то тільки хатрощі. Побачили комуністи, що дядько не сіє та й попустили; нехай, мовля, обсіється, а там далі видно буде, кому хліб достанеться. Як не поїє дядько, то нічого буде совітській владі за границю на продаж вивозити, ні за віщо буде золота за границю доставити та нічого буде по агричних банках про червоний день складати. Все-ж бо золото, це царське та з царів та міністрів пограбоване, все вже вони за кордон попристроювали.

От чому вони попустили! А що народ буде мертв як музи, то їм то не першана. 1921-го року на одній Україні п'ять мільйонів народу зимерли, а як цього року і вдосе більше зимре, то москалі від того не плакати! Лише зимруть, а земля від не дивється і легше буде совхоз заводити чи, як вони кажут, «зернові фабрики». Народ аглодує плхощий стає, служивши, як та сіра скотина. А їм тільки того й треба, бо-ж хоч-би й всі халхи зимерли, так в Москві ребят много і коло трактора кожен Ванюха раду собі дасть. А поки всі халхи не зимерли, то комуністи щовесни в ранку та у свібу їм і попускають, а з жнив і починають підручувати.

Зараз вони причаїлися іначе попускають що й тому, що бояться війни з Японією. А що не бояться сусіда, то треба замритися з своїми домашніми, щоб була з заду не вдарили. Боятся вони, щоб не прийшлося, як за турецької війни цареві Олександрові II, крпаків з неволі японської вивізати або як Миколі II за японської війни сакі такі полехкості для своїх підданців зробити. А це була сквие їх народ так, як сквие Миколу за останньої війни з німцями та австріяками.

А як небезпечна війни миє, як хліб уродить, то вони тоді не такої заспавають. Врати селяне! Хлібороби! Не давайте хліба совелькій владі! Шкодьте червоним москалям як тільки і де тільки можете! Руїнуйте телеграф, телефон і залізниця, щоб не могли вони з України наше добро вивозити.

Час вже нарешті а сірої скотини, що служивно насталиє шиз в московській ярма, чи то ларські, чи то совітські, стати вільними громадянами своєї вільної країни, ні від кого незалежної, Української Народньої Республіки! Скидайте московське червоне ярмо!

«Вставайте, кайдаки порвите і вразю, злов кровю волю окропіте!» — такий заповіт дав нам наш Великий Ірорек ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

І ми його мусимо виконати!

Український Революційний Коміт:

1932 рік.

Листівка Українського революційного комітету, 1932 р.

Мітинг після здачі хліба в с. Улі Золочівського району Харківської обл., 1932 р.

Із спецзведення Секретно-політичного відділу ОГПУ про хід хлібозаготівель станом на 22 вересня 1932 р.

«В Україні, наприклад, з початку хлібозаготівель відмови від прийняття планів помічені в 92 районах по 446 сільрадах...

В УСРР протягом липня і серпня зареєстровано 216 масових виступів. Друга половина липня і серпень місяць характеризуються наростанням масових виступів на ґрунті хлібозаготівель. Дещо відмінною є місяцями і форма виступів: якщо в липні переважно виступи проходили у вигляді групових та масових волинок, то тепер, крім того, у формі страйків цілих бригад і колгоспів і перешкодження вивезенню хліба (ПКК, УСРР). В Україні заслуговує на увагу також зростання числа й активності учасників виступів (кількість учасників в окремих виступах досягла 1 тис. осіб), виступи супроводжувалися побиттям представників районної та сільської влади — Київська, Вінницька, Харківська області».

Цит. за: Советская деревня глазами ВЧК—ОГПУ—НКВД. 1918—1939. Документы и материалы. В 4-х т. / Т. 3. 1930—1934 гг. Кн. 2. 1932—1934 гг. — М., 2003. — С. 204 — 206.

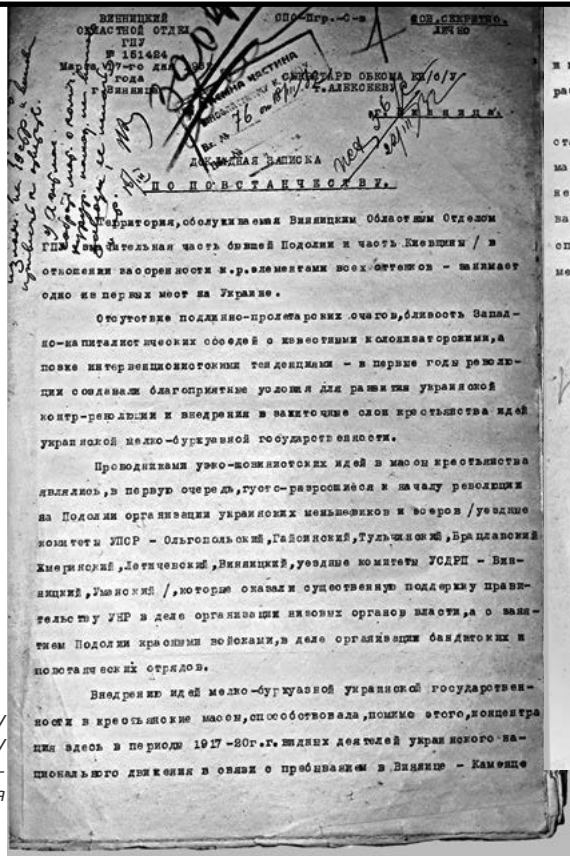

Копія листівки із закликом до боротьби проти комуністів, «які зробили голод» та фото її автора І. Кравченка із архівно-слідчої справи, Херсонщина, квітень 1932 р.

Доповідна записка Вінницького ГПУ першому секретарю обкому КП(б)У про антирадянські повстанські настрої і групи в області, 17 березня 1932 р.

Із спецповідомлення Секретно-політичного відділу ОГПУ про панахиди за померлими з голоду на Поділлі у грудні 1933 року

«У грудні п. р. у низці сіл Улановського і Хмельницького районів Вінницької області УСРР зафіксована організація масових панахид і поминок за померлими з голоду...

Панахиди відвідує значна кількість селян, переважно індивідуальників-жінок. В с. Сальниця на першій панахиді були присутні до 200 осіб, а на другій – 150 осіб. Учасники панахид найчастіше виділяють делегації, направляючи їх в інші села із закликом наслідувати їхній приклад. Ініціатива з улаштування панахид і обідів виходить від попів і бродячих ченців. ПП в уражені райони відряджені оперпраців-

На приведені дані видно, що повоміжеске організації і групировки, паниме обирали омих сел, проводят глибокую работу по обработке крестьянства в крупную сторуку.

Следует указать, что повоміжеские и нар элементи, беря ставку на крестьянство, в которого оми предлагают воспнать массовую повоміжескую базу, в своей работе паниме распространения повоміжеского, повоміжеских слухов, широкого использования перекиваемых трудностей, применяют легко доступные в массовых способах популяризации повоміжеских идей – распространение в местах оккупации повоміжеских дозволгов, воззваний и листовок.

Воспользуясь знаниями паниме, обнаруженные в районах Винновичинском – в селе Владимировка была обнаружена листовка о тактии содержаниям: «8-9 марта охотились вискіи день, нас освободили для дома на 4-5 марта охотились вискіи день, нас освободили для дома на 4-5 марта охотились вискіи день, нас освободили для дома на 4-5 марта охотились вискіи день...»

Цит. за: Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. 1918–1939. Документы и материалы. В 4-х т. / Т. 3. 1930–1934 гг. Кн. 2. 1932–1934 гг. – М., 2003. – С. 515-516.

Лист Я. Сапсай до М. Горького,

12 липня 1933 року

Яків Сапсай, працівник Харківського електро-механічного заводу, обурений брехнею про успіхи у статті М. Горького в газеті «Правда», написав у липні 1933 р. останньому листу, у якому розкриває правдиву ситуацію в Україні. У 1935 р. за цей лист Я. Сапсай був засуджений до розстрілу із заміною на 10-річне ув'язнення.

«...Чи це не ріст, чи це не досягнення, що на Україні ляснуло без бою, без війни сім мільйонів людських життів, серед яких половина дітей, про яких ви так щасливо розписуєте. Та це тільки історія фіксує цей трагічно безумний факт. Хто винен у цьому (підлий клас, котрий колись правив) чи слава сила Диктатури пролетаріату. Я не був за кордоном, але думаю, що там такого жаху немає як тут, у цьому соціалістичному благополуччі. Сім мільйонів живих людей, серед тисячі майбутніх можливих творців кращої доля людства, без бою, без крові, померли без хліба...».

Показова розправа над непокірними. Фото М. Боканя, 1933 р.

Члени антирадянської національно-повстанської організації, яка діяла на Борівщині в 1933 р.

Між репресіями і голодом: трагедія місцевого керівництва. 1932–1933 роки

1. **ПРО СТАТТЮ В ГАЗЕТИ "РАДСТЕП" АД 24/ХІІ -** "В Діє у Вознесенському п/с. Куркульські агенти".

Постанова п/с.с. Вознесенська про виключення з лав партії **СТРОКАЯ**, **ПРОДІНО**, **БЕРДІТІЙ**, **ОПІСНІКО** А-ро, **РОЗУМІНКО** Вас. -

3. **СТРОКАЯ** - що підляв під куркульські впливи, відмовився працювати на хлібозаготівлі та продава деревні матеріали, які має в достатній кількості.

4. **ОПІСНІКО** Олександр, що став куркульським агентом і спрявав розворушення колгоспного хліба - **СТБЕРДІТІЙ** К.

1/1-33 року

Про канд. ЦК(б)У **НАВІСЕНКА** та **ПІСНОКОРО** Н. Миколаївського п/сое редуку.

Справу передати слідчим відділу підслідності.

Постанову оголосити в газеті "Радстеп". -

Постановлення Обкома от 30/ХІІ с призначення до спеціальних репресій колгоспників і колхозників, особливо саботажників хлібозаготівки; і постановити бюро Райлоскомського РНК прийняти до участі Секретаря ЦК ВКП(б)м т. **ПОСТАШІВА**.

3. Поручити тов. **ЧАНЬ** представити Бюро РНК 2/1 вечором описок на ту часть комуністів, як мобілізованих, так і неохочих до мобілізації, котрих представляти із собою опортуністическою гавалю, підлягаючу виключенню із партії і висилке і окреду на тер, котрих мулять вигнати з цехозором з роботи на село.

4. Поручити тов. **РІШІДІАН** на 3/1 вечором представити описок исключенних із партії за саботаж хлібозаготівки, как Рацпарткомом, так Контр. Комиссией. -

Постанови Мелітопольського РПК КП(б)У про покарання комуністів, які «саботують» хлібозаготівлі, 29 грудня 1932 – 1 січня 1933 рр.

Постанова Мелітопольського РПК КП(б)У про виключення з партії та притягнення до відповідальності Болтянського, який з метою уникнення участі у хлібозаготівлі простріляв собі руку, 24 грудня 1932 р.

Констатувати, що матеріал поданий у статті про те, що Розумінко, неспроможний викласти своєю формою засудження Володимиром Осиповим Облсуду за крадіжку колгоспного хліба, дискредитував пролетарський ЦКД - Розумінко з лав партії виключити.

постанову п/с.с.арт. "Победа" Вознесенської СРР про виключення з лав партії: 1. **ПРОДІНО** - що не виправдав довір'я партії.

2. **ПРИДІНО** - що відмовився від участі в хлібозаготівлі, не заплатив членських внесків на протязі 7 місяців, не відрадував парторга.

Підтвердити постанову Н. Миколаївського міжколгоспного партосередку про виключення з партії **НАВІСЕНКА** та **ПІСНОКОРО** за саботаж хлібозаготівлі та куркульську агітацію проти зернообмолотних машин і комбайнів.

1. Знакомити з етими постановленнями особу відповідального до Комстатинського т.св. **ЧАНЬ** після якого 25/ХІІ провосте укладання окремих секретарів ЦК ВКП(б) тов. **ПОШОРО**.

2. Нагадати крім того еще колхозникам Водетьев, Ударики, Степанин, ХІУ гродина. Поручити тов. **РАЦПАРТОКОМ** т. тов. **РІШІДІАН** до представити Бюро РНК по 3-5 кельств на етими колхозів, котрих являються допоміжними гнездами організаторов кулацкото саботажу хлібозаготівки для применення к ним репресій, указанных в постановленні обкома.

24/ХІІ-32 р.

Про симуляцію нападу на боку члена партії **ОПІСНІКО** ОРО.

Уключити напад на нього невідомим особам.

РНК розцінює цей обурливий факт не тільки, як симуляцію, а й провокаційну. Випад, що допомагає куркулеві саботувати хлібозаготівлі.

Болтянський став на шлях негідний громадянина СРСР тим більше члена ВКП(б).

Бюро РНК у х в а л я є :

1. Болтянського з лав партії виключити і притягнути його до судової відповідальності.

2. Партосередком міста і села проробити цей випадок на широких партійців і комсомольців, притягнувши колгоспників і робітників на збори, мобілізувавши масу на виконання найважливішого завдання - хлібозаготівлю.

Постанову оголосити в газеті "Радстеп".

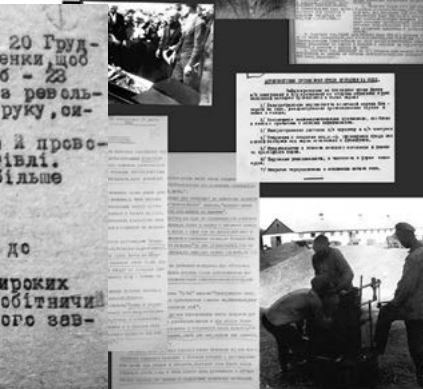
В умовах тотального терору з одного боку, а з іншого – невідворотного наближення голоду основними стають пасивні форми спротиву тоталітарному режиму. Селани зтягають вивезення запасів, неякісно обмолочують, аби зберегти у відходах збіжжя, приховують від конфіскацій здобуті важкою працею крихти харчів. Цей стихійний опір став основою звинувачень в антикомуністичному підпіллі й підтовпці на весну 1933 р. повстання в Україні.

Улітку-восени 1932 р. в Україні близько 500 сіл, колгоспів, відмовлялись приймати нав'язувані їм хлібозаготівельні плани. Партійне керівництво примушувало до цього погрозами і терором. Голови колгоспів чи сільрад в окремих селах виходили із КП(б)У, кидали партійні квитки, відмовляючись прикріати односельців на голодну смерть.

Між репресіями і голодом: трагедія місцевого керівництва 1932–1933 років

Collage of various documents, including a table with columns for names and dates, and a portrait of a man in a military-style uniform.

Тяжким було становище місцевих керівників: голів колгоспів, сільських рад, бригадирів, директорів підприємств та шкіл. Адже вони найкраще усвідомлювали небезпеку повного вилучення зерна у селян. Перебуваючи між ковадлом голоду та молотом репресій, багато з них зробили все можливе для порятунку односельців. Більш людяні й мужні з керівників йшли на прямі порушення вимог компартійного начальства, зокрема,

щодо видачі натуральних авансів колгоспникам, обмолоту зерна тощо. Відомі непоодинокі випадки, коли голови, отримавши плани непосильних хлібозаготівель, відмовлялись їх виконувати, радили селянам приховувати власні запаси.

Поширеною формою уникнення місцевими керівниками та уповноваженими участі у грабунках селян стали їхні втечі з сіл та самостріли.

Витяг із зведення ГПУ за листопад 1932 – січень 1933 рр. про «куркульсько-петлюрівські групи в колгоспах». За три місяці ГПУ «розкрило» понад 1200 подібних груп в УСРР, вина яких у більшості випадків полягала у намаганні зберегти хоча б децицю врожаю для односельців.

5

СТАТИСТИЧНЕ ЗВЕДЕННЯ

(Витяг з перепису населення, господарств та підприємств, організованих в окремі групи, в Україні за період з 1929 по 1933 рр.)

ОБЛАСТІ	Число осіб	Число господарств	ОСОБИ										ВІСІМ ПІДКЛАСІВ				Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	
			Середній вік	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів	Число осіб, які не ввійшли в жоден з класів				
Львівська.....	80	90	10	14	6	40	10	1	2	1	14	2	5	4	5	17	108	2	4
Волинська.....	82	104	10	6	10	10	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Київська.....	20	40	8	4	7	10	14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Хмельницька.....	12	16	4	1	7	7	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Чернівецька.....	27	36	9	13	7	8	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Черкаська.....	25	40	11	10	5	8	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Дніпропетровська.....	15	15	5	10	4	21	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
УСРР.....	5	14	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Всього.....	199	407	87	90	40	100	60	10	6	11	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Статистичні дані зі зведення ГПУ про факти правоопортуністичних настроїв і протидії хлібозаготівлям членів і кандидатів компартії, станом на 20 листопада 1932 р.

Похорон Миколи Хвильового, Харків, 1933 р.

У травні 1933 р., протестуючи проти нищення України, вчинив самогубство визначний письменник Микола Хвильовий, що у 1920-х рр. був переконаним комуністом. За два тижні до смерті в розмові з друзями він зауважив:

«Голод — явище свідомо організоване. Голод і розруха — хитрий маневр, щоб одним заходом упоратися з дуже небезпечною українською проблемою. Зрозумійте мене, будьте на часинку «еретиками». Колізія тільки починається. Ця сталінська п'ятирічка — тільки третій акт нашої драми. Два маємо ще попереду. Але чи вистачить на них навіть нашого залізного терпіння? Хтось напевне знайдеться відважний, хтось перший крикне: «Годі! Завісу!».

(Цит. за: Любченко А. Його таємниця. – Париж, 1966).

Грушировка, помію вредительской деятельности в области хлебозаготовок, проводила активную агитацию против коллективизации. Участники грушировки арестованы и преданы суду.

Петровый район. В колхозе «Прибульский» в состав грушировки на петлюровского и куцацкого элементы, направлявшая свою деятельность на развал колхоза и срыв хлебозаготовок. В состав грушировки в ходили:

1. ЦИРЛИЧЕНКО Алексей Филиппович, б. петлюровец, пред. колхоза.
2. СУЛИМА Нателей Корнеевич, полевод артели, бив. кулак, арендатор, он прошлый участник петлюровского движения, дважды привлекался органами ЧПУ за к-р деятельность.
3. ТАРАНИЧЕНО Григорий Яковлевич, организатор труда, был под судом за незаконные действия.
4. ШЕРШОВ Александр Алексеевич, завхоз артели, бедняк.

Следствием установлено, что участники грушировки проводили систематическую агитацию против выполнения хлебозаготовок. Пред. колхоза ЦИРЛИЧЕНКО вернулся на районную, где он участвовал в совещании по хлебозаготовкам, среди колхозников говорил:

«Коммунисты, как и в прошлом году, решили крестьян заставить голодать, нужно с этим физически бороться».

Установлено также, что указанные лица заняли руководящие положения в колхозе, благодаря поддержке части колхозников, которых они систематически спайвали.

Свидетель — член колхоза КОЧЕТОВ Иван при допросе показывал:

«Член правления ТАРАНИЧЕНО неоднократно говорил о необходимости поджаривания сарая, где можно было бы скрывать 1.000 пудов хлеба. Кроме того, он меня убеждал, чтобы я вел среди колхозников агитацию за невыход на работу с тем, чтобы физически оттянуть уборку и обмолот хлеба».

Дело о вредительской деятельности в колхозе «Прибульский коммунар» и срыве хлебозаготовок.

ОБВИНЕНИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ. - 9

По след. делу № 224 по обвинению К. Д. И. И. Е. И. К. О. Иван Ананьевича 1897 г. рожд. по ст. 54-4 УК УССР. -

За время весенней посевной кампании периодически поступали сведения в Снегиревский Районпарат ГПУ о том, что в с. Калужском Снегиревского района одиночники в основном порядке отказались от весеннего сева, мотивируя отсутствием посевного материала и проч. Кроме того в с. Калужском план хлебозаготовки 32 г. выполнен на 45%, выполнение последнего проходило неудовлетворительно. Большой процент припадал на одиночный сектор.

В процессе проверки оперативными мероприятиями Снегиревским Районпаратом ГПУ установлено, что одиночник К. Д. И. И. Е. И. К. О. Иван Ананьевич - сын кулака, раскулаченного, злобно саботирует в весеннем севе, от сева отказался, проводил а/с агитацию, направленную на срыв весеннего сева.

Допрошенный по настоящему делу в качестве свидетеля ДОПРОШЕН Иван Владимирович колхозник, бедняк, показал: "КЛИМЕНКО И. А. сын кулака, раскулаченного в 33 г. живет индивидуально, от посева в 33 г. отказался, имеет свою лодку, занимается спекуляцией, свой хлеб разбазарил, от сева отказался, в среде одиночников проводит а/с агитацию, направленную на срыв весеннего сева, при чем заявил: "СВЯТЬ НЕ БУДУ Т. К. ПОЛЬЗЫ НЕТ НИКАКОЙ, ВСЕ РАВНО ХЛЕБ ЗАВЕРУТ".

Аналогичные показания свидетеля ИГОРЦА и ПЕРЕВУЧКО. Допрошенный по настоящему делу КЛИМЕНКО Иван Ан. признал виновным себя в срыве весеннего сева не признал отказ от сева объясняет тем, что ему дали с/совет не дал почему он сева не проводил.

Найдя, что произведенным следствием инкриминируемое обвинение КЛИМЕНКУ вполне доказано, а посему:

ПОСТАНОВИЛ:

След. дело № ..... по обвинению К. Д. И. И. Е. И. К. О. Иван Ананьевича, рожд. 1897 г. урож. с. Калужского, хлебозащита, сын кулака, м/гр. украинца, женатого, не будничного/дарт. не члена с/союза, - напавши через обл. Отдел ГПУ в Судтройку ГПУ УССР с ходатайством о заключении КЛИМЕНКО Ивана Ананьевича в конц. лагерь сроком на 3 лет. -

ПОЛ. УПОМОЩЕНАГО: [подпись] / МАРТ /

УТВЕРЖДАЮ:

Рай.уполномоченный ГПУ: [подпись] / НАПОС ТИИ /

Согласен Уч. Прокурор: [подпись] / МРС ОЗОВ /

Обвинувачувальний висновок у справі Івана Клименка, одноосібника із с. Калужське Снігирівського району (тепер Миколаївська обл.), що відмовлявся засівати поле, 1933 р.

Степан Філь, голова колгоспу «Серп і Молот» Новоолександрівської сільради Хорлівського району Одеської області (тепер Каланчацького району Херсонської області), заарештований у грудні 1932 р. за саботаж хлібозаготівель.

Із слідчої справи С. Філя:

«...В результаті проведення слідства щодо саботажу хлібозаготівель та інших злочинів, які мають місце з боку голови колгоспу Філя Степана було встановлено, що такий... мав у коморах колгоспу великі запаси хліба, призначені ним для роздачі колгоспникам... всупереч відповідним рішенням уряду щодо цього».

Уривок з довідки про настрої молоді Харківської області, підготовленої за матеріалами Харківського обласного відділу ГПУ, 1934 р. Узагальнені чекістами дані свідчать, що влаштований режимом Голодомор не перетворив українців на «радянських людей».

АНТИОВЕТСЬКІ ПРЯВЛЕННЯ СРЕДИ МОЛОДІ НА СЕЛЕ.

Закріплення за последнее время факти а/с настроений и к/р проявлений со стороны отдельных групп колхозной молодежи проявляются в таких видах:

- 1/ Распространение недоулытки политической партии Сов. власти на селе, распространение провокационных слухов о войне и голоде.
- 2/ Усилившиеся националистические проявления, особенно в связи с прибытием в колхозы переселенцев.
- 3/ Распространение листовок а/с характер и а/с частушек
- 4/ Тенденции к созданию нац.к.-р. группировок среди колхозной молодежи под видом волеизъявления в Драмкружки.
- 5/ Вредительство в области конского поголовья и ремонта тракторного парка.
- 6/ Нарушение ревзаконности, в частности в форме самосудов.
- 7/ Открытые терпроявления в отношении актива села.

Комсомолец Гончаренко охороняє насіннєві фонди артелі, Харківська обл., 1933 р.

ОБВИНТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Гор. Николаев, 1933 г. Января 2-го дня, Я. Пол. Уполномоченного СПО Николаевского Гор. Отдела ГПУ - АРТЕМЬЕВА, рассмотрев след- дело за № 971, по обвинению бывш. Пред. с.х. артели "Добрый Путь", с. Балабановка Икрянолука - САДОВСКОГО Михаила Францевича в саботаже по хлебоготовительному кампаниям и оказании сопротивления в выполнении плана артели, что предусмотрено ст. 54-14 УК УССР

И Ш К Л:

В начале декабря мес. 1932 г. в Николаевский Гор. Отдел ГПУ поступили сведения, что Пред. артели "Добрый Путь" с. Балабановка САДОВСКИЙ - член партии отказывает сопротивление в вывозе артельные хлебы в хлебоготовительную, выставляя ряд причин оппортунистического характера.

Несмотря на то, что хлеб в артели был, САДОВСКИЙ под разными предлогами отказывался вывозить его, то говоря, что погоды плохая, то заявляя, что распоряжения НКП и Горсовета для него необязательны.

На предложение Пред. сельсовета вывозить хлеб, САДОВСКИЙ ответил: "ХЛЕБА НЕТ И ВЕЗТИ МНЕ НИЧЕГО".

Все эти действия САДОВСКОГО, а также его частые отлучки из колхоза в город, разлагали деятельность на массу колхозников.

На основании вышеизложенного было заведено след. дело на САДОВСКОГО по обвинению его в саботаже и организации хлебоготовительной кампании. В процессе следствия все вышесказанное даные полностью подтвердились.

Обвиняемый САДОВСКИЙ по этому поводу показал следующее:

" 2/XI - 1932 г. я был исключен из партии за слабое выполнение хлебоставительного плана, которое выразилось в следующем: имевшийся в артели хлеб я не вывез из-за дождя, но по настоянию Уполномоченного Горсовета, я его отправил. Не вывоз хлеба по время дождя признаю со своей стороны ошибкой, считая ошибкой и то, что будучи Пред. артели допустил на службу артельным на время работы за развешивание хлеба."

Свидетель ДРОВНИН Борко Маркович, Уполномоченный на хлебоготовительном с. Балабановка, рассказывает следующее:

" С 20/X по 1/XI артель "Добрый Путь" должна была сдать 300 центнеров хлеба. В течение ряда дней САДОВСКИЙ уклонялся от вывоза хлеба, выставляя ряд различных и потребительских жалоб и заявляя, что распоряжения НКП и Горсовета для него не обязательны. До 1/XI САДОВСКИЙ сбывал только 100 центнеров хлеба вместо 300. Когда ему было предложено хлеб немедленно вывезти, он снова стал саботировать, говоря, что "метель идет, дождь идет, дороги скользкая" и ряд других явно оппортунистических причин."

Свидетель МАКШИМОВ Григорий Илларионович, Пред. сельсовета села Балабановка показал следующее:

" Должеля доложить Пред. сельсовета, я по предложению Уполномоченного НКП по хлебоготовительному направлению к САДОВСКОМУ узнать вывозился ли хлеб, САДОВСКИЙ мне ответил: "ХЛЕБА НЕТ И ВОЗИТЬ МНЕ НИЧЕГО", несмотря

на то, что днем раньше он как член бюро ячейки господствовал об обязательном ежедневном вывозе не менее 20 центнеров хлеба. После соответствующего на слова со стороны Уполномоченного НКП, он вывез более 120 центнеров хлеба".

Свидетель ПУГАЧЕНКО Иван Прохорович - Зап. П Участком села Балабановка, показал следующее:

" В отношении хлебоготовки САДОВСКИЙ себя не оправдал. Из XI бюро партячейки поставило задание хлеб для вывозения плана по колхозу "Добрый Путь" как-нибудь был снижен согласно последних директив, САДОВСКИЙ хлеб не вывез, а когда Пред. сельсовета пошел к нему узнать, что делается в отношении выполнения плана, то САДОВСКИЙ ему заявил, что "ВЫВОЗИТЬ НЕБЕГО". Только после вмешательства САДОВСКОМУ строгого выговора, он стал работать, но все же сдачу хлеба продолжал оттягивать." / д. д. 9/.

Таким образом, приведенные, а также имеющиеся еще ряд аналогичных показаний в следствии, в достаточной мере характеризуют, что САДОВСКИЙ, действуя Пред. артели "Добрый Путь", уклонялся от вывоза хлеба, отсылаясь к выполнению плана хлебоготовки, как оппортунист и перерожденец.

Не желая вывозить хлеб из артели, САДОВСКИЙ придумливал цены ряд причин, как дождь, скользкая дорога, отсутствие метель и проч., между тем, как после соответствующего на него хлеб нормированного вывоза.

Голосую на партсобраниях о сдаче хлеба он на своей артели хлеб вывозить отказывался, заявляя, что "НЕЧТО ВЕЗВОЗИТЬ".

Сам САДОВСКИЙ в своих показаниях признает себя виновным в том, что отказывался вывозить хлеб, ссылался на дождь и другие причины, а также в том, что принимал в колхоз осужденных за развешивание хлеба, а посему -

П О С Т А Н О В И И:

Следовано за № 971 по обвинению САДОВСКОГО Михаила Францевича - направить на рассмотрение Судтройки при Коллегии ГПУ УССР, с ходатайством о применении в отношении -

Обвиняемого САДОВСКОГО Михаила Францевича, 1908 г. рождения уроженца с. Трехизги, И-Добропольского района, произведенного в с. Балабановке Николаевской обл. по профессии хлебопаша, с. Пред. сельсовета колхоза "Добрый Путь", по обвинению в саботаже, уклонении, с низким образованьем, не судимого, исключенного из рядов ВКП(б) в декабре 1932 г. за саботаж и оппортунистическое отношение к хлебоготовке, - в пред. жалобных обвинений обвиняемого заключении в концлагерь, сроком на ПЯТЬ ЛЕТ.

СПРАВКА: Сов. САДОВСКИЙ содержался под стражей в Икрянолуке и вместе со следствием с него числа направляется в концлагерь НКП с перечислением в Судтройку. Вещ. Доска по этому делу не имеется.

П / УПОЛНОМОЧЕН. СПО АРТЕМЬЕВА /

"СОГЛАСЕН": НАЧ СПО ДРОВНИНОВ /

"УТВЕРЖДАЮ": НАЧ ИТО ГПУ И СО 15 /

В ряде оставшихся по выполнению хлебозаготовительных планов районов отмечались случаи бегства руково- дителей сельсоветов, колхозов и актива, в том числе и коммунистов, из-за боязни привлечения к ответственности за саботаж и срыв хлебозаготовок. Часть из них выехала из села с семьями.

По неполным данным, за период декабря- января из села бежало 980 чел. советского и колхозного актива, из них:

Д/Петровская область -	527	из них 161 о семьями /
Донецкая	190	
Львовская	101	
АМСОР	40	
Одесская	26	
Закарпатская	8	
Черниговская	6	
	980	

По данным Донецкого Областного ГПУ на село бежало членов и кандидатов партии 67 чел., в комсомольцев 64 чел.

В-ТОМАШОВСКИЙ РАЙОН. Из колхоза им. СТАЛИНА выехали почти 1 член правления, 2 бригадира, счетовод и 6 районных колхозников.

КОЛЫСКИЙ РАЙОН. Несколько исключенных из партии руководителей колхозов в ЦТО скрывались из села в тайне их колхозников. В частности, бежали из села 4 председателя колхозов: СТРИЖАК ТИМОШО, ГИЛЗНИЙ ИГОЛА, Зав. участком ЦТО ПИЩАК и т.д. Некоторое ЦТО ОБЛАДА и др. ИГОЛА оставил на имя уполномоченного сельсовета запрос: "К ОБЪЕДИН. КООП. ОБЩИН, ТИШО И ИС. СЕЛА".

На протяжении декабря и января зарегистрировано 10 случаев самостроения и самушней покушений со стороны явловых работников, чтобы освободиться от работы по хлебозаготовкам.

Из зведення ГПУ про настроі місцевих керівників у зв'язку із хлібозаготів- лями, лютий 1933 р.

Зважування обмолоченого зерна в колгоспі «Переможець» Дніпропетровської обл., 1932 р.

СВОДКА ИЗ ЛИСТОВ УПОЛНОМОЧЕННЫХ ПО ХЛЕБОЗАГОТОВКАМ

Проработка решения ЦК от 30/X на районно-общественных собраниях. Обсуждение на районных общественных собраниях женского плана хлебозаготовок проходило в напряженной обстановке, когда не только сельские работницы, но и значительная часть районного актива отражала оппортунистическую демобилизованность, доказывая нереальность, даже сниженного плана хлебозаготовок.

Активное обсуждение решения ЦК о снижении плана имело место только в Красноградском и Солонявском районах. В этих районах дана критическая оценка работы парторганизации вокруг хлебозаготовок, намечены практические мероприятия в борьбе за хлеб. Тут же на районных собраниях подчеркивалась реальность хлебозаготовительного плана с вывозами сел и колхозов на скорейший обмолот и выполнение плана.

Наряду с этими двумя районами в таких районах, как Дзвинский, Колоновский, Диховский, Нимпольский, Чернуховский, Багачанский, ровненский - работницы села по вопросу плана почти не выступали, а в Багачанском районе секретари сельских ячеек после долгих упрямлений выступили и говорили вокруг да около, но конкретно, как думать выполнить план по своему селу - ответа не давали.

Последний /сниженный/ план в некоторых районах скрыто, а в некоторых открыто встречен, как нереальный. Пример:

1. Пред. РИКа чернуховского района заявил: "Нужно в первую очередь забронировать в колхозах посевной материал, страховые фонды, училские фонды, корма лошадям, овцам и колхозникам, а потом хлебозаготовки. Вас уполномоченным и в прошлом году было много и уехали, а востаться с голодными пришлось мне, как хочете, а в этом году и этого не допущу".

2. В Диховском районе имели место такие заявления: "Даже уменьшение плана хлебозаготовок его выполнить нельзя, т.к. урожайность была 2-2½ цнтн".

3. В Дзвинском районе ряд товарищей из райактива встретили снижение плана как "закономерное" явление, "которое нужно было ожидать и снижение его ничего не помешает".

4. В Багачанском районе ни один из председателей колхозов не оспаривал план, принимали планы и скидку с какими-то оговорками безразличия, а когда с ними тут же договаривались о мероприятиях, обеспечивающих выполнение плана, то большинство председателей колхозов заявляли: "Мы уже обмолотились, где же взять хлеб", или "что могли, то дали, что сможем сделать, то сделаем".

В этом же районе на районном собрании при объявлении плана для каждого колхоза имелись прямо антисоветские выступления отдельных председателей колхозов-коммунистов, как то:

Председатель колхоза "Б.Гай" заявил: "Расстреляйте меня, тогда возьмете хлеб", а председатель колхоза им. Подозова, заявил: "Через мой труп возьмете хлеб".

5. В Новотомовском районе значительная часть сельских руковоидельки настроена демобилизационно и при спросе более 30 председателей сельсоветов и секретарей ячеек заявили, что "план выполнить невозможно, хлеба уже нет, найдем еще кое-что, но плана не выполним".

Во всех этих районах красный нитью проходит то, что председатели колхозов заявляют о больших потерях и разбазаривании хлеба при уборке и обмолоте, приводят даже факты дозла порущих хлеба, вида в этом своего рода громоздков - объективные причины, не дающие в дальнейшем выполнять сниженный

Зведення з листів уповноважених з хлібозаготівель, підготовлене агітаційним відділом ЦК КП(б)У для С. Косіора, орієнтовно листопад 1932 р. Відзначається, що в Україні не лише сільські працівники, але і значна частина районного партійного апарату заявляла про нереальність навіть знижених наприкінці жовтня 1932 р. планів хлібозаготівель.

Людяність у нелюдяний час

Примара голодної смерті, що дамковим мечем нависала над мешканцями України у 1932–1933 рр., притупляла будь-які людські почуття. Перед кожним стояла мета вижити будь-якою ціною. Проте і у цих дуже складних, нелюдських умовах, залишались ті, хто зберігав у своєму серці чуйність і доброту.

Ті, хто серед безкінечної вервиці смертей і страху не злякалися, не втратили людської гідності і простягнули руку допомоги причиненим, були серед різних верств населення. Це і вчителі, і лікарі, і священники, і голови колгоспів та сільрад. Навіть деякі уповноважені чи члени буксирних бригад намагались у силу своїх можливостей допомагати змореним голодом людям.

Осадчук Іван Сидорович

У роки Голодомору голова колгоспу в с. Нова Чорторія Любарського району Житомирської області. Врятував село від голоду.

Із спогадів Остап'юк Т. І.

«...Мені мама розповідала, що Іван Сидорович, аби було чим годувати людей, у колгоспній коморі під підлогою ховав зерно і горох, уповноважені з району ходили по хатах забирали. Він їх скриві водив, все показував. Адже при своїй посаді він мав би їм допомагати. Коли вони їхали, то люди брали той горох і варили. З військової частини привозили відсів. В яслах у котлі готували баланду і всіх людей годували. Ось такий був Осадчук. Біля нас село Коростки, то там майже ніхто не вижив, вмирали цілими сім'ями, бо у них не було такого голови».

Всем секретарям партчейкам
и парторганизаторам колхозов
Р-на деятельности Помощнянской МТС.

Парторганизатор колхоза "Ленинский Переселенец" Бойко Иван / он-же пред. колхоза / взамен борьбы и мобилизации колхозников своего колхоза на выполнения решения ЦК и СНК о сдаче хлеба государству решил раньше накормить колхозников и других работников, а потом интересы государства.

23/11-33 года по распоряжению тов. Бойко было смолочено по 3, 54 центнера жита, из коих 2 пуда было отдано председателю сельского совета и секретарю, часть разобрана и передана на общественное питание.

После ряда предупреждений о сдаче хлеба государству проработка постановления ЦК и СНК и уроков которые мы имели от прошлого года в уборке хлеба, тов. Бойко не мобилизовал колхозников на борьбу с мелкобуржуазными и антигосударственными интересами, а наоборот сам возглавил антигосударственные и мелкобуржуазные тенденции и поставил интерес "потребительские выше интересов пролетарского государства".

Дело тов. Бойко в ближайшее дни будет разобрано в партийном и судебном порядке.

Предупреждаю всех секретарей парт. чеек и парторганизаторов колхозов, что этот случай еще лишний раз доказывает как классовый враг пытается разными путями, но противопоставить напор мелкобуржуазной стихии илудие по линии "потребительских тенденций и настроений политики партии и сов. власти с целью орудья хлебосдачи.

Это обязывает нас еще большего повышения классовой бдительности и парт. настороженности дабы ответственность для нас период не повторить подобного рода ошибок совершение тов. Бойко и еще раз разъяснить массам колхозников о незыблкости законов сов. власти о задачах стоящих перед нами по выполнению хлебного налога и разнице которая существует между хлебным налогом и хлебозаготовок.

Разоблачить маневры классового врага, который пытается использовать хлебные затруднения в колхозах для организации сопротивления в деле выполнения законов о сдаче хлеба государству в найкратчайший срок и мобилизовать колхозную массу на сдачу хлеба государству.

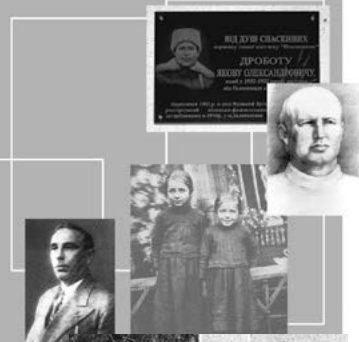
НАЧ ПОЛІТІВІДІЛУ / Підпис / КАМЕНЬСЬКИЙ /

ПОМОЩНЯЯ
МТС
ПОЛІТІВІДІЛ
23/11-33 года.

Лист керівника політвідділу Помічнянської МТС (тепер Кіровоградська обл.) про злочин голови колгоспу Івана Бойка, який «вирішив спочатку нагодувати колгоспників», липень 1933 р.

Людяність у нелюдяний час

Із свідчення Янчевої Надії Кирилівни,

1926 р. н., с. Петрівка Приморського району Запорізької області

«Мама злягла, бо почала пухнути. Піднятися сама з ліжка не могла, лише по мотузці, зав'язаній на ліжку. А ми голодні, їсти дуже хочеться. Почали ходити до чужих людей, до родичів та просити хоч якоїсь їжі. А у людей у самих нічого нема. Родичі теж голодували. Ось одного разу йдемо з братиком та й плачемо. Обходимо вулицю Одинадцятку, ту, що за селом. Коли видить із двору жінка та й питає нас:

Із свідчення Ляпоти Оксани Онисіївни,
1915 р. н., с. Федорівка Карлівського району Полтавської області

«Одні були як собаки – поїли б і других, другі тихо самі мерли, а хто держався за життя зубами і других тягнув за собою. Ось мій ровесник Ємець Макар Никифорович, тепер він уже покійний, в ті роки піддержував не одного. Коли в мене вкрали муку, яку дали за трудодні, Макар Никифорович поділився своїм пайком. Марфі колись в жменю поклав гарну варену картоплину, щоб віднесла своїм меншим сестрам, що пухли з голоду. Спас сім'ю Швеця Миколи Трифоновича. Їхній батько зарив мішок пшениці біля клуні, а Макар почув, як сусід доносив активістам і попередив Швеців, так ті переховали зерно і годували ним ще й інших».

«Чому, діти, плачете?». «Голодні ми, тітко Феодоро, їсти хочемо, а нічого нема. Мамка опухла,» – у відповідь ми їй.

Вона нас завела до себе, дала нам хлібця трохи, молочка, якесь зерно та сказала: «Приходьте до мене, коли дуже-дуже буде тяжко». Так ми до неї й бігали. Гарна була тітка, завжди посміхалася, голівки нам гладила. Мама казала нам, що в неї своїх дітей не було. Вона не тільки нас годувала, до неї бігали ще й інші діти. Працювала вона разом з чоловіком у колгоспі. Люди казали, що вона сама голодує, але дітям завжди щось дасть. Врятувала вона не

Із свідчення Ліповської Леоніди Фомівни,

1928 р. н., с. Борсуки Балтського району Одеської області

«...Забрали у нас все. Не було, що їсти. Була одна корова, і ту забрали. Їли цвіт акації, какіш. Багато людей ховали в одну яму. В селі жив **батьошка Микита Морозовський з матушкою Палагнюю і дочкою Ларісою**. Все, що давали на церкву, він роздавав людям, які голодували. Самі вони померли від голоду. Страшна смерть. Кожного року я навідуюсь до їх могил».

одне життя, а сама вмерла. Завдяки тітці Феодорі ми і матір підняли. Так разом і вижили.

Коли по селу чутка пройшла, що тітка Феодора вмерла, то до неї прийшли прощатися діти, яких вона рятувала.

Низький уклін їй! Завдяки тобі, любо Феодоро Іванівно, я вижила в ті страшні роки.

Ти знаєш, дитино, коли в мене народилася донька, то я її назвала Феодорою, на честь своєї рятувальниці. Тітко Феодоро, якщо ти чуєш мене, то я дякую тобі за життя!».

Івчук Василь Якович,

1904 р.н., с. Дударків Бориспільського району Київської області

До 1938 р. – директор Дударківської школи. Коли у селі настав голод, В. Я. Івчук організував у школі харчування для дітей усіх п'ятих класів. Для цього домовився з керівництвом сусіднього м'ясокомбінату, щоб учні після уроків виходили на прополювання сільськогосподарських культур. Платою за виконану роботу був черпак юшки. Так за допомогою керівництва м'ясокомбінату Василь Якович урятував у 1933 р. від голодної смерті усіх дітей шкільного віку села Дударкова.

17 травня 1938 р. В. Івчук був заарештований за надуманим звинуваченням у приналежності до польської диверсійної шпигунської контрреволюційно-повстанської організації. А 28 вересня 1938 р. «трійкою» при Київському обласному управлінні НКВС йому оголосили найвищу міру покарання — розстріл. По смертно реабілітований у 1958 р.

21 листопада 2007 р. Указом Президента України за героїзм і самовідданість, виявлені у врятуванні життя школярів під час Голодомору 1932–1933 рр., Василю Яковичу Івчуку присвоєне звання Герой України (посмертно).

Дробот Яків Олександрович,

1902 р. н., с. Великий Хутір Драбівського району Черкаської області

У 1930-х рр. працював головою колгоспу «Незаможник». Завдяки йому під час Голодомору у селі майже не було випадків голодної смерті. Голова колгоспу роздавав зерно тим, хто потребував, організував громадську кухню та випікання хліба для жителів села. Щодня зранку бригадири обходили село та доповідали голові колгоспу, кому їжа потрібна насамперед. Не допустив обшуків у односельців – буксирну бригаду вигнав із села.

Також Дробот організував дитячі ясла для сиріт та тих, хто потребував допомоги. Дітей-сиріт у ясла підбирали не лише із довколишніх сіл, але й на залізничних станціях: Пальмира, Золотоноша, Кононівка. До Великого Хутора у пошуках порятунку

ВІД ДУШ СПАСЕННИХ
першому голові колгоспу «Незаможник»

ДРОБОТУ
ЯКОВУ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ,
який у 1932-1933 роках рятував
від Голодомору своїх односельців

Народився 1902 р. в селі Великий Хутір,
розстріляний німецько-фашистськими
загарбниками в 1943р. у м.Золотоноша

приходили люди з навколишніх сіл і також отримували допомогу.

У 1937 р. Я. Дробота заарештували, але односельці виступили на його захист. Завдяки цьому він повернувся у село, де знову очолив колгосп. У 1943 р. розстріляний нацистами.

Картава Іван Єлизарович

Із свідчення Грінченко Килини Іларіонівни,
1924 р. н., с. м. т. Березнегувате Березнегу-
ватського району Миколаївської області.

«...Ми тоді жили на Шпилі. Жили дуже бідно.
Їсти майже ні в кого не було. Але пам'ятаю (мені
тоді було 8 років), коли мама лежала в нашій Бе-
резнегуватській лікарні. Вона була дуже хвора.
Картава – лікар нашої лікарні, хірург, зробив
їй операцію на шлунку. Мою маму звали Чере-
вань Олександра Овсіївна. Він її довго не випи-
сував з лікарні, бо хотів врятувати її від голодної
смерті. Вдома не було чого їсти. А в лікарні для
хворих була корова. Я приходила провідувати
маму в лікарні».

Одного разу Картава побачив мене. Я сиділа на підвіконні. В мене від голоду вже ноги були пухлі. Він сказав медсестрам, щоб вони мене помили, підстригли волосся і поклали в ліжку, бо я від голоду вже не могла ходити. Він знав, що в нашій сім'ї вже троє дітей – моїх братів – померли від голоду. Залишилась я у мами одна. Тому він вирішив мене врятувати. Го-дували мене потроху. Я в основному весь час спала. Була дуже худа. Іван Єлизарович був дуже доброю людиною. Підгодував своїх хворих. Так, я і моя мама були врятовані».

*Звітиченко Євдокія Федорівна, 1925 р. н., с. Виска
Вілозерка, Вископільського району
закінчила 10 класів загальної середньої
шкільської школи середньої ступеня рідної
селища Вілозерка д.д.*

*... В 1932 році мені було вже років 7 добре все
пам'ятаю... Тоді ввечері шло в темноті нас
більше тис. і ми два братишка Кили і
Тришків. Батько було, але в нас нікого
не вийшло з голоду, бо були в нас теля-
та. Це ми і ми шкелі, шкелі, шкелі
в полі ховалися. Батько, що дуже
ми хворіли бо їли все пірив, що
і втомлювали не хворіли.*

*Тоді ще свідать що були в селі і
добрі люди, які робили і мали
лишили пам'яті другим людям.
Тоді свідать і і дові пам'ятаю,
хотіли дуже добре свідать, це Гаврило
Савка, Михайло Третьяк, Михайло
Овечко, ці люди дуже добре пам'ятаю
людьми по тубику, по тубику зима
і нікого на ніх не було в селі
і до свідать смерті були, з бла-
годарністю вголосіть цих людей
бо їм не сладо було, а тільки їм і діти
пам'ятаю.*

*В період голодомору я поховала тиж не в
валі.*

*Свідать с. Новий рід, в. Уманська, 194
3 любі сль пам'ятаю було до муз на пам'ятаю*

Голос народу 1932—1933 років

Голос народу 1932—1933 років

Навіть у той страшний, трагічний час український народ не загубив притаманні йому гумор, іронію, сарказм: він сміявся над сталінськими мерзотниками, над їхніми даремними зусиллями поневолити вільну душу народу, над «вождями» – Леніним і Сталіним та їх утопічними ідеями. Народний сміх крізь криваві сльози (як це часто траплялося в його історії), був єдиною зброєю українців, нащадків тих козаків, що вміли сміятися над своїми ворогами навіть будучи посаженими на палю чи зачепленими гаком під ребро, як легендарний Байда.

Оповідки, прислів'я, приказки, анекдоти, співанки, частівки – ставали однією із форм спротиву тоталітарній реальності. Серед тогочасних творів усної народної творчості були і тужливо-розпачливі, і сповнені гли-

бокого філософсько-життєвого змісту, але були й насмішкливо-іронічні й уїдливо-саркастичні, так властиві для української душі.

Усна народна творчість завжди була неписаним підручником життя, виховуючи покоління українців у межах національної культурної стихії, системи традиційних цінностей, зберігала в закованій формі історичний досвід. Та це не єдина функція народного фольклору.

«В роки Голодомору особливо характерною з-поміж інших була функція духовного захисту нації, коли усне народне слово залишалося чи не єдиним засобом протесту геноцидові; ця функція разом з функцією історичної пам'яті закладали основу для відродження нації в майбутньому», — вважає дослідниця Т. Конончук.

В окремих селах проходили "бездуристі", яки спітали в римах побутових пісень, як арешти цих пісень нагадаю:

"Деже виходь морозу
Вене чобіт у ССР"
Обувайсь в лемпі
Розвтрами їх в клешні!
/Грив-город, Пилоски/.

"Ой ССР"и яи ССР"
Полкоться в Вас сльози.
Ой ССР"и яи ССР"
Зточите ви з лави!
/с. Атоше/.

Характерне відмітити, що ці та інші однотипові пісні поступово розносяться по інших селах. Є випадки, коли певного змісту пісні пашуться на стінках стовпців, убиральні та інших місцях несвоєго користування.

Витяг із інформаційних матеріалів
Бахмутського райкому КП(б)У, 1931 р.

Кобзар Єгор Хомич Мовчан, 1965 р.

Єгор Мовчан ДУМА ПРО ГОЛОД

Послухайте, добрі люди,
Від краю до краю,
Як жилося і живеться,
Про все вам згадаю.

Як люди колись жили,
Мед-вино кружляли
Та на зібрання ходили,
В долоні плескали.

Все плескали у долоні:
— Ми діждались-таки волі,
А то було горе нам,
Що робили ми панам.

Так робили ми панам,
Що ніколи сісти,
А тепер собі ми робим,
Що нічого їсти.
Гей, гей! — що нічого їсти...

Ну, вже в тридцять другім році,
Як його діждали,
Знайшли люди дуже гарну
Справу з гарбузами.

Качанами, гарбузами
Перезимували,
Тридцять третього весни
Все-таки діждали.

В тридцять третьому году
Їли люди лободу,
Пухли люди із голоду —
Помирали на ходу.

Отошали усі люди,
Падали як мухи,
Кропивою-лободою
Не наповниш брюха...
Гей, гей! — не наповниш брю-
ха...

Хліб качали-вимітали —
Весь народ сумує,
А «великий голова»
Мовби і не чує.

Він укази іздає:
— Продналог давайте,
Де хочете, там беріть,
Хоч з нігтів колушайте!

— Відкіль же ми почерпнем
На ці продналоги,
Хіба вийдем грабувати
При биту дорогу...

Витяг із зведення ГПУ зі словами пісні, яку вчитель Марк Геріх написав та поширював серед односельців в с. Ревівка Кам'янського району Черкаської обл., початок 1933 р.

Ну, при битій при дорозі
Із «буксиру» люди.
Багатенько привчилося
До такого труду...
Гей, гей! — до такого труду...

Як наган узяв у руки,
Тоді він багатий,
Чоловіка оголив
Та й пішов проклятий.

А у СОЗі, при дорозі
Роздають макуху —
Хочеш жити — йди до СОЗу,
Бо впадеш без духу.
Гей, гей! — бо впадеш без духу.

Пролилися на Україні
Великі сльози,
Як «великий голова»
Гнав народ у СОЗи.

Отаке-то, добрі люди,
Зчинилося лихо:
Побив голод мужиків —
Сидіть в СОЗі тихо...
Гей, гей! — сидіть в СОЗі тихо...

*Дума записана у кобзаря
Єгора Хомича Мовчана у
1967 р. Тоді ж кобзар згадав:*

*«Біда мені була з цією ду-
мою у Харкові на базарі. Як
заграв її, то мене якийсь
агент ухопив за руку і почав
тягти в міліцію. Спасибі,
люди відбили. Хтось видер
мене з його рук і швидко по-
тяг з базару у город. Потім
співав по селах у хатах, там
свої, не видадуть. Плакали
жінки, слухаючи думу, бо в
ній свята правда».*

Член групи, учитель ГЕРІХ Марк составил и распространил среди коммунаров к-р стихи следующего содержания!

*П р и л о ж е н и е:
"Тепер забувай, до ти - господар
Та ходи на нарад поспімай
І про вільне життя забувай."*

*Жити хочеш - правдой у колгоспі
Коли вийдеш - налогом приймуть
Знижуть з тебе останні сорочку
І навіть у болото загонять."*

П р и л о ж е н и е:

*Тепер забувай, до ти - господар
Та ходи на нарад поспімай
І про вільне життя забувай"*

*А у комуні життя - прехорошее
Чого треба йди получай!
Не динься піти взять ордер
І з Світанку в хвості погулай."*

Кобзар Степан Пасюга, вчитель
Егора Мовчана. Помер з голоду у
1933 р.

Як Ленін умирав,
Сталіну приказував,
Щоб людям хліба не давав,
Сала не показував.

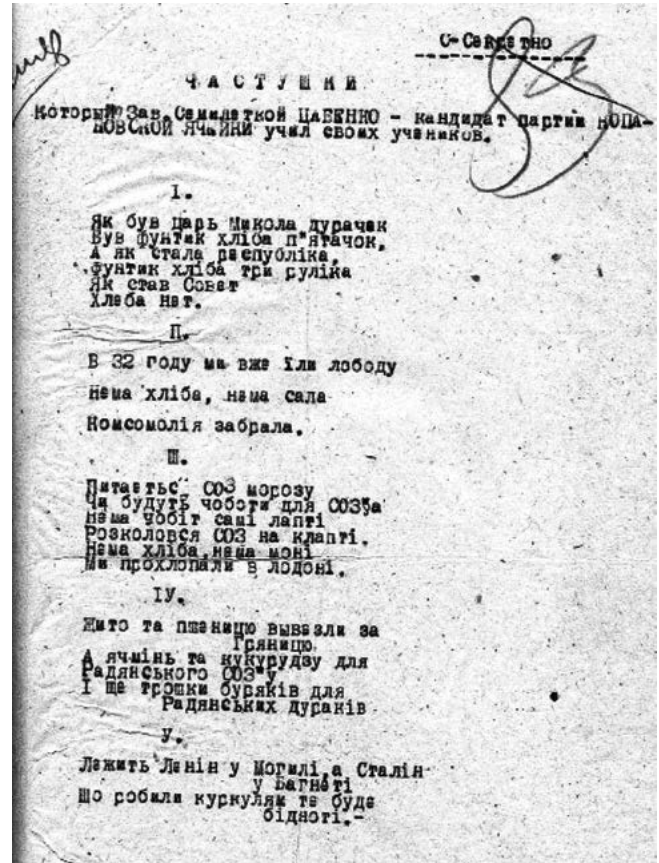
Мати в созі, батько в созі,
Діти плачуть по дорозі,
Нема хліба, нема сала,
Тільки кіно та вистава,
А на хаті один куль,
Та й то кажуть, що куркуль.

Україно моя,
Хліборобна.
Москві хліб віддала,
А сама голодна.

В 32-му году
Люди їли лободу.
В 33-му году
Стали мерти на ходу.

Висить Ленін на стіні,
Посміхається мені.
Ще й показує рукою,
Куди йти за лободою.

Частівки про причини голоду, які
завідуючий Копанівської семиліт-
ньої школи Цабенко читав учням,
Дніпропетровська обл., 1932 р.

Над створенням виставки працювали:

Володимир Тилішак (керівник проекту)

Володимир Бірчак

В'ячеслав Василенко

Володимир В'ятрович

Сергій Горобець

Володимир Іванченко

Ніна Лапчинська

Олександр Штоквиш

Науковий консультант:

Богдан Патриляк

Дизайн:

Ольга Сало

Літературна редакція:

Олена Шарговська

У виставці використано матеріали:

Галузевого державного архіву Служби безпеки України

Центрального державного архіву громадських об'єднань України

Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України

Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного

Державного архіву Вінницької області

Державного архіву Дніпропетровської області

Державного архіву Запорізької області

Державного архіву Кіровоградської області

Державного архіву Миколаївської області

Державного архіву Херсонської області

Державного архіву Хмельницької області

Державного архіву Чернігівської області

Центру досліджень визвольного руху

Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара»

Українського інституту національної пам'яті

Ілюстроване науково-популярне видання

книга-каталог виставки

СПРОТИВ ГЕНОЦИДУ

Авторський колектив: *Володимир Тилишак (керівник проекту), Володимир Бірчак, В'ячеслав Василенко, Володимир В'ятрович, Сергій Горобець, Володимир Іванченко, Ніна Лапчинська, Олександр Штоквиш*

Науковий консультант: *Богдан Патриляк*

Літературний редактор: *Олена Шарговська*

Технічний редактор: *Петро Клим*

Дизайн та оригінал-макет: *Ольга Сало*

Український інститут національної пам'яті

01021, м. Київ, вул. Липська, 16.

www.memory.gov.ua

uinp@memory.gov.ua

Галузевий державний архів Служби безпеки України

01601, Київ 1, вул. Золотоворітська, 7

arhivsbu@ssu.gov.ua

Центр досліджень визвольного руху

www.cdvr.org.ua

history@cdvr.org.ua

Громадський комітет із вшанування пам'яті жертв Голодомору-геноциду '32-33 років в Україні

holodomor33.org.ua

Формат 70*100/12. Папір офсетний.

ТзОВ «Часопис»

79066, м. Львів, вул. Сихівська, 10/183

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4194 від 03.11.2011 р.